నమో తస్స భగవతో అరహతో సమ్మాసమ్బుద్ధస్స

# సంయుత్తనికాయే

# ఖన్ధవగ్గ-అట్ఠకథా

## ౧. ఖన్ధసంయుత్తం

### ౧. నకులపితువగ్గో

### ౧. నకులపితుసుత్తవణ్ణనా

౧. **ఖన్ధియవగ్గస్స** పఠమే **భగ్గేసూ**తి ఏవంనామకే జనపదే. **సుసుమారగిరే**తి సుసుమారగిరనగరే. తస్మిం కిర మాపియమానే సుసుమారో సద్దమకాసి, తేనస్స "సుసుమారగిర"న్త్వేవ నామం అకంసు. **భేసకళావనే**తి భేసకళాయ నామ యక్ఖినియా అధివుత్థత్తా ఏవంలద్ధనామే వనే. తదేవ మిగగణస్స అభయత్థాయ దిన్నత్తా **మిగదాయో**తి వుచ్చతి. భగవా తస్మిం జనపదే తం నగరం నిస్సాయ తస్మిం వనసణ్డే విహరతి. **నకులపితా**తి నకులస్స నామ దారకస్స పితా.

**జిణ్ణో**తి జరాజిణ్ణో. **వుడ్ఢో**తి వయోవుడ్ఢో. **మహల్లకో**తి జాతిమహల్లకో. **అద్ధగతో**తి తియద్ధగతో. **వయోఅనుప్పత్తో**తి తేసు తీసు అద్ధేసు పచ్ఛిమవయం అనుప్పత్తో. **ఆతురకాయో**తి గిలానకాయో. ఇదఞ్హి సరీరం సువణ్ణవణ్ణమ్పి నిచ్చపగ్ఘరణట్ఠేన ఆతురంయేవ నామ . విసేసేన పనస్స జరాతురతా బ్యాధాతురతా మరణాతురతాతి తిస్సో ఆతురతా హోన్తి. తాసు కిఞ్చాపి ఏసో మహల్లకత్తా జరాతురోవ, అభిణ్హరోగతాయ పనస్స బ్యాధాతురతా ఇధ అధిప్పేతా. **అభిక్ఖణాతఙ్కో**తి అభిణ్హరోగో నిరన్తరరోగో. **అనిచ్చదస్సావీ**తి తాయ ఆతురతాయ ఇచ్ఛితిచ్ఛితక్ఖణే ఆగన్తుం అసక్కోన్తో కదాచిదేవ దట్ఠుం లభామి, న సబ్బకాలన్తి అత్థో. **మనోభావనీయాన**న్తి మనవడ్ఢకానం . యేసు హి దిట్ఠేసు కుసలవసేన చిత్తం వడ్ఢతి, తే సారిపుత్తమోగ్గల్లానాదయో మహాథేరా మనోభావనీయా నామ. **అనుసాసతూ**తి పునప్పునం సాసతు. పురిమఞ్హి వచనం ఓవాదో నామ, అపరాపరం అనుసాసనీ నామ. ఓతిణ్ణే వా వత్థుస్మిం వచనం ఓవాదో నామ, అనోతిణ్ణే తన్తివసేన వా పవేణివసేన వా వుత్తం అనుసాసనీ నామ. అపిచ ఓవాదోతి వా అనుసాసనీతి వా అత్థతో ఏకమేవ, బ్యఞ్జనమత్తమేవ నానం.

**ఆతురో హాయ**న్తి ఆతురో హి అయం, సువణ్ణవణ్ణో పియఙ్గసామోపి సమానో నిచ్చపగ్ఘరణట్ఠేన ఆతురోయేవ. **అణ్డభూతో**తి అణ్డం వియ భూతో దుబ్బలో. యథా కుక్కుటణ్డం వా మయూరణ్డం వా గేణ్డుకం వియ గహేత్వా ఖిపన్తేన వా పహరన్తేన వా న సక్కా కీళితుం, తావదేవ భిజ్జతి, ఏవమయమ్పి కాయో కణ్టకేపి ఖాణుకేపి పక్ఖలితస్స భిజ్జతీతి అణ్డం వియ భూతోతి అణ్డభూతో. **పరియోనద్ధో**తి సుఖుమేన ఛవిమత్తేన పరియోనద్ధో. అణ్డఞ్హి సారతచేన పరియోనద్ధం, తేన డంసమకసాదయో నిలీయిత్వాపి ఛవిం ఛిన్దిత్వా యూసం పగ్ఘరాపేతుం న సక్కోన్తి. ఇమస్మిం పన ఛవిం ఛిన్దిత్వా యం

ఇచ్ఛన్తి, తం కరోన్తి. ఏవం సుఖుమాయ ఛవియా పరియోనద్ధో. **కిమఙ్గత్ర బాల్యాతి** బాలభావతో అఞ్ఞం కిమత్థి? బాలోయేవ అయన్తి అత్థో. **తస్మాతి** యస్మా అయం కాయో ఏవరూపో, తస్మా.

**తేనుపసఙ్కమీతి** రఞ్ఞో చక్కవత్తిస్స ఉపట్ఠానం గన్త్వా అనన్తరం పరిణాయకరతనస్స ఉపట్ఠానం గచ్ఛన్తో రాజపురిసో వియ, సద్ధమ్మచక్కవత్తిస్స భగవతో ఉపట్ఠానం గన్త్వా, అనన్తరం ధమ్మసేనాపతిస్స అపచితిం కాతుకామో యేనాయస్మా సారిపుత్తో, తేనుపసఙ్కమి. **విప్పసన్నానీతి** సుట్ఠు పసన్నాని. **ఇన్ద్రియానీతి** మనచ్ఛట్ఠాని ఇన్ద్రియాని. **పరిసుద్ధోతి** నిద్దోసో. **పరియోదాతోతి** తస్సేవ వేవచనం. నిరుపక్కిలేసతాయేవ హి ఏస పరియోదాతోతి వుత్తో, న సేతభావేన. ఏతస్స చ పరియోదాతతం దిస్వావ ఇన్ద్రియానం విప్పసన్నతం అఞ్ఞాసి. నయగ్గాహపఞ్ఞా కిరేసా థేరస్స.

**కథఞ్హి నో సియాతి** కేన కారణేన న లద్ధా భవిస్సతి? లద్ధాయేవాతి అత్థో. ఇమినా కిం దీపేతి? సత్థువిస్సాసికభావం. అయం కిర సత్థు దిట్ఠకాలతో పట్ఠాయ పితిపేమం, ఉపాసికా చస్స మాతిపేమం పటిలభతి. ఉభోపి "మమ పుత్తో"తి సత్థారం వదన్తి. భవన్తరగతో హి నేసం సినేహో. సా కిర ఉపాసికా పఞ్చ జాతిసతాని తథాగతస్స మాతావ, సో చ, గహపతి, పితావ అహోసి. పున పఞ్చ జాతిసతాని ఉపాసికా మహామాతా, ఉపాసకో మహాపితా, తథా చూళామాతా చూళపితాతి. ఏవం సత్థా దియడ్ఢఅత్తభావసహస్సం తేసంయేవ హత్థే వడ్ఢితో. తేనేవ తే యం నేవ పుత్తస్స, న పితు సన్తికే కథేతుం సక్కా, తం సత్థు సన్తికే నిసిన్నా కథేన్తి. ఇమినాయేవ చ కారణేన భగవా "ఏతదగ్గం, భిక్ఖవే, మమ సావకానం ఉపాసకానం విస్సాసికానం యదిదం నకులపితా గహపతి, యదిదం నకులమాతా గహపతానీ"తి (అం. ని. ౧.౨౫౭) తే ఏతదగ్గే ఠపేసి. ఇతి సో ఇమం విస్సాసికభావం పకాసేన్తో **కథఞ్హి నో సియాతి** ఆహ. **అమతేన అభిసిత్తోతి** నస్సిధ అఞ్ఞం కిఞ్చి ఝానం వా విపస్సనా వా మగ్గో వా ఫలం వా "అమతాభిసేకో"తి దట్ఠబ్బో, మధురధమ్మదేసనాయేవ పన "అమతాభిసేకో"తి వేదితబ్బో. **దూరతోపీతి** తిరోరట్ఠాపి తిరోజనపదాపి.

**అస్సుతవా పుథుజ్జనోతి** ఇదం వుత్తత్థమేవ. **అరియానం అదస్సావీతిఆదీసు అరియాతి** ఆరకత్తా కిలేసేహి, అనయే న ఇరియనతో, అయే ఇరియనతో, సదేవకేన చ లోకేన అరణీయతో బుద్ధా చ పచ్చేకబుద్ధా చ బుద్ధసావకా చ వుచ్చన్తి. బుద్ధా ఏవ వా ఇధ అరియా. యథాహ – "సదేవకే, భిక్ఖవే, లోకే...పే.... తథాగతో అరియో"తి వుచ్చతీతి (సం. ని. ౫.౧౦౯౮). **సప్పురిసానన్తి** ఏత్థ పన పచ్చేకబుద్ధా తథాగతసావకా చ సప్పురిసాతి వేదితబ్బా. తే హి లోకుత్తరగుణయోగేన సోభనా పురిసాతి సప్పురిసా. సబ్బేవ వా ఏతే ద్వేధాపి వుత్తా. బుద్ధాపి హి అరియా చ సప్పురిసా చ, పచ్చేకబుద్ధా బుద్ధసావకాపి. యథాహ –

> "యో వే కతఞ్ఞూ కతవేది ధీరో,
> కల్యాణమిత్తో దళ్హభత్తి చ హోతి;
> దుఖితస్స సక్కచ్చ కరోతి కిచ్చం,
> తథావిధం సప్పురిసం వదన్తీ"తి. (జా. ౨.౧౭.౭౮);

"కల్యాణమిత్తో దళ్హభత్తి చ హోతీ"తి ఏత్తావతా హి బుద్ధసావకో వుత్తో, కతఞ్ఞుతాదీహి పచ్చేకబుద్ధబుద్ధాతి. ఇదాని యో తేసం అరియానం అదస్సనసీలో, న చ దస్సనే సాధుకారీ, సో "అరియానం అదస్సావీ"తి వేదితబ్బో. సో చ చక్ఖునా అదస్సావీ, ఞాణేన అదస్సావీతి దువిధో. తేసు ఞాణేన అదస్సావీ ఇధ అధిప్పేతో. మంసచక్ఖునా హి దిబ్బచక్ఖునా వా

అరియా దిట్ఠాపి అదిట్ఠావ హోన్తి తేసం చక్ఖూనం వణ్ణమత్తగ్గహణతో న అరియభావగోచరతో. సోణసిఙ్గాలాదయోపి చక్ఖునా అరియే పస్సన్తి, న చేతే అరియానం దస్సావినో నామ.

తత్రిదం వత్థు – చిత్తలపబ్బతవాసినో కిర ఖీణాసవత్థేరస్స ఉపట్ఠాకో వుడ్ఢపబ్బజితో ఏకదివసం థేరేన సద్ధిం పిణ్డాయ చరిత్వా, థేరస్స పత్తచీవరం గహేత్వా, పిట్ఠితో ఆగచ్ఛన్తో థేరం పుచ్ఛి – “అరియా నామ, భన్తే, కీదిసా”తి? థేరో ఆహ – “ఇధేకచ్చో మహల్లకో అరియానం పత్తచీవరం గహేత్వా వత్తపటివత్తం కత్వా సహచరన్తోపి నేవ అరియే జానాతి, ఏవం దుజ్జానావుసో, అరియా”తి. ఏవం వుత్తేపి సో నేవ అఞ్ఞాసి. తస్మా న చక్ఖునా దస్సనం దస్సనం, ఞాణేన దస్సనమేవ దస్సనం. యథాహ – “కిం తే, వక్కలి, ఇమినా పూతికాయేన దిట్ఠేన? యో ఖో, వక్కలి, ధమ్మం పస్సతి, సో మం పస్సతి. యో మం పస్సతి, సో ధమ్మం పస్సతీ”తి (సం. ని. ౩.౮౭). తస్మా చక్ఖునా పస్సన్తోపి ఞాణేన అరియేహి దిట్ఠం అనిచ్చాదిలక్ఖణం అపస్సన్తో, అరియాధిగతఞ్చ ధమ్మం అనధిగచ్ఛన్తో అరియకరధమ్మానం అరియభావస్స చ అదిట్ఠత్తా “అరియానం అదస్సావీ”తి వేదితబ్బో.

**అరియధమ్మస్స అకోవిదో**తి, సతిపట్ఠానాదిభేదే అరియధమ్మే అకుసలో. **అరియధమ్మే అవినీతో**తి ఏత్థ పన –

“దువిధో వినయో నామ, ఏకమేకేత్థ పఞ్చధా;
అభావతో తస్స అయం, అవినీతోతి వుచ్చతి”.

అయఞ్హి సంవరవినయో పహానవినయోతి దువిధో వినయో. ఏత్థ చ దువిధేపి వినయే ఏకమేకో వినయో పఞ్చధా భిజ్జతి. **సంవరవినయో**పి హి సీలసంవరో సతిసంవరో ఞాణసంవరో ఖన్తిసంవరో వీరియసంవరోతి పఞ్చవిధో. **పహానవినయో**పి తదఙ్గప్పహానం, విక్ఖమ్భనప్పహానం సముచ్ఛేదప్పహానం పటిప్పస్సద్ధిప్పహానం నిస్సరణప్పహానన్తి పఞ్చవిధో.

తత్థ “ఇమినా పాతిమోక్ఖసంవరేన ఉపేతో హోతి సముపేతో”తి (విభ. ౫౧౧) అయం **సీలసంవరో**. “రక్ఖతి చక్ఖున్ద్రియం, చక్ఖున్ద్రియే సంవరం ఆపజ్జతీ”తి అయం (దీ. ని. ౧.౨౧౩; మ. ని. ౧.౨౯౫; సం. ని. ౪.౨౩౯; అ. ని. ౩.౧౬) **సతిసంవరో**.

“యాని సోతాని లోకస్మిం, (అజితాతి భగవా)
సతి తేసం నివారణం;
సోతానం సంవరం బ్రూమి,
పఞ్ఞాయేతే పిధీయరే”తి. (సు. ని. ౧౦౪౧; చూళని. అజితమాణవపుచ్ఛానిద్దేస.౪) –

అయం **ఞాణసంవరో**. “ఖమో హోతి సీతస్స ఉణ్హస్సా”తి (మ. ని. ౧.౨౪; అ. ని. ౪.౧౧౪; ౬.౫౮) అయం **ఖన్తిసంవరో**. “ఉప్పన్నం కామవితక్కం నాధివాసేతీ”తి (మ. ని. ౧.౨౬; అ. ని. ౪.౧౧౪; ౬.౫౮) అయం **వీరియసంవరో**. సబ్బోపి చాయం సంవరో యథాసకం సంవరితబ్బానం వినేతబ్బానఞ్చ కాయదుచ్చరితాదీనం సంవరణతో “సంవరో” వినయనతో “వినయో”తి వుచ్చతి. ఏవం తావ సంవరవినయో పఞ్చధా భిజ్జతీతి వేదితబ్బో.

తథా యం నామరూపపరిచ్ఛేదాదీసు విపస్సనాఞాణేసు పటిపక్ఖభావతో దీపాలోకేనేవ తమస్స, తేన తేన విపస్సనాఞాణేన తస్స తస్స అనత్థస్స పహానం. సేయ్యథిదం – నామరూపవవత్థానేన సక్కాయదిట్ఠియా, పచ్చయపరిగ్గహేన అహేతువిసమహేతుదిట్ఠీనం, తస్సేవ అపరభాగేన కఙ్ఖావితరణేన కథంకథీభావస్స, కలాపసమ్మసనేన "అహం మమా"తి గాహస్స, మగ్గామగ్గవవత్థానేన అమగ్గే మగ్గసఞ్ఞాయ, ఉదయదస్సనేన ఉచ్ఛేదదిట్ఠియా, వయదస్సనేన సస్సతదిట్ఠియా, భయదస్సనేన సభయే అభయసఞ్ఞాయ, ఆదీనవదస్సనేన అస్సాదసఞ్ఞాయ, నిబ్బిదానుపస్సనాయ అభిరతిసఞ్ఞాయ , ముచ్చితుకమ్యతాఞాణేన అముచ్చితుకామతాయ. ఉపేక్ఖాఞాణేన అనుపేక్ఖాయ, అనులోమేన ధమ్మట్ఠితియం నిబ్బానే చ పటిలోమభావస్స, గోత్రభునా సఙ్ఖారనిమిత్తగాహస్స పహానం, ఏతం **తదఙ్గప్పహానం** నామ.

యం పన ఉపచారప్పనాభేదేన సమాధినా పవత్తిభావనివారణతో ఘటప్పహారేనేవ ఉదకపిట్ఠే సేవాలస్స, తేసం తేసం నీవరణాదిధమ్మానం పహానం, ఏతం **విక్ఖమ్భనప్పహానం** నామ. యం చతున్నం అరియమగ్గానం భావితత్తా తంతంమగ్గవతో అత్తనో సన్తానే "దిట్ఠిగతానం పహానాయా"తిఆదినా నయేన (ధ॰ స॰ ౨౭౭; విభ॰ ౬౨౮) వుత్తస్స సముదయపక్ఖికస్స కిలేసగణస్స అచ్చన్తం అప్పవత్తిభావేన పహానం, ఇదం **సముచ్ఛేదప్పహానం** నామ. యం పన ఫలక్ఖణే పటిప్పస్సద్ధత్తం కిలేసానం, ఏతం **పటిప్పస్సద్ధిప్పహానం** నామ.

యం సబ్బసఙ్ఖతనిస్సటత్తా పహీనసబ్బసఙ్ఖతం నిబ్బానం, ఏతం **నిస్సరణప్పహానం** నామ. సబ్బమ్పి చేతం పహానం యస్మా చాగట్ఠేన పహానం, వినయట్ఠేన వినయో, తస్మా "పహానవినయో"తి వుచ్చతి. తంతంపహానవతో వా తస్స తస్స వినయస్స సమ్భవతోపేతం "పహానవినయో"తి వుచ్చతి. ఏవం పహానవినయోపి పఞ్చధా భిజ్జతీతి వేదితబ్బో.

ఏవమయం సఙ్ఖేపతో దువిధో, భేదతో చ దసవిధో వినయో భిన్నసంవరత్తా పహాతబ్బస్స చ అప్పహీనత్తా యస్మా ఏతస్స అస్సుతవతో పుథుజ్జనస్స నత్థి, తస్మా అభావతో తస్స అయం "అవినీతో"తి వుచ్చతీతి. ఏస నయో **సప్పురిసానం అదస్సావీ సప్పురిసధమ్మస్స అకోవిదో సప్పురిసధమ్మే అవినీతో**తి ఏత్థాపి. నిన్నానాకరణఞ్హి ఏతం అత్థతో. యథాహ –

> "యేవ తే అరియా, తేవ తే సప్పురిసా. యేవ తే సప్పురిసా, తేవ తే అరియా. యో ఏవ సో అరియానం ధమ్మో, సో ఏవ సో సప్పురిసానం ధమ్మో. యో ఏవ సో సప్పురిసానం ధమ్మో, సో ఏవ సో అరియానం ధమ్మో. యేవ తే అరియవినయా, తేవ తే సప్పురిసవినయా. యేవ తే సప్పురిసవినయా , తేవ తే అరియవినయా. అరియేతి వా సప్పురిసేతి వా, అరియధమ్మేతి వా సప్పురిసధమ్మేతి వా, అరియవినయేతి వా సప్పురిసవినయేతి వా ఏసేసే ఏకే ఏకట్ఠే సమే సమభాగే తజ్జాతే తఞ్ఞేవా"తి.

**రూపం అత్తతో సమనుపస్సతీ**తి ఇధేకచ్చో రూపం అత్తతో సమనుపస్సతి, "యం రూపం, సో అహం , యో అహం, తం రూప"న్తి రూపఞ్చ అత్తఞ్చ అద్వయం సమనుపస్సతి. సేయ్యథాపి నామ తేలప్పదీపస్స ఝాయతో యా అచ్చి, సో వణ్ణో. యో వణ్ణో, సా అచ్చీతి అచ్చిఞ్చ వణ్ణఞ్చ అద్వయం సమనుపస్సతి, ఏవమేవ ఇధేకచ్చో రూపం అత్తతో సమనుపస్సతి... పే॰... అద్వయం సమనుపస్సతీతి ఏవం రూపం "అత్తా"తి దిట్ఠిపస్సనాయ పస్సతి. **రూపవన్తం వా అత్తాన**న్తి అరూపం "అత్తా"తి గహేత్వా ఛాయావన్తం రుక్ఖం వియ తం రూపవన్తం సమనుపస్సతి. **అత్తని వా రూప**న్తి అరూపమేవ "అత్తా"తి గహేత్వా పుప్ఫస్మిం గన్ధం వియ అత్తని రూపం సమనుపస్సతి. **రూపస్మిం వా అత్తాన**న్తి అరూపమేవ "అత్తా"తి గహేత్వా కరణ్డకే మణిం వియ తం అత్తానం రూపస్మిం సమనుపస్సతి. **పరియుట్ఠట్ఠాయీ**తి పరియుట్ఠానాకారేన అభిభవనాకారేన

ఠితో, “అహం రూపం, మమ రూప”న్తి ఏవం తణ్హాదిట్ఠీహి గిలిత్వా పరినిట్ఠపేత్వా గణ్హనకో నామ హోతీతి అత్థో. **తస్స తం రూప**న్తి తస్స తం ఏవం గహితం రూపం. వేదనాదీసుపి ఏసేవ నయో.

తత్థ “రూపం అత్తతో సమనుపస్సతీ”తి సుద్ధరూపమేవ అత్తాతి కథితం. “రూపవన్తం వా అత్తానం, అత్తని వా రూపం, రూపస్మిం వా అత్తానం, వేదనం అత్తతో…పే… సఞ్ఞం… సఙ్ఖారే… విఞ్ఞాణం అత్తతో సమనుపస్సతీ”తి ఇమేసు సత్తసు ఠానేసు అరూపం అత్తాతి కథితం. “వేదనావన్తం వా అత్తానం, అత్తని వా వేదనం, వేదనాయ వా అత్తాన”న్తి ఏవం చతూసు ఖన్ధేసు తిణ్ణం తిణ్ణం వసేన ద్వాదససు ఠానేసు రూపారూపమిస్సకో అత్తా కథితో. తత్థ “రూపం అత్తతో సమనుపస్సతి, వేదనం… సఞ్ఞం… సఙ్ఖారే… విఞ్ఞాణం అత్తతో సమనుపస్సతీ”తి ఇమేసు పఞ్చసు ఠానేసు ఉచ్ఛేదదిట్ఠి కథితా, అవసేసేసు సస్సతదిట్ఠీతి ఏవమేత్థ పన్నరస భవదిట్ఠియో పఞ్చ విభవదిట్ఠియో హోన్తి, తా సబ్బాపి మగ్గావరణా, న సగ్గావరణా, పఠమమగ్గవజ్ఝాతి వేదితబ్బా.

**ఏవం ఖో, గహపతి, ఆతురకాయో చేవ హోతి ఆతురచిత్తో చా**తి కాయో నామ బుద్ధానమ్పి ఆతురోయేవ. చిత్తం పన రాగదోసమోహానుగతం ఆతురం నామ, తం ఇధ దస్సితం. **నో చ ఆతురచిత్తో**తి ఇధ నిక్కిలేసతాయ చిత్తస్స అనాతురభావో దస్సితో. ఇతి ఇమస్మిం సుత్తే లోకియమహాజనో ఆతురకాయో చేవ ఆతురచిత్తో చాతి దస్సితో, ఖీణాసవా ఆతురకాయా అనాతురచిత్తా, సత్త సేఖా నేవ ఆతురచిత్తా, న అనాతురచిత్తాతి వేదితబ్బా. భజమానా పన అనాతురచిత్తతంయేవ భజన్తీతి. పఠమం.

### ౨. దేవదహసుత్తవణ్ణనా

౨. దుతియే **దేవదహ**న్తి దేవా వుచ్చన్తి రాజానో, తేసం మఙ్గలదహో, సయంజాతో వా సో దహోతి, తస్మా “దేవదహో”తి వుత్తో. తస్స అవిదూరే నిగమో దేవదహన్త్వేవ నపుంసకలిఙ్గవసేన సఙ్ఖం గతో. **పచ్ఛాభూమగమికా**తి పచ్ఛాభూమం అపరదిసాయం నివిట్ఠం జనపదం గన్తుకామా. **నివాస**న్తి తేమాసం వస్సావాసం. **అపలోకితో**తి ఆపుచ్ఛితో. **అపలోకేథా**తి ఆపుచ్ఛథ. కస్మా థేరం ఆపుచ్ఛాపేతి? తే సభారే కాతుకామతాయ. యో హి ఏకవిహారే వసన్తోపి సన్తికం న గచ్ఛతి పక్కమన్తో అనాపుచ్ఛా పక్కమతి, అయం నిబ్భారో నామ. యో ఏకవిహారే వసన్తోపి ఆగన్త్వా పస్సతి, పక్కమన్తో ఆపుచ్ఛతి, అయం సభారో నామ. ఇమేపి భిక్ఖూ భగవా “ఏవమిమే సీలాదీహి వడ్ఢిస్సన్తీ”తి సభారే కాతుకామో ఆపుచ్ఛాపేతి.

**పణ్డితో**తి ధాతుకోసల్లాదినా చతుబ్బిధేన పణ్డిచ్చేన సమన్నాగతో. **అనుగ్గాహకో**తి ఆమిసానుగ్గహేన చ ధమ్మానుగ్గహేన చాతి ద్వీహిపి అనుగ్గహేహి అనుగ్గాహకో. థేరో కిర అఞ్ఞే భిక్ఖూ వియ పాతోవ పిణ్డాయ అగన్త్వా సబ్బభిక్ఖూసు గతేసు సకలం సఙ్ఘారామం అనువిచరన్తో అసమ్మట్ఠట్ఠానం సమ్మజ్జతి, అఛడ్డితం కచవరం ఛడ్డేతి, సఙ్ఘారామే దున్నిక్ఖిత్తాని మఞ్చపీఠదారుభణ్డమత్తికాభణ్డాని పటిసామేతి. కిం కారణా? “మా అఞ్ఞతిత్థియా విహారం పవిట్ఠా దిస్వా పరిభవం అకంసూ”తి. తతో గిలానసాలం గన్త్వా గిలానే అస్సాసేత్వా “కేనత్థో”తి పుచ్ఛిత్వా యేన అత్థో హోతి, తదత్థం తేసం దహరసామణేరే ఆదాయ భిక్ఖాచారవత్తేన వా సభాగట్ఠానే వా భేసజ్జం పరియేసిత్వా తేసం దత్వా, “గిలానుపట్ఠానం నామ బుద్ధపచ్చేకబుద్ధేహి వణ్ణితం, గచ్ఛథ సప్పురిసా అప్పమత్తా హోథా”తి తే పేసేత్వా సయం పిణ్డాయ చరిత్వా ఉపట్ఠాకకులే వా భత్తకిచ్చం కత్వా విహారం గచ్ఛతి. ఇదం తావస్స నిబద్ధవాసట్ఠానే ఆచిణ్ణం.

భగవతి పన చారికం చరమానే “అహం అగ్గసావకో”తి ఉపాహనం ఆరుయ్హ ఛత్తం గహేత్వా పురతో పురతో న గచ్ఛతి. యే పన తత్థ మహల్లకా వా ఆబాధికా వా అతిదహరా వా, తేసం రుజ్జనట్ఠానాని తేలేన మక్ఖాపేత్వా పత్తచీవరం అత్తనో దహరసామణేరేహి గాహాపేత్వా తందివసం వా దుతియదివసం వా తే గణ్హిత్వావ గచ్ఛతి. ఏకదివసఞ్హి తఞ్ఞేవ ఆయస్మన్తం అతివికాలే సమ్పత్తత్తా సేనాసనం అలభిత్వా, చీవరకుటియం నిసిన్నం దిస్వా, సత్థా పునదివసే భిక్ఖుసఙ్ఘం సన్నిపాతాపేత్వా, హత్థివానరతిత్తిరవత్థుం కథేత్వా, “యథావుడ్ఢం సేనాసనం దాతబ్బ”న్తి సిక్ఖాపదం పఞ్ఞాపేసి. ఏవం తావేస ఆమిసానుగ్గహేన అనుగ్గణ్హాతి. ఓవదన్తో పనేస సతవారమ్పి సహస్సవారమ్పి తావ ఓవదతి, యావ సో పుగ్గలో సోతాపత్తిఫలే పతిట్ఠాతి, అథ నం విస్సజ్జేత్వా అఞ్ఞం ఓవదతి. ఇమినా నయేన ఓవదతో చస్స ఓవాదే ఠత్వా అరహత్తం పత్తా గణనపథం అతిక్కన్తా. ఏవం ధమ్మానుగ్గహేన అనుగ్గణ్హాతి.

**పచ్చస్సోసున్తి** తే భిక్ఖూ “అమ్హాకం నేవ ఉపజ్ఝాయో, న ఆచరియో న సన్దిట్ఠసమ్భత్తో. కిం తస్స సన్తికే కరిస్సామా”తి? తుణ్హీభావం అనాపజ్జిత్వా “ఏవం, భన్తే”తి సత్థు వచనం సమ్పటిచ్ఛింసు. **ఏళగలాగుమ్బేతి** గచ్ఛమణ్డపకే. సో కిర ఏళగలాగుమ్బో ధువసలిలట్ఠానే జాతో. అథేత్థ చతూహి పాదేహి మణ్డపం కత్వా తస్స ఉపరి తం గుమ్బం ఆరోపేసుం, సో తం మణ్డపం ఛాదేసి. అథస్స హేట్ఠా ఇట్ఠకాహి పరిచినిత్వా వాలికం ఓకిరిత్వా ఆసనం పఞ్ఞాపయింసు. సీతలం దివాట్ఠానం ఉదకవాతో వాయతి. థేరో తస్మిం నిసీది. తం సన్ధాయ వుత్తం “ఏళగలాగుమ్బే”తి.

**నానావేరజ్జగతన్తి** ఏకస్స రఞ్ఞో రజ్జతో నానావిధం రజ్జగతం. **విరజ్జన్తి** అఞ్ఞం రజ్జం. యథా హి సదేసతో అఞ్ఞో విదేసో, ఏవం నివుత్థరజ్జతో అఞ్ఞం రజ్జం విరజ్జం నామ, తం వేరజ్జన్తి వుత్తం. **ఖత్తియపణ్డితాతి** బిమ్బిసారకోసలరాజాదయో పణ్డితరాజానో. **బ్రాహ్మణపణ్డితాతి** చఙ్కీతారుక్ఖాదయో పణ్డితబ్రాహ్మణా. **గహపతిపణ్డితాతి** చిత్తసుదత్తాదయో పణ్డితగహపతయో. **సమణపణ్డితాతి** సభియపిలోతికాదయో పణ్డితపరిబ్బాజకా . **వీమంసకాతి** అత్థగవేసినో. **కింవాదీతి** కిం అత్తనో దస్సనం వదతి, కిం లద్ధికోతి అత్థో. **కిమక్ఖాయీతి** కిం సావకానం ఓవాదానుసాసనిం ఆచిక్ఖతి? **ధమ్మస్స చానుధమ్మన్తి** భగవతా వుత్తబ్యాకరణస్స అనుబ్యాకరణం. **సహధమ్మికోతి** సకారణో. **వాదానువాదోతి** భగవతా వుత్తవాదస్స అనువాదో. “వాదానుపాతో”తిపి పాఠో, సత్థు వాదస్స అనుపాతో అనుపతనం, అనుగమనన్తి అత్థో. ఇమినాపి వాదం అనుగతో వాదోయేవ దీపితో హోతి.

**అవిగతరాగస్సాతిఆదీసు** తణ్హావసేనేవ అత్థో వేదితబ్బో. తణ్హా హి రజ్జనతో **రాగో**, ఛన్దియనతో **ఛన్దో**, పియాయనట్ఠేన **పేమం**, పివితుకామట్ఠేన **పిపాసా**, అనుదహనట్ఠేన **పరిళాహోతి** వుచ్చతి. **అకుసలే చావుసో, ధమ్మేతిఆది** కస్మా ఆరద్ధం? పఞ్చసు ఖన్ధేసు అవీతరాగస్స ఆదీనవం , వీతరాగస్స చ ఆనిసంసం దస్సేతుం. తత్ర **అవిఘాతోతి** నిద్దుక్ఖో. **అనుపాయాసోతి** నిరుపతాపో. **అపరిళాహోతి** నిద్దాహో. ఏవం సబ్బత్థ అత్థో వేదితబ్బో. దుతియం.

### ౩. హాలిద్దికానిసుత్తవణ్ణనా

౩. తతియే **అవన్తీసూతి** అవన్తిదక్ఖిణాపథసఙ్ఖాతే అవన్తిరట్ఠే. **కురరఘరేతి** ఏవంనామకే నగరే. **పపాతేతి** ఏకతో పపాతే. తస్స కిర పబ్బతస్స ఏకం పస్సం ఛిన్దిత్వా పాతితం వియ అహోసి. “పవత్తే”తిపి పాఠో, నానాతిత్థియానం లద్ధిపవత్తట్ఠానేతి అత్థో. ఇతి థేరో తస్మిం రట్ఠే తం నగరం నిస్సాయ తస్మిం పబ్బతే విహరతి. **హాలిద్దికానీతి** ఏవంనామకో. **అట్ఠకవగ్గియే**

**మాగణ్డియపఞ్హేతి** అట్ఠకవగ్గికమ్హి మాగణ్డియపఞ్హో నామ అత్థి, తస్మిం పఞ్హే. **రూపధాతూతి** రూపక్ఖన్ధో అధిప్పేతో. **రూపధాతురాగవినిబద్ధన్తి** రూపధాతుమ్హి రాగేన వినిబద్ధం . **విఞ్ఞాణన్తి** కమ్మవిఞ్ఞాణం. **ఓకసారీతి** గేహసారీ ఆలయసారీ.

కస్మా పనేత్థ "విఞ్ఞాణధాతు ఖో, గహపతీ"తి న వుత్తన్తి? సమ్మోహవిఘాతత్థం. "ఓకో"తి హి అత్థతో పచ్చయో వుచ్చతి, పురేజాతఞ్చ కమ్మవిఞ్ఞాణం పచ్ఛాజాతస్స కమ్మవిఞ్ఞాణస్సపి విపాకవిఞ్ఞాణస్సపి విపాకవిఞ్ఞాణఞ్చ విపాకవిఞ్ఞాణస్సపి కమ్మవిఞ్ఞాణస్సపి పచ్చయో హోతి, తస్మా "కతరం ను ఖో ఇధ విఞ్ఞాణ"న్తి? సమ్మోహో భవేయ్య, తస్స విఘాతత్థం తం అగహేత్వా అసమ్భిన్నావ దేసనా కతా. అపిచ ఆరమ్మణవసేన చతస్సో అభిసఙ్ఖారవిఞ్ఞాణట్ఠితియో వుత్తాతి తా దస్సేతుమ్పి ఇధ విఞ్ఞాణం న గహితం.

**ఉపయుపాదానాతి** తణ్హూపయదిట్ఠూపయవసేన ద్వే ఉపయా, కాముపాదానాదీని చత్తారి ఉపాదానాని చ. **చేతసో అధిట్ఠానాభినివేసానుసయాతి** అకుసలచిత్తస్స అధిట్ఠానభూతా చేవ అభినివేసభూతా చ అనుసయభూతా చ. **తథాగతస్సాతి** సమ్మాసమ్బుద్ధస్స. సబ్బేసమ్పి హి ఖీణాసవానం ఏతే పహీనావ, సత్థు పన ఖీణాసవభావో లోకే అతిపాకటోతి ఉపరిమకోటియా ఏవం వుత్తం. **విఞ్ఞాణధాతుయాతి** ఇధ విఞ్ఞాణం కస్మా గహితం? కిలేసప్పహానదస్సనత్థం. కిలేసా హి న కేవలం చతూసుయేవ ఖన్ధేసు పహీనా పహీయన్తి, పఞ్చసుపి పహీయన్తియేవాతి కిలేసప్పహానదస్సనత్థం గహితం. **ఏవం ఖో, గహపతి, అనోకసారీ హోతీతి** ఏవం కమ్మవిఞ్ఞాణేన ఓకం అసరన్తేన అనోకసారీ నామ హోతి.

**రూపనిమిత్తనికేతవిసారవినిబన్ధాతి** రూపమేవ కిలేసానం పచ్చయట్ఠేన నిమిత్తం, ఆరమ్మణకిరియసఙ్ఖాతనివాసనట్ఠానట్ఠేన నికేతన్తి రూపనిమిత్తనికేతం. విసారో చ వినిబన్ధో చ విసారవినిబన్ధా. ఉభయేనపి హి కిలేసానం పత్థటభావో చ వినిబన్ధనభావో చ వుత్తో, రూపనిమిత్తనికేతే విసారవినిబన్ధాతి రూపనిమిత్తనికేతవిసారవినిబన్ధా, తస్మా రూపనిమిత్తనికేతమ్హి ఉప్పన్నేన కిలేసవిసారేన చేవ కిలేసబన్ధనేన చాతి అత్థో. **నికేతసారీతి వుచ్చతీతి** ఆరమ్మణకరణవసేన నివాసనట్ఠానం సారీతి వుచ్చతి. **పహీనాతి** తే రూపనిమిత్తనికేతకిలేసవిసారవినిబన్ధా పహీనా.

కస్మా పనేత్థ పఞ్చక్ఖన్ధా "ఓకా"తి వుత్తా, ఛ ఆరమ్మణాని "నికేత"న్తి? ఛన్దరాగస్స బలవదుబ్బలతాయ. సమానేపి హి ఏతేసం ఆలయట్ఠేన విసయభావే **ఓకోతి** నిచ్చనివాసనట్ఠానగేహమేవ వుచ్చతి, **నికేతన్తి** "అజ్జ అసుకట్ఠానే కీళిస్సామా"తి కతసఙ్కేతట్ఠానం నివాసట్ఠానం ఉయ్యానాది. తత్థ యథా పుత్తదారధనధఞ్ఞపుణ్ణగేహే ఛన్దరాగో బలవా హోతి, ఏవం అజ్ఝత్తికేసు ఖన్ధేసు. యథా పన ఉయ్యానట్ఠానాదీసు తతో దుబ్బలతరో హోతి, ఏవం బాహిరేసు ఛసు ఆరమ్మణేసూతి ఛన్దరాగస్స బలవదుబ్బలతాయ ఏవం దేసనా కతాతి వేదితబ్బో.

**సుఖితేసు సుఖితోతి** ఉపట్ఠాకేసు ధనధఞ్ఞలాభాదివసేన సుఖితేసు "ఇదానాహం మనాపం భోజనం లభిస్సామీ"తి గేహసితసుఖేన సుఖితో హోతి, తేహి పత్తసమ్పత్తిం అనుభవమానో వియ చరతి. **దుక్ఖితేసు దుక్ఖితోతి** తేసం కేనచిదేవ కారణేన దుక్ఖే ఉప్పన్నే సయం ద్విగుణేన దుక్ఖేన దుక్ఖితో హోతి. **కిచ్చకరణీయేసూతి** కిచ్చసఙ్ఖాతేసు కరణీయేసు. **తేసు యోగం ఆపజ్జతీతి** ఉపయోగం సయం తేసం కిచ్చానం కత్తబ్బతం ఆపజ్జతి. **కామేసూతి** వత్థుకామేసు. **ఏవం ఖో, గహపతి, కామేహి అరిత్తో హోతీతి** ఏవం కిలేసకామేహి అరిత్తో హోతి అన్తో కామానం భావేన అతుచ్ఛో. సుక్కపక్ఖో తేసం అభావేన **రిత్తో** తుచ్ఛోతి వేదితబ్బో.

**పురక్ఖరానో**తి వట్టం పురతో కురుమానో. **ఏవంరూపో సియ**న్తిఆదీసు దీఘరస్సకాళోదాతాదీసు రూపేసు "ఏవంరూపో నామ భవేయ్య"న్తి పత్థేతి. సుఖాదీసు వేదనాసు ఏవంవేదనో నామ; నీలసఞ్ఞాదీసు సఞ్ఞాసు ఏవం సఞ్ఞో నామ; పుఞ్ఞాభిసఙ్ఖారాదీసు సఙ్ఖారేసు ఏవంసఙ్ఖారో నామ; చక్ఖువిఞ్ఞాణాదీసు విఞ్ఞాణేసు "ఏవం విఞ్ఞాణో నామ భవేయ్య"న్తి పత్థేతి.

**అపురక్ఖరానో**తి వట్టం పురతో అకురుమానో. **సహితం మే, అసహితం తే**తి తుయ్హం వచనం అసహితం అసిలిట్ఠం, మయ్హం సహితం సిలిట్ఠం మధురపానసదిసం. **అధిచిణ్ణం తే విపరావత్త**న్తి యం తుయ్హం దీఘేన కాలేన పరిచితం సుప్పగుణం, తం మమ వాదం ఆగమ్మ సబ్బం ఖణేన విపరావత్తం నివత్తం. **ఆరోపితో తే వాదో**తి తుయ్హం దోసో మయా ఆరోపితో. **చర వాదప్పమోక్ఖాయా**తి తం తం ఆచరియం ఉపసఙ్కమిత్వా ఉత్తరి పరియేసన్తో ఇమస్స వాదస్స మోక్ఖాయ చర ఆహిణ్డాహి. **నిబ్బేఠేహి వా సచే పహోసీ**తి అథ సయమేవ పహోసి, ఇధేవ నిబ్బేఠేహీతి. తతియం.

### ౪. దుతియహాలిద్దికానిసుత్తవణ్ణనా

౪. చతుత్థే **సక్కపఞ్హే**తి చూళసక్కపఞ్హే, మహాసక్కపఞ్హేపేతం వుత్తమేవ. **తణ్హాసఙ్ఖయవిముత్తా**తి తణ్హాసఙ్ఖయే నిబ్బానే తదారమ్మణాయ ఫలవిముత్తియా విముత్తా. **అచ్చన్తనిట్ఠా**తి అన్తం అతిక్కన్తనిట్ఠా సతతనిట్ఠా. సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో. చతుత్థం.

### ౫. సమాధిసుత్తవణ్ణనా

౫. పఞ్చమే **సమాధి**న్తి ఇదం భగవా తే భిక్ఖూ చిత్తేకగ్గతాయ పరిహాయన్తే దిస్వా, "చిత్తేకగ్గతం లభన్తానం ఇమేసం కమ్మట్ఠానం ఫాతిం గమిస్సతీ"తి ఞత్వా ఆహ. **అభినన్దతీ**తి పత్థేతి. **అభివదతీ**తి తాయ అభినన్దనాయ "అహో పియం ఇట్ఠం కన్తం మనాప"న్తి వదతి. వాచం అభినన్దన్తోపి చ తం ఆరమ్మణం నిస్సాయ ఏవం లోభం ఉప్పాదేన్తో అభివదతియేవ నామ. **అజ్ఝోసాయ తిట్ఠతీ**తి గిలిత్వా పరినిట్ఠపేత్వా గణ్హాతి. **యా రూపే నన్దీ**తి యా సా రూపే బలవపత్థనాసఙ్ఖాతా నన్దీ. **తదుపాదాన**న్తి తం గహణట్ఠేన ఉపాదానం. **నాభినన్దతీ**తి న పత్థేతి. **నాభివదతీ**తి పత్థనావసేన న "ఇట్ఠం కన్త"న్తి వదతి. విపస్సనాచిత్తేన చేతసా "అనిచ్చం దుక్ఖ"న్తి వచీభేదం కరోన్తోపి నాభివదతియేవ. పఞ్చమం.

### ౬. పటిసల్లాణసుత్తవణ్ణనా

౬. ఛట్ఠే **పటిసల్లాణే**తి ఇదం భగవా తే భిక్ఖూ కాయవివేకేన పరిహాయన్తే దిస్వా "కాయవివేకం లభన్తానం ఇమేసం కమ్మట్ఠానం ఫాతిం గమిస్సతీ"తి ఞత్వా ఆహ. ఛట్ఠం.

### ౭. ఉపాదాపరితస్సనాసుత్తవణ్ణనా

౭. సత్తమే **ఉపాదాపరితస్సన**న్తి గహణేన ఉప్పన్నం పరితస్సనం. **అనుపాదాఅపరితస్సన**న్తి అగ్గహణేన అపరితస్సనం. **రూపవిపరిణామానుపరివత్తివిఞ్ఞాణం హోతీ**తి "మమ రూపం విపరిణత"న్తి వా "అహు వత మేతం, దాని వత మే నత్థీ"తి వా ఆదినా నయేన కమ్మవిఞ్ఞాణం రూపస్స భేదానుపరివత్తి హోతి. **విపరిణామానుపరివత్తిజా**తి విపరిణామస్స అనుపరివత్తితో విపరిణామారమ్మణచిత్తతో జాతా. **పరితస్సనా ధమ్మసముప్పాదా**తి తణ్హాపరితస్సనా చ అకుసలధమ్మసముప్పాదా చ. **చిత్త**న్తి కుసలచిత్తం. **పరియాదాయ తిట్ఠన్తీ**తి పరియాదియిత్వా తిట్ఠన్తి. **ఉత్తాసవా**తి సఉత్తాసో. **విఘాతవా**తి సవిఘాతో

సదుక్ఖో. **అపేక్ఖవాతి** సాలయో. **ఉపాదాయ చ పరితస్సతీతి** గణ్హిత్వా పరితస్సకో నామ హోతి. **న రూపవిపరిణామానుపరివత్తీతి** ఖీణాసవస్స కమ్మవిఞ్ఞాణమేవ నత్థి, తస్మా రూపభేదానుపరివత్తి న హోతీతి వత్తుం వట్టతి. సత్తమం.

### ౮. దుతియఉపాదాపరితస్సనాసుత్తవణ్ణనా

**౮.** అట్ఠమే తణ్హామానదిట్ఠివసేన దేసనా కతా. ఇతి పటిపాటియా చతూసు సుత్తేసు వట్టవివట్టమేవ కథితం. అట్ఠమం.

### ౯. కాలత్తయఅనిచ్చసుత్తవణ్ణనా

**౯.** నవమే **కో పన వాదో పచ్చుప్పన్నస్సాతి** పచ్చుప్పన్నస్మిం కథావ కా, అనిచ్చమేవ తం. తే కిర భిక్ఖూ అతీతానాగతం అనిచ్చన్తి సల్లక్ఖేత్వా పచ్చుప్పన్నే కిలమింసు, అథ నేసం ఇతో అతీతానాగతేపి “పచ్చుప్పన్నం అనిచ్చ”న్తి వుచ్చమానే బుజ్ఝిస్సన్తీతి అజ్ఝాసయం విదిత్వా సత్థా పుగ్గలజ్ఝాసయేన ఇమం దేసనం దేసేసి. నవమం.

### ౧౦-౧౧. కాలత్తయదుక్ఖసుత్తాదివణ్ణనా

**౧౦-౧౧.** దసమేకాదసమాని **దుక్ఖం అనత్తాతి** పదేహి విసేసేత్వా తథారూపేనేవ పుగ్గలజ్ఝాసయేన కథితానీతి. దసమేకాదసమాని.

నకులపితువగ్గో పఠమో.

## ౨. అనిచ్చవగ్గో

### ౧-౧౦. అనిచ్చసుత్తాదివణ్ణనా

**౧౨-౨౧.** అనిచ్చవగ్గే పరియోసానసుత్తం పుచ్ఛావసికం, సేసాని తథా తథా బుజ్ఝనకానఞ్చ వసేన దేసితానీతి. పఠమాదీని.

అనిచ్చవగ్గో దుతియో.

## ౩. భారవగ్గో

### ౧. భారసుత్తవణ్ణనా

**౨౨.** భారవగ్గస్స పఠమే **పఞ్చుపాదానక్ఖన్ధాతిస్స వచనీయన్తి** పఞ్చుపాదానక్ఖన్ధా ఇతి అస్స వచనీయం, ఏవం వత్తబ్బం భవేయ్యాతి అత్థో. **అయం వుచ్చతి, భిక్ఖవే, భారోతి** యే ఇమే పఞ్చుపాదానక్ఖన్ధా, అయం భారోతి వుచ్చతి. కేనట్ఠేనాతి? పరిహారభారియట్ఠేన. ఏతేసఞ్హి ఠాపనగమననిసీదాపననిపజ్జాపనన్హాపనమణ్డనఖాదాపనభుఞ్జాపనాదిపరిహారో భారియోతి పరిహారభారియట్ఠేన భారోతి వుచ్చతి. **ఏవంనామోతి** తిస్సో దత్తోతిఆదినామో. **ఏవంగోత్తోతి** కణ్హాయనో వచ్ఛాయనోతిఆదిగోత్తో. ఇతి వోహారమత్తసిద్ధం పుగ్గలం “భారహారో”తి కత్వా దస్సేతి. పుగ్గలో హి పటిసన్ధిక్ఖణేయేవ ఖన్ధభారం

ఉక్ఖిపిత్వా దసపి వస్సాని వీసతిపి వస్ససతమ్పీతి యావజీవం ఇమం ఖన్ధభారం న్హాపేన్తో భోజేన్తో ముదుసమ్ఫస్సమఞ్చపీఠేసు నిసీదాపేన్తో నిపజ్జాపేన్తో పరిహరిత్వా చుతిక్ఖణే ఛడ్డేత్వా పున పటిసన్ధిక్ఖణే అపరం ఖన్ధభారం ఆదియతి, తస్మా భారహారోతి జాతో.

**పోనోభవికాతి** పునబ్భవనిబ్బత్తికా. **నన్దీరాగసహగతాతి** నన్దిరాగేన సహ ఏకత్తమేవ గతా. తబ్భావసహగతఞ్హి ఇధ అధిప్పేతం. **తత్ర తత్రాభినన్దినీతి** ఉపపత్తిట్ఠానే వా రూపాదీసు వా ఆరమ్మణేసు తత్థ తత్థ అభినన్దనసీలావ. **కామతణ్హాదీసు** పఞ్చకామగుణికో రాగో కామతణ్హా నామ, రూపారూపభవరాగో ఝాననికన్తి సస్సతదిట్ఠిసహగతో రాగోతి అయం భవతణ్హా నామ, ఉచ్ఛేదదిట్ఠిసహగతో రాగో విభవతణ్హా నామ. **భారాదానన్తి** భారగహణం. తణ్హాయ హి ఏస భారం ఆదియతి. **అసేసవిరాగనిరోధోతిఆది** సబ్బం నిబ్బానస్సేవ వేవచనం. తఞ్హి ఆగమ్మ తణ్హా అసేసతో విరజ్జతి నిరుజ్ఝతి చజియతి పటినిస్సజ్జియతి విముచ్చతి, నత్థి చేత్థ కామాలయో వా దిట్ఠాలయో వాతి నిబ్బానం ఏతాని నామాని లభతి. **సమూలం తణ్హన్తి** తణ్హాయ అవిజ్జా మూలం నామ. **అబ్బుయ్హాతి** అరహత్తమగ్గేన తం సమూలకం ఉద్ధరిత్వా. **నిచ్ఛాతో పరినిబ్బుతోతి** నిత్తణ్హో పరినిబ్బుతో నామాతి వత్తుం వట్టతీతి. పఠమం.

### ౨. పరిఞ్ఞసుత్తవణ్ణనా

**౨౩**. దుతియే **పరిఞ్ఞేయ్యేతి** పరిజానితబ్బే, సమతిక్కమితబ్బేతి అత్థో. **పరిఞ్ఞన్తి** అచ్చన్తపరిఞ్ఞం, సమతిక్కమన్తి అత్థో. **రాగక్ఖయోతిఆది** నిబ్బానస్స నామం. తఞ్హి అచ్చన్తపరిఞ్ఞా నామ. దుతియం.

### ౩. అభిజానసుత్తవణ్ణనా

**౨౪**. తతియే **అభిజానన్తి** అభిజానన్తో. ఇమినా ఞాతపరిఞ్ఞా కథితా, దుతియపదేన తీరణపరిఞ్ఞా, తతియచతుత్థేహి పహానపరిఞ్ఞాతి ఇమస్మిం సుత్తే తిస్సో పరిఞ్ఞా కథితాతి. తతియం.

### ౪-౯. ఛన్దరాగసుత్తాదివణ్ణనా

**౨౫-౩౦**. చతుత్థాదీని ధాతుసంయుత్తే వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బాని. పటిపాటియా పనేత్థ పఞ్చమఛట్ఠసత్తమేసు చత్తారి సచ్చాని కథితాని, అట్ఠమనవమేసు వట్టవివట్టం. చతుత్థాదీని.

### ౧౦. అఘమూలసుత్తవణ్ణనా

**౩౧**. దసమే **అఘన్తి** దుక్ఖం. ఏవమేత్థ దుక్ఖలక్ఖణమేవ కథితం. దసమం.

### ౧౧. పభఙ్గుసుత్తవణ్ణనా

**౩౨**. ఏకాదసమే **పభఙ్గున్తి** పభిజ్జనసభావం. ఏవమిధ అనిచ్చలక్ఖణమేవ కథితన్తి. ఏకాదసమం.

భారవగ్గో తతియో.

## ౪. నతుమ్హాకవగ్గో

### ౧. నతుమ్హాకసుత్తవణ్ణనా

**౩౩.** నతుమ్హాకవగ్గస్స పఠమే **పజహథా**తి ఛన్దరాగప్పహానేన పజహథ. తిణాదీసు **తిణం** నామ అన్తోఫేగ్గు బహిసారం తాలనాళికేరాది. **కట్ఠం** నామ అన్తోసారం బహిఫేగ్గు ఖదిరసాలసాకపనసాది. **సాఖా** నామ రుక్ఖస్స బాహా వియ నిక్ఖన్తా. **పలాసం** నామ తాలనాళికేరపణ్ణాది. పఠమం.

### ౨. దుతియనతుమ్హాకసుత్తవణ్ణనా

**౩౪.** దుతియం వినా ఉపమాయ బుజ్ఝనకానం అజ్ఝాసయేన వుత్తం. దుతియం.

### ౩. అఞ్ఞతరభిక్ఖుసుత్తవణ్ణనా

**౩౫.** తతియే **రూపఞ్చే, భన్తే, అనుసేతీ**తి యది రూపం అనుసేతి. **తేన సఙ్ఖం గచ్ఛతీ**తి కామరాగాదీసు యేన అనుసయేన తం రూపం అనుసేతి, తేనేవ అనుసయేన ''రత్తో దుట్ఠో మూళ్హో''తి పణ్ణత్తిం గచ్ఛతి. **న తేన సఙ్ఖం గచ్ఛతీ**తి తేన అభూతేన అనుసయేన ''రత్తో దుట్ఠో మూళ్హో''తి సఙ్ఖం న గచ్ఛతీతి. తతియం.

### ౪. దుతియఅఞ్ఞతరభిక్ఖుసుత్తవణ్ణనా

**౩౬.** చతుత్థే **తం అనుమీయతీ**తి తం అనుసయితం రూపం మరన్తేన అనుసయేన అనుమరతి. న హి ఆరమ్మణే భిజ్జమానే తదారమ్మణా ధమ్మా తిట్ఠన్తి. **యం అనుమీయతీ**తి యం రూపం యేన అనుసయేన అనుమరతి. **తేన సఙ్ఖం గచ్ఛతీ**తి తేన అనుసయేన ''రత్తో దుట్ఠో మూళ్హో''తి సఙ్ఖం గచ్ఛతి. అథ వా **య**న్తి కరణవచనమేతం, యేన అనుసయేన అనుమీయతి, తేన ''రత్తో దుట్ఠో మూళ్హో''తి సఙ్ఖం గచ్ఛతీతి అత్థో. చతుత్థం.

### ౫-౬. ఆనన్దసుత్తాదివణ్ణనా

**౩౭-౩౮.** పఞ్చమే **ఠితస్స అఞ్ఞథత్తం పఞ్ఞాయతీ**తి ధరమానస్స జీవమానస్స జరా పఞ్ఞాయతి. **ఠితీ**తి హి జీవితిన్ద్రియసఙ్ఖాతాయ అనుపాలనాయ నామం. **అఞ్ఞథత్త**న్తి జరాయ. తేనాహు పోరాణా –

> ''ఉప్పాదో జాతి అక్ఖాతో, భఙ్గో వుత్తో వయోతి చ;
> అఞ్ఞథత్తం జరా వుత్తా, ఠితీ చ అనుపాలనా''తి.

ఏవం ఏకేకస్స ఖన్ధస్స ఉప్పాదజరాభఙ్గసఙ్ఖాతాని తీణి లక్ఖణాని హోన్తి యాని సన్ధాయ వుత్తం ''తీణిమాని, భిక్ఖవే, సఙ్ఖతస్స సఙ్ఖతలక్ఖణానీ''తి (అ॰ ని॰ ౩.౪౭).

తత్థ సఙ్ఖతం నామ పచ్చయనిబ్బత్తో యో కోచి సఙ్ఖారో. సఙ్ఖారో చ న లక్ఖణం, లక్ఖణం న సఙ్ఖారో, న చ సఙ్ఖారేన వినా లక్ఖణం పఞ్ఞాపేతుం సక్కా, నాపి లక్ఖణం వినా సఙ్ఖారో, లక్ఖణేన పన సఙ్ఖారో పాకటో హోతి. యథా హి న చ గావీయేవ

లక్ఖణం, లక్ఖణమేవ న గావీ, నాపి గావిం ముఞ్చిత్వా లక్ఖణం పఞ్ఞాపేతుం సక్కా, నాపి లక్ఖణం ముఞ్చిత్వా గావిం, లక్ఖణేన పన గావీ పాకటా హోతి, ఏవంసమ్పదమిదం వేదితబ్బం.

తత్థ సఙ్ఖారానం ఉప్పాదక్ఖణే సఙ్ఖారోపి ఉప్పాదలక్ఖణమ్పి కాలసఙ్ఖాతో తస్స ఖణోపి పఞ్ఞాయతి. "ఉప్పాదోపీ"తి వుత్తే సఙ్ఖారోపి జరాలక్ఖణమ్పి కాలసఙ్ఖాతో తస్స ఖణోపి పఞ్ఞాయతి. భఙ్గక్ఖణే సఙ్ఖారోపి తంలక్ఖణమ్పి కాలసఙ్ఖాతో తస్స ఖణోపి పఞ్ఞాయతి. అపరే పన వదన్తి "అరూపధమ్మానం జరాఖణో నామ న సక్కా పఞ్ఞాపేతుం, సమ్మాసమ్బుద్ధో చ 'వేదనాయ ఉప్పాదో పఞ్ఞాయతి, వయో పఞ్ఞాయతి, ఠితాయ అఞ్ఞథత్తం పఞ్ఞాయతీ'తి వదన్తో అరూపధమ్మానమ్పి తీణి లక్ఖణాని పఞ్ఞాపేతి, తాని అత్థిక్ఖణం ఉపాదాయ లబ్భన్తీ"తి వత్వా –

"అత్థితా సబ్బధమ్మానం, ఠితి నామ పవుచ్చతి;
తస్సేవ భేదో మరణం, సబ్బదా సబ్బపాణిన"న్తి. –

ఇమాయ ఆచరియగాథాయ తమత్థం సాధేన్తి. అథ వా సన్తతివసేన ఠానం ఠితీతి వేదితబ్బన్తి చ వదన్తి. యస్మా పన సుత్తే అయం విసేసో నత్థి, తస్మా ఆచరియమతియా సుత్తం అపటిబాహేత్వా సుత్తమేవ పమాణం కత్తబ్బం. ఛట్ఠం ఉత్తానమేవ. పఞ్చమఛట్ఠాని.

### ౭-౧౦. అనుధమ్మసుత్తాదివణ్ణనా

**౩౯-౪౨.** సత్తమే **ధమ్మానుధమ్మప్పటిపన్నస్సా**తి నవన్నం లోకుత్తరధమ్మానం అనులోమధమ్మం పుబ్బభాగపటిపదం పటిపన్నస్స. **అయమనుధమ్మో**తి అయం అనులోమధమ్మో హోతి. **నిబ్బిదాబహులో**తి ఉక్కణ్ఠనబహులో హుత్వా. **పరిజానాతీ**తి తీహి పరిఞ్ఞాహి పరిజానాతి. **పరిముచ్చతీ**తి మగ్గక్ఖణే ఉప్పన్నాయ పహానపరిఞ్ఞాయ పరిముచ్చతి. ఏవం ఇమస్మిం సుత్తే మగ్గోవ కథితో హోతి, తథా ఇతో పరేసు తీసు. ఇధ పన అనుపస్సనా అనియమితా, తేసు నియమితా. తస్మా ఇధాపి సా తత్థ నియమితవసేనేవ నియమేతబ్బా. న హి సక్కా తీసు అఞ్ఞతరం అనుపస్సనం వినా నిబ్బిన్దితుం పరిజానితుం వాతి. సత్తమాదీని.

నతుమ్హాకవగ్గో చతుత్థో.

### ౫. అత్తదీపవగ్గో

### ౧. అత్తదీపసుత్తవణ్ణనా

**౪౩.** అత్తదీపవగ్గస్స పఠమే **అత్తదీపా**తి అత్తానం దీపం తాణం లేణం గతిం పరాయణం పతిట్ఠం కత్వా విహరథాతి అత్థో. **అత్తసరణా**తి ఇదం తస్సేవ వేవచనం. **అనఞ్ఞసరణా**తి ఇదం అఞ్ఞస్స సరణపటిక్ఖేపవచనం. న హి అఞ్ఞో అఞ్ఞస్స సరణం హోతి అఞ్ఞస్స వాయామేన అఞ్ఞస్స అసిజ్ఝనతో, వుత్తమ్పి చేతం –

"అత్తా హి అత్తనో నాథో,
కో హి నాథో పరో సియా"తి. (ధ॰ ప॰ ౧౬౦);

తేనాహ “అనఞ్ఞసరణా”తి. కో పనేత్థ అత్తా నామ? లోకియలోకుత్తరో ధమ్మో. తేనేవాహ – “ధమ్మదీపా ధమ్మసరణా అనఞ్ఞసరణా”తి. **యోనీ**తి కారణం – “యోని హేసా, భూమిజ, ఫలస్స అధిగమాయా”తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౩.౨౨౬) వియ. **కింపహోతికా**తి కింపభుతికా, కుతో పభవన్తీతి అత్థో? **రూపస్స త్వేవా**తి ఇదం తేసంయేవ సోకాదీనం పహానదస్సనత్థం ఆరద్ధం. **న పరితస్సతీ**తి న గణ్హాతి న గహతి. **తదఙ్గనిబ్బుతో**తి తేన విపస్సనఙ్గేన కిలేసానం నిబ్బుతత్తా తదఙ్గనిబ్బుతో. ఇమస్మిం సుత్తే విపస్సనావ కథితా. పఠమం.

## ౨. పటిపదాసుత్తవణ్ణనా

౪౪. దుతియే **దుక్ఖసముదయగామినీ సమనుపస్సనా**తి యస్మా సక్కాయో దుక్ఖం, తస్స చ సముదయగామినీ పటిపదా నామ “రూపం అత్తతో సమనుపస్సతీ”తి ఏవం దిట్ఠిసమనుపస్సనా వుత్తా, తస్మా దుక్ఖసముదయగామినీ సమనుపస్సనాతి అయమేత్థ అత్థో హోతి. **దుక్ఖనిరోధగామినీ సమనుపస్సనా**తి ఏత్థ సహ విపస్సనాయ చతుమగ్గఞాణం “సమనుపస్సనా”తి వుత్తం. ఇతి ఇమస్మిం సుత్తే వట్టవివట్టం కథితం. దుతియం.

## ౩. అనిచ్చసుత్తవణ్ణనా

౪౫. తతియే **సమ్మప్పఞ్ఞాయ దట్ఠబ్బ**న్తి సహ విపస్సనాయ మగ్గపఞ్ఞాయ దట్ఠబ్బం. **విరజ్జతి విముచ్చతీ**తి మగ్గక్ఖణే విరజ్జతి, ఫలక్ఖణే విముచ్చతి. **అనుపాదాయ ఆసవేహీ**తి అనుప్పాదనిరోధేన నిరుద్ధేహి ఆసవేహి అగహేత్వా ఇతి విముచ్చతి. **రూపధాతుయా**తిఆది పచ్చవేక్ఖణదస్సనత్థం వుత్తం. సహ ఫలేన పచ్చవేక్ఖణదస్సనత్థన్తిపి వదన్తియేవ. **ఠిత**న్తి ఉపరి కత్తబ్బకిచ్చాభావేన ఠితం. **ఠితత్తా సన్తుస్సిత**న్తి పత్తబ్బం పత్తభావేన సన్తుట్ఠం. **పచ్చత్తంయేవ పరినిబ్బాయతీ**తి సయమేవ పరినిబ్బాయతి. తతియం.

## ౪. దుతియఅనిచ్చసుత్తవణ్ణనా

౪౬. చతుత్థే **పుబ్బన్తానుదిట్ఠియో**తి పుబ్బన్తం అనుగతా అట్ఠారస దిట్ఠియో న హోన్తి. **అపరన్తానుదిట్ఠియో**తి అపరన్తం అనుగతా చతుచత్తాలీస దిట్ఠియో న హోన్తి. **థామసో పరామాసో**తి దిట్ఠిథామసో చేవ దిట్ఠిపరామాసో చ న హోతి. ఏత్తావతా పఠమమగ్గో దస్సితో. ఇదాని సహ విపస్సనాయ తయో మగ్గే చ ఫలాని చ దస్సేతుం **రూపస్మి**న్తిఆది ఆరద్ధం. అథ వా దిట్ఠియో నామ విపస్సనాయ ఏవ పహీనా, ఇదం పన ఉపరి సహ విపస్సనాయ చత్తారో మగ్గే దస్సేతుం ఆరద్ధం. చతుత్థం.

## ౫. సమనుపస్సనాసుత్తవణ్ణనా

౪౭. పఞ్చమే **పఞ్చుపాదానక్ఖన్ధే సమనుపస్సన్తి ఏతేసం వా అఞ్ఞతర**న్తి పరిపుణ్ణగాహవసేన పఞ్చక్ఖన్ధే సమనుపస్సన్తి, అపరిపుణ్ణగాహవసేన ఏతేసం అఞ్ఞతరం. **ఇతి అయఞ్చేవ సమనుపస్సనా**తి ఇతి అయఞ్చ దిట్ఠిసమనుపస్సనా. **అస్మీతి చస్స అవిగతం హోతీ**తి యస్స అయం సమనుపస్సనా అత్థి, తస్మిం అస్మీతి తణ్హామానదిట్ఠిసఙ్ఖాతం పపఞ్చత్తయం అవిగతమేవ హోతి. **పఞ్చన్నం ఇన్ద్రియానం అవక్కన్తి హోతీ**తి తస్మిం కిలేసజాతే సతి కమ్మకిలేసపచ్చయానం పఞ్చన్నం ఇన్ద్రియానం నిబ్బత్తి హోతి.

**అత్థి, భిక్ఖవే, మనోతి** ఇదం కమ్మమనం సన్ధాయ వుత్తం. **ధమ్మాతి** ఆరమ్మణం. **అవిజ్జాధాతూతి** జవనక్ఖణే అవిజ్జా. **అవిజ్జాసమ్ఫస్సజేనాతి** అవిజ్జాసమ్పయుత్తఫస్సతో జాతేన. అపిచ **మనోతి** భవఙ్గక్ఖణే విపాకమనోధాతు, ఆవజ్జనక్ఖణే కిరియమనోధాతు. **ధమ్మాదయో** వుత్తప్పకారావ. **అస్మీతిపిస్స హోతీతి** తణ్హామానదిట్ఠివసేన అస్మీతి ఏవమ్పిస్స హోతి. ఇతో పరేసు **అయమహమస్మీతి** రూపాదీసు కిఞ్చిదేవ ధమ్మం గహేత్వా “అయం అహమస్మీ”తి అత్తదిట్ఠివసేన వుత్తం. **భవిస్సన్తి** సస్సతదిట్ఠివసేన. **న భవిస్సన్తి** ఉచ్ఛేదదిట్ఠివసేన. **రూపీ భవిస్సన్తి**ఆదీని సబ్బాని సస్సతమేవ భజన్తి. **అథేత్థాతి** అథ తేనేవాకారేన ఠితేసు ఏతేసు ఇన్ద్రియేసు. **అవిజ్జా పహీయతీతి** చతూసు సచ్చేసు అఞ్ఞాణభూతా అవిజ్జా పహీయతి. **విజ్జా ఉప్పజ్జతీతి** అరహత్తమగ్గవిజ్జా ఉప్పజ్జతి. ఏవమేత్థ అస్మీతి తణ్హామానదిట్ఠియో. కమ్మస్స పఞ్చన్నఞ్చ ఇన్ద్రియానం అన్తరే ఏకో సన్ధి, విపాకమనం పఞ్చిన్ద్రియపక్ఖికం కత్వా పఞ్చన్నఞ్చ ఇన్ద్రియానం కమ్మస్స చ అన్తరే ఏకో సన్ధీతి. ఇతి తయో పపఞ్చా అతీతో అద్ధా, ఇన్ద్రియాదీని పచ్చుప్పన్నో అద్ధా, తత్థ కమ్మమనం ఆదిం కత్వా అనాగతస్స పచ్చయో దస్సితోతి. పఞ్చమం.

### ౬. ఖన్ధసుత్తవణ్ణనా

**౪౮**. ఛట్ఠే రూపక్ఖన్ధో కామావచరో, చత్తారో ఖన్ధా చతుభూమకా. **సాసవన్తి** ఆసవానం ఆరమ్మణభావేన పచ్చయభూతం. **ఉపాదానియన్తి** తథేవ చ ఉపాదానానం పచ్చయభూతం. వచనత్థో పనేత్థ – ఆరమ్మణం కత్వా పవత్తేహి సహ ఆసవేహీతి **సాసవం**. ఉపాదాతబ్బన్తి **ఉపాదానియం**. ఇధాపి రూపక్ఖన్ధో కామావచరో, అవసేసా తేభూమకా విపస్సనాచారవసేన వుత్తా. ఏవమేత్థ రూపం రాసట్ఠేన ఖన్ధేసు పవిట్ఠం, సాసవరాసట్ఠేన ఉపాదానక్ఖన్ధేసు. వేదనాదయో సాసవాపి అత్థి, అనాసవాపి అత్థి. తే రాసట్ఠేన సబ్బేపి ఖన్ధేసు పవిట్ఠా, తేభూమకా పనేత్థ సాసవట్ఠేన ఉపాదానక్ఖన్ధేసు పవిట్ఠాతి. ఛట్ఠం.

### ౭-౮. సోణసుత్తాదివణ్ణనా

**౪౯-౫౦**. సత్తమే **సేయ్యోహమస్మీతి** విసిట్ఠో ఉత్తమో అహమస్మి. **కిమఞ్ఞత్ర యథాభూతస్స అదస్సనాతి** యథాభూతస్స అదస్సనతో అఞ్ఞం కిం భవేయ్య? అదస్సనం అఞ్ఞాణమేవ భవేయ్యాతి అత్థో. ఇదానిస్స తే పరివట్టం వజిరభేదదేసనం ఆరభన్తో **తం కిం మఞ్ఞసి సోణో**తిఆదిమాహ. అట్ఠమం ఉత్తానమేవ. సత్తమఅట్ఠమాని.

### ౯-౧౦. నన్దిక్ఖయసుత్తాదివణ్ణనా

**౫౧-౫౨**. నవమదసమేసు **నన్దిక్ఖయా రాగక్ఖయో, రాగక్ఖయా నన్దిక్ఖయోతి** ఇదం నన్దీతి వా రాగోతి వా ఇమేసం అత్థతో నిన్నానాకరణతాయ వుత్తం. నిబ్బిదానుపస్సనాయ వా నిబ్బిన్దన్తో నన్దిం పజహతి, విరాగానుపస్సనాయ విరజ్జన్తో రాగం పజహతి. ఏత్తావతా విపస్సనం నిట్ఠపేత్వా “రాగక్ఖయా నన్దిక్ఖయో”తి ఇధ మగ్గం దస్సేత్వా “నన్దిరాగక్ఖయా చిత్తం విముత్త”న్తి ఫలం దస్సితన్తి. నవమదసమాని.

అత్తదీపవగ్గో పఞ్చమో.

మూలపణ్ణాసకో సమత్తో.

### ౬. ఉపయవగ్గో

## ౧. ఉపయసుత్తవణ్ణనా

౫౩. ఉపయవగ్గస్స పఠమే **ఉపయోతి** తణ్హామానదిట్ఠివసేన పఞ్చక్ఖన్ధే ఉపగతో. **విఞ్ఞాణన్తి** కమ్మవిఞ్ఞాణం. **ఆపజ్జేయ్యాతి** కమ్మం జవాపేత్వా పటిసన్ధిఆకడ్ఢనసమత్థతాయ వుద్ధిఆదీని ఆపజ్జేయ్య. **విఞ్ఞాణుపయన్తి** పదస్స అగ్గహణే కారణం వుత్తమేవ. **వోచ్ఛిజ్జతారమ్మణన్తి** పటిసన్ధిఆకడ్ఢనసమత్థతాయ అభావేన ఆరమ్మణం వోచ్ఛిజ్జతి. **పతిట్ఠా విఞ్ఞాణస్సాతి** కమ్మవిఞ్ఞాణస్స పతిట్ఠా న హోతి. **తదప్పతిట్ఠితన్తి** తం అప్పతిట్ఠితం. **అనభిసఙ్ఖచ్చ విముత్తన్తి** పటిసన్ధిం అనభిసఙ్ఖరిత్వా విముత్తం. పఠమం.

## ౨. బీజసుత్తవణ్ణనా

౫౪. దుతియే **బీజజాతానీతి** బీజాని. **మూలబీజన్తి** వచం వచత్తం హలిద్దం సిఙ్గివేరన్తి ఏవమాది. **ఖన్ధబీజన్తి** అస్సత్థో నిగ్రోధోతి ఏవమాది. **ఫలుబీజన్తి** ఉచ్ఛు వేళు నళోతి ఏవమాది. **అగ్గబీజన్తి** అజ్జుకం ఫణిజ్జకన్తి ఏవమాది. **బీజబీజన్తి** సాలివీహిఆది పుబ్బణ్ణఞ్చేవ ముగ్గమాసాది అపరణ్ణఞ్చ. **అఖణ్డానీతి** అభిన్నాని. భిన్నకాలతో పట్ఠాయ బీజం బీజత్థాయ న ఉపకప్పతి. **అపూతికానీతి** ఉదకతేమనేన అపూతికాని. పూతిబీజఞ్హి బీజత్థాయ న ఉపకప్పతి. **అవాతాతపహతానీతి** వాతేన చ ఆతపేన చ న హతాని, నిరోజతం న పాపితాని. నిరోజఞ్హి కసటం బీజం బీజత్థాయ న ఉపకప్పతి. **సారాదానీతి** గహితసారాని పతిట్ఠితసారాని. నిస్సారఞ్హి బీజం బీజత్థాయ న ఉపకప్పతి. **సుఖసయితానీతి** చత్తారో మాసే కోట్ఠే పక్ఖిత్తనియామేనేవ సుఖం సయితాని. **పథవీతి** హేట్ఠా పతిట్ఠానపథవీ. **ఆపోతి** ఉపరిస్నేహనఆపో. **చతస్సో విఞ్ఞాణట్ఠితియోతి** కమ్మవిఞ్ఞాణస్స ఆరమ్మణభూతా రూపాదయో చత్తారో ఖన్ధా. తే హి ఆరమ్మణవసేన పతిట్ఠాభూతత్తా పథవీధాతుసదిసా. **నన్దిరాగో** సినేహనట్ఠేన ఆపోధాతుసదిసో. **విఞ్ఞాణం సాహారన్తి** సప్పచ్చయం కమ్మవిఞ్ఞాణం. తఞ్హి బీజం వియ పథవియం ఆరమ్మణపథవియం విరుహతి. దుతియం.

## ౩. ఉదానసుత్తవణ్ణనా

౫౫. తతియే **ఉదానం ఉదానేసీతి** బలవసోమనస్ససముట్ఠానం ఉదానం ఉదాహరి. కిం నిస్సాయ పనేస భగవతో ఉప్పన్నోతి. సాసనస్స నియ్యానికభావం. కథం? ఏవం కిరస్స అహోసి, “తయోమే ఉపనిస్సయా – దానూపనిస్సయో సీలూపనిస్సయో భావనూపనిస్సయో చా”తి. తేసు దానసీలూపనిస్సయా దుబ్బలా, భావనూపనిస్సయో బలవా. దానసీలూపనిస్సయా హి తయో మగ్గే చ ఫలాని చ పాపేన్తి, భావనూపనిస్సయో అరహత్తం పాపేతి. ఇతి దుబ్బలూపనిస్సయే పతిట్ఠితో భిక్ఖు ఘటేన్తో వాయమన్తో పఞ్చోరమ్భాగియాని బన్ధనాని ఛేత్వా తీణి మగ్గఫలాని నిబ్బత్తేతి, “అహో సాసనం నియ్యానిక”న్తి ఆవజ్జేన్తస్స అయం ఉదపాది.

తత్థ “దుబ్బలూపనిస్సయే ఠత్వా ఘటమానో తీణి మగ్గఫలాని పాపుణాతీ”తి ఇమస్సత్థస్సావిభావనత్థం **మిలకత్థేరస్స** వత్థు వేదితబ్బం – సో కిర గిహికాలే పాణాతిపాతకమ్మేన జీవికం కప్పేన్తో అరఞ్ఞే పాససతఞ్చేవ అదూహలసతఞ్చ యోజేసి. అథేకదివసం అఙ్గారపక్కమంసం ఖాదిత్వా పాసట్ఠానేసు విచరన్తో పిపాసాభిభూతో ఏకస్స అరఞ్ఞవాసిత్థేరస్స విహారం గన్త్వా థేరస్స చఙ్కమన్తస్స అవిదూరే ఠితం పానీయఘటం వివరి, హత్థతేమనమత్తమ్పి ఉదకం నాద్దస. సో కుజ్ఝిత్వా ఆహ – “భిక్ఖు, భిక్ఖు తుమ్హే గహపతికేహి దిన్నం భుఞ్జిత్వా భుఞ్జిత్వా సుపథ, పానీయఘటే అఞ్జలిమత్తమ్పి ఉదకం న ఠపేథ, న యుత్తమేత”న్తి. థేరో “మయా పానీయఘటో పూరేత్వా ఠపితో, కిం ను ఖో ఏత”న్తి? గన్త్వా ఓలోకేన్తో

పరిపుణ్ణఘటం దిస్వా పానీయసఙ్ఖం పూరేత్వా అదాసి. సో ద్వత్తిసఙ్ఖపూరం పివిత్వా చిన్తేసి – “ఏవం పూరితఘటో నామ మమ కమ్మం ఆగమ్మ తత్తకపాలో వియ జాతో. కిం ను ఖో అనాగతే అత్తభావే భవిస్సతీ”తి? సంవిగ్గచిత్తో ధనుం ఛడ్డేత్వా, “పబ్బాజేథ మం, భన్తే”తి ఆహ. థేరో తచపఞ్చకకమ్మట్ఠానం ఆచిక్ఖిత్వా తం పబ్బాజేసి.

తస్స సమణధమ్మం కరోన్తస్స బహూనం మిగసూకరానం మారితట్ఠానం పాసఅదూహలానఞ్చ యోజితట్ఠానం ఉపట్ఠాతి. తం అనుస్సరతో సరీరే దాహో ఉప్పజ్జతి, కూటగోణో వియ కమ్మట్ఠానమ్పి వీథిం న పటిపజ్జతి. సో “కిం కరిస్సామి భిక్ఖుభావేనా”తి ? అనభిరతియా పీళితో థేరస్స సన్తికం గన్త్వా వన్దిత్వా ఆహ – “న సక్కోమి, భన్తే, సమణధమ్మం కాతు”న్తి. అథ నం థేరో “హత్థకమ్మం కరోహీ”తి ఆహ. సో “సాధు, భన్తే”తి వత్వా ఉదుమ్బరాదయో అల్లరుక్ఖే ఛిన్దిత్వా మహన్తం రాసిం కత్వా, “ఇదాని కిం కరోమీ”తి పుచ్ఛి? ఝాపేహి నన్తి. సో చతూసు దిసాసు అగ్గిం దత్వా ఝాపేతుం అసక్కోన్తో, “భన్తే, న సక్కోమీ”తి ఆహ. థేరో “తేన హి అపేహీ”తి పథవిం ద్విధా కత్వా అవీచితో ఖజ్జోపనకమత్తం అగ్గిం నీహరిత్వా తత్థ పక్ఖిపి. సో తావ మహన్తం రాసిం సుక్ఖపణ్ణం వియ ఖణేన ఝాపేసి. అథస్స థేరో అవీచిం దస్సేత్వా, “సచే విబ్భమిస్ససి, ఏత్థ పచ్చిస్ససీ”తి సంవేగం జనేసి. సో అవీచిదస్సనతో పట్ఠాయ పవేధమానో “నియ్యానికం, భన్తే, బుద్ధసాసన”న్తి పుచ్ఛి, ఆమావుసోతి. భన్తే, బుద్ధసాసనస్స నియ్యానికత్తే సతి మిలకో అత్తమోక్ఖం కరిస్సతి, మా చిన్తయిత్థాతి. తతో పట్ఠాయ సమణధమ్మం కరోతి ఘటేతి, తస్స వత్తపటివత్తం పూరేతి, నిద్దాయ బాధయమానాయ తిన్తం పలాలం సీసే ఠపేత్వా పాదే సోణ్డియం ఓతారేత్వా నిసీదతి. సో ఏకదివసం పానీయం పరిస్సావేత్వా ఘటం ఊరుమ్హి ఠపేత్వా ఉదకమణికానం పచ్ఛేదం ఆగమయమానో అట్ఠాసి. అథ ఖో థేరో సామణేరస్స ఇమం ఉద్దేసం దేతి –

“ఉట్ఠానవతో సతీమతో,
సుచికమ్మస్స నిసమ్మకారినో;
సఞ్ఞతస్స ధమ్మజీవినో,
అప్పమత్తస్స యసోభివడ్ఢతీ”తి. (ధ. ప. ౨౪);

సో చతుప్పదికమ్పి తం గాథం అత్తనియేవ ఉపనేసి – “ఉట్ఠానవతా నామ మాదిసేన భవితబ్బం. సతిమతాపి మాదిసేనేవ...పే.... అప్పమత్తేనపి మాదిసేనేవ భవితబ్బ”న్తి. ఏవం తం గాథం అత్తని ఉపనేత్వా తస్మింయేవ పదవారే ఠితో పఞ్చోరమ్భాగియాని సంయోజనాని ఛిన్దిత్వా అనాగామిఫలే పతిట్ఠాయ హట్ఠతుట్ఠో –

“అల్లం పలాలపుఞ్జాహం, సీసేనాదాయ చఙ్కమిం;
పత్తోస్మి తతియం ఠానం, ఏత్థ మే నత్థి సంసయో”తి. –

ఇమం ఉదానగాథం ఆహ. ఏవం దుబ్బలూపనిస్సయే ఠితో ఘటేన్తో వాయమన్తో పఞ్చోరమ్భాగియాని సంయోజనాని ఛిన్దిత్వా తీణి మగ్గఫలాని నిబ్బత్తేతి. తేనాహ భగవా – “నో చస్సం, నో చ మే సియా, నాభవిస్స, న మే భవిస్సతీతి ఏవం అధిముచ్చమానో భిక్ఖు ఛిన్దేయ్య ఓరమ్భాగియాని సంయోజనానీ”తి.

తత్థ **నో చస్సం, నో చ మే సియా**తి సచే అహం న భవేయ్యం, మమ పరిక్ఖారోపి న భవేయ్య. సచే వా పన మే అతీతే కమ్మాభిసఙ్ఖారో నాభవిస్స, ఇదం మే ఏతరహి ఖన్ధపఞ్చకం న భవేయ్య. **నాభవిస్స, న మే భవిస్సతీ**తి ఇదాని పన తథా

పరక్కమిస్సామి, యథా మే ఆయతిం ఖన్ధాభినిబ్బత్తకో కమ్మసఙ్ఖారో న భవిస్సతి, తస్మిం అసతి ఆయతిం పటిసన్ధి నామ న మే భవిస్సతి. **ఏవం అధిముచ్చమానో**తి ఏవం అధిముచ్చన్తో భిక్ఖు దుబ్బలూపనిస్సయే ఠితో పఞ్చోరమ్భాగియాని సంయోజనాని ఛిన్దేయ్య. **ఏవం వుత్తే**తి ఏవం సాసనస్స నియ్యానికభావం ఆవజ్జేన్తేన భగవతా ఇమస్మిం ఉదానే వుత్తే. **రూపం విభవిస్సతీ**తి రూపం భిజ్జిస్సతి. **రూపస్స విభవా**తి విభవదస్సనేన సహవిపస్సనేన. సహవిపస్సనకా హి చత్తారో మగ్గా రూపాదీనం విభవదస్సనం నామ. తం సన్ధాయేతం వుత్తం. **ఏవం అధిముచ్చమానో, భన్తే, భిక్ఖు ఛిన్దేయ్యా**తి, భన్తే, ఏవం అధిముచ్చమానో భిక్ఖు ఛిన్దేయ్యేవ పఞ్చోరమ్భాగియాని సంయోజనాని. కస్మా న ఛిన్దిస్సతీతి?

ఇదాని ఉపరి మగ్గఫలం పుచ్ఛన్తో **కథం పన, భన్తే**తిఆదిమాహ. తత్థ **అనన్తరా**తి ద్వే అనన్తరాని ఆసన్నానన్తరఞ్చ దూరానన్తరఞ్చ. విపస్సనా మగ్గస్స ఆసన్నానన్తరం నామ, ఫలస్స దూరానన్తరం నామ. తం సన్ధాయ "కథం పన, భన్తే, జానతో కథం పస్సతో విపస్సనానన్తరా 'ఆసవానం ఖయో'తి సఙ్ఖం గతం అరహత్తఫలం హోతీ"తి పుచ్ఛతి. **అతసితాయే**తి అతసితబ్బే అభాయితబ్బే ఠానమ్హి. **తాసం ఆపజ్జతీ**తి భయం ఆపజ్జతి. **తాసో హేసో**తి యా ఏసా "నో చస్సం, నో చ మే సియా"తి ఏవం పవత్తా దుబ్బలవిపస్సనా, సా యస్మా అత్తసినేహం పరియాదాతుం న సక్కోతి, తస్మా అస్సుతవతో పుథుజ్జనస్స తాసో నామ హోతి. సో హి "ఇదానాహం ఉచ్ఛిజ్జిస్సామి, న దాని కిఞ్చి భవిస్సామీ"తి అత్తానం పపాతే పతన్తం వియ పస్సతి అఞ్ఞతరో బ్రాహ్మణో వియ. లోహపాసాదస్స కిర హేట్ఠా తిపిటకచూళనాగత్థేరో తిలక్ఖణాహతం ధమ్మం పరివత్తేతి. అథ అఞ్ఞతరస్స బ్రాహ్మణస్స ఏకమన్తే ఠత్వా ధమ్మం సుణన్తస్స సఙ్ఖారా సుఞ్ఞతో ఉపట్ఠహింసు. సో పపాతే పతన్తో వియ హుత్వా వివటద్వారేన తతో పలాయిత్వా గేహం పవిసిత్వా, పుత్తం ఉరే సయాపేత్వా, "తాత, సక్యసమయం ఆవజ్జేన్తో మనమ్హి నట్ఠో"తి ఆహ. **న హేసో భిక్ఖు తాసో**తి ఏసా ఏవం పవత్తా బలవవిపస్సనా సుతవతో అరియసావకస్స న తాసో నామ హోతి. న హి తస్స ఏవం హోతి "అహం ఉచ్ఛిజ్జిస్సామీ"తి వా "వినస్సిస్సామీ"తి వాతి. ఏవం పన హోతి "సఙ్ఖారావ ఉప్పజ్జన్తి, సఙ్ఖారావ నిరుజ్ఝన్తీ"తి. తతియం.

### ౪. ఉపాదానపరిపవత్తసుత్తవణ్ణనా

**౫౬.** చతుత్థే **చతుపరివట్ట**న్తి ఏకేకస్మిం ఖన్ధే చతున్నం పరివట్టనవసేన. **రూపం అబ్భఞ్ఞాసి**న్తి రూపం దుక్ఖసచ్చన్తి అభిఞ్ఞాసిం. ఏవం సబ్బపదేసు చతుసచ్చవసేనేవ అత్థో వేదితబ్బో. **ఆహారసముదయా**తి ఏత్థ సచ్ఛన్దరాగో కబళీకారాహారో ఆహారో నామ. **పటిపన్నా**తి సీలతో పట్ఠాయ యావ అరహత్తమగ్గా పటిపన్నా హోన్తి. **గాధన్తీ**తి పతిట్ఠహన్తి. ఏత్తావతా సేక్ఖభూమిం కథేత్వా ఇదాని అసేక్ఖభూమిం కథేన్తో **యే చ ఖో కేచి, భిక్ఖవే**తిఆదిమాహ. **సువిముత్తా**తి అరహత్తఫలవిముత్తియా సుట్ఠు విముత్తా. **కేవలినో**తి సకలినో కతసబ్బకిచ్చా. **వట్టం తేసం నత్థి పఞ్ఞాపనాయా**తి యేన తే అవసిట్ఠేన వట్టేన పఞ్ఞాపేయ్యుం, తం నేసం వట్టం నత్థి పఞ్ఞాపనాయ. అథ వా వట్టన్తి కారణం, పఞ్ఞాపనాయ కారణం నత్థీతి. ఏత్తావతా అసేక్ఖభూమివారో కథితో. చతుత్థం.

### ౫. సత్తట్ఠానసుత్తవణ్ణనా

**౫౭.** పఞ్చమే **సత్తట్ఠానకుసలో**తి సత్తసు ఓకాసేసు ఛేకో. **వుసితవా**తి వుసితవాసో. **ఉత్తమపురిసో**తి సేట్ఠపురిసో. సేసమేత్థ వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం. ఇదం పన సుత్తం ఉస్సదనన్దియఞ్చేవ పలోభనీయఞ్చాతి వేదితబ్బం. యథా హి రాజా విజితసఙ్గామో సఙ్గామే విజయినో యోధే ఉచ్చట్ఠానే ఠపేత్వా తేసం సక్కారం కరోతి. కిం కారణా? ఏతేసం సక్కారం

దిస్వా సేసాపి సూరా భవితుం మఞ్ఞిస్సన్తీతి, ఏవమేవ భగవా అప్పమేయ్యం కాలం పారమియో పూరేత్వా మహాబోధిమణ్డే కిలేసమారవిజయం కత్వా సబ్బఞ్ఞుతం పత్తో సావత్థియం జేతవనమహావిహారే నిసీదిత్వా ఇమం సుత్తం దేసేన్తో ఖీణాసవే ఉక్ఖిపిత్వా థోమేసి వణ్ణేసి. కిం కారణా? ఏవం అవసేసా సేక్ఖపుగ్గలా అరహత్తఫలం పత్తబ్బం మఞ్ఞిస్సన్తీతి. ఏవమేతం సుత్తం ఖీణాసవానం ఉక్ఖిపిత్వా పసంసితత్తా ఉస్సదనన్దియం, సేక్ఖానం పలోభితత్తా పలోభనీయన్తి వేదితబ్బం.

**ఏవం ఖో, భిక్ఖవే, భిక్ఖు సత్తట్ఠానకుసలో హోతీతి** ఏత్తావతా చేత్థ మగ్గఫలపచ్చవేక్ఖణవసేన దేసనం నిట్ఠపేత్వాపి పున **కథఞ్చ, భిక్ఖవే, భిక్ఖు తివిధూపపరిక్ఖీ హోతీతి** ఇదం "ఖీణాసవో యస్మిం ఆరమ్మణే సతతవిహారేన విహరతి, తం సత్తో వా పుగ్గలో వా న హోతి, ధాతుఆదిమత్తమేవ పన హోతీ"తి ఏవం ఖీణాసవస్స సతతవిహారఞ్చ, "ఇమేసు ధమ్మేసు కమ్మం కత్వా అయం ఆగతో"తి ఆగమనీయపటిపదఞ్చ దస్సేతుం వుత్తం. తత్థ **ధాతుసో ఉపపరిక్ఖతీతి** ధాతుసభావేన పస్సతి ఓలోకేతి. సేసపదద్వయేపి ఏసేవ నయో. పఞ్చమం.

## ౬. సమ్మాసమ్బుద్ధసుత్తవణ్ణనా

**౫౮**. ఛట్ఠే **కో అధిప్పయాసోతి** కో అధికపయోగో. **అనుప్పన్నస్సాతి** ఇమస్మిం మగ్గం కస్సపసమ్మాసమ్బుద్ధో ఉప్పాదేసి, అన్తరా అఞ్ఞో సత్థా ఉప్పాదేతుం నాసక్ఖి, ఇతి భగవా అనుప్పన్నస్స మగ్గస్స ఉప్పాదేతా నామ. నగరోపమస్మిఞ్హి అవళఞ్జనట్ఠానేసు పురాణమగ్గో జాతో, ఇధ అవత్తమానట్ఠేన అనుప్పన్నమగ్గో నామ. అసఞ్జాతస్సాతి తస్సేవ వేవచనం. **అనక్ఖాతస్సాతి** అకథితస్స. మగ్గం జానాతీతి **మగ్గఞ్ఞూ**. మగ్గం విదితం పాకటం అకాసీతి **మగ్గవిదూ**. మగ్గే చ అమగ్గే చ కోవిదోతి **మగ్గకోవిదో**. **మగ్గానుగాతి** మగ్గం అనుగచ్ఛన్తా. **పచ్ఛా సమన్నాగతాతి** అహం పఠమం గతో, సావకా పచ్ఛా సమన్నాగతా. ఛట్ఠం.

## ౭. అనత్తలక్ఖణసుత్తవణ్ణనా

**౫౯**. సత్తమే **పఞ్చవగ్గియేతి** అఞ్ఞాసి కోణ్డఞ్ఞత్థేరాదికే పఞ్చ జనే పురాణుపట్ఠాకే. **ఆమన్తేసీతి** ఆసాళ్హిపుణ్ణమదివసే ధమ్మచక్కప్పవత్తనతో పట్ఠాయ అనుక్కమేన సోతాపత్తిఫలే పతిట్ఠితే "ఇదాని నేసం ఆసవక్ఖయాయ ధమ్మం దేసేస్సామీ"తి పఞ్చమియం పక్ఖస్స ఆమన్తేసి. **ఏతదవోచాతి** ఏతం "రూపం, భిక్ఖవే, అనత్తా"తిఆదినయప్పవత్తం అనత్తలక్ఖణసుత్తం అవోచ. తత్థ **అనత్తాతి** పుబ్బే వుత్తేహి చతూహి కారణేహి అనత్తా. **తం కిం మఞ్ఞథ, భిక్ఖవేతి** ఇదం కస్మా ఆరద్ధం? ఏత్తకేన ఠానేన అనత్తలక్ఖణమేవ కథితం, న అనిచ్చదుక్ఖలక్ఖణాని, ఇదాని తాని దస్సేత్వా సమోధానేత్వా తీణిపి లక్ఖణాని దస్సేతుం ఇదమారద్ధన్తి వేదితబ్బం. **తస్మాతి** యస్మా ఇమే పఞ్చక్ఖన్ధా అనిచ్చా దుక్ఖా అనత్తా, తస్మా. **యంకిఞ్చి రూపన్తిఆదీసు** విత్థారకథా విసుద్ధిమగ్గే పఞ్ఞాభావనాధికారే ఖన్ధనిద్దేసే వుత్తావ. సేసం సబ్బత్థ వుత్తానుసారేనేవ వేదితబ్బం. ఇమస్మిం పన సుత్తే అనత్తలక్ఖణమేవ కథితన్తి. సత్తమం.

## ౮. మహాలిసుత్తవణ్ణనా

**౬౦**. అట్ఠమే **ఏకన్తదుక్ఖన్తిఆదీని ధాతుసంయుత్తే** వుత్తనయానేవ. అట్ఠమం.

## ౯. ఆదిత్తసుత్తవణ్ణనా

౬౧. నవమే **ఆదిత్త**న్తి ఏకాదసహి అగ్గీహి ఆదిత్తం పజ్జలితం. ఇతి ద్వీసుపి ఇమేసు సుత్తేసు దుక్ఖలక్ఖణమేవ కథితం. నవమం.

### ౧౦. నిరుత్తిపథసుత్తవణ్ణనా

౬౨. **దసమే** నిరుత్తియోవ **నిరుత్తిపథా**, అథ వా నిరుత్తియో చ తా నిరుత్తివసేన విఞ్ఞాతబ్బానం అత్థానం పథత్తా పథా చాతి నిరుత్తిపథా. సేసపదద్వయేపి ఏసేవ నయో. తీణిపి చేతాని అఞ్ఞమఞ్ఞవేవచనానేవాతి వేదితబ్బాని. **అసంకిణ్ణా**తి అవిజహితా, "కో ఇమేహి అత్థో"తి వత్వా అఛడ్డితా. **అసంకిణ్ణపుబ్బా**తి అతీతేపి న జహితపుబ్బా. **న సంకీయన్తీ**తి ఏతరహిపి "కిమేతేహీ"తి న ఛడ్డీయన్తి. **న సంకీయిస్సన్తీ**తి అనాగతేపి న ఛడ్డీయిస్సన్తి. **అప్పటికుట్ఠా**తి అప్పటిబాహితా. **అతీత**న్తి అత్తనో సభావం భఙ్గమేవ వా అతిక్కన్తం. **నిరుద్ధ**న్తి దేసన్తరం అసఙ్కమిత్వా తత్థేవ నిరుద్ధం వూపసన్తం. **విపరిణత**న్తి విపరిణామం గతం నట్ఠం. **అజాత**న్తి అనుప్పన్నం. **అపాతుభూత**న్తి అపాకటీభూతం.

**ఉక్కలా**తి ఉక్కలజనపదవాసినో. **వస్సభఞ్ఞా**తి వస్సో చ భఞ్ఞో చ. ద్వేపి హి తే మూలదిట్ఠిగతికా. **అహేతుకవాదా**తిఆదీసు "నత్థి హేతు నత్థి పచ్చయో"తి గహితత్తా అహేతుకవాదా. "కరోతో న కరీయతి పాప"న్తి గహితత్తా **అకిరియవాదా**. "నత్థి దిన్న"న్తిఆదిగహణతో **నత్థికవాదా**. తత్థ ఇమే ద్వే జనా, తిస్సో దిట్ఠియో, కిం ఏకేకస్స దియడ్ఢా హోతీతి? న తథా, యథా పన ఏకో భిక్ఖు పటిపాటియా చత్తారిపి ఝానాని నిబ్బత్తేతి , ఏవమేత్థ ఏకేకో తిస్సోపి దిట్ఠియో నిబ్బత్తేసీతి వేదితబ్బో. "నత్థి హేతు నత్థి పచ్చయో"తి పునప్పునం ఆవజ్జేన్తస్స ఆహరన్తస్స అభినన్దన్తస్స అస్సాదేన్తస్స మగ్గదస్సనం వియ హోతి. సో మిచ్ఛత్తనియామం ఓక్కమతి, సో ఏకన్తకాళకోతి వుచ్చతి. యథా పన అహేతుకదిట్ఠియం, ఏవం "కరోతో న కరీయతి పాపం, నత్థి దిన్న"న్తి ఇమేసుపి ఠానేసు మిచ్ఛత్తనియామం ఓక్కమతి.

**న గరహితబ్బం నప్పటిక్కోసితబ్బం అమఞ్ఞింసూ**తి ఏత్థ "యదేతం అతీతం నామ, నయిదం అతీతం, ఇదమస్స అనాగతం వా పచ్చుప్పన్నం వా"తి వదన్తో గరహతి నామ. తత్థ దోసం దస్సేత్వా "కిం ఇమినా గరహితేనా"తి? వదన్తో పటిక్కోసతి నామ. ఇమే పన నిరుత్తిపథే తేపి అచ్చన్తకాళకా దిట్ఠిగతికా న గరహితబ్బే న పటిక్కోసితబ్బే మఞ్ఞింసు. అతీతం పన అతీతమేవ, అనాగతం అనాగతమేవ, పచ్చుప్పన్నం పచ్చుప్పన్నమేవ కథయింసు. **నిన్దాఘట్టనబ్యారోసఉపారమ్భభయా**తి విఞ్ఞూనం సన్తికా నిన్దాభయేన చ ఘట్టనభయేన చ దోసారోపనభయేన చ ఉపారమ్భభయేన చ. ఇతి ఇమస్మిం సుత్తే చతుభూమికఖన్ధానం పణ్ణత్తి కథితాతి. దసమం.

ఉపయవగ్గో ఛట్ఠో.

## ౭. అరహన్తవగ్గో

### ౧. ఉపాదియమానసుత్తవణ్ణనా

౬౩. అరహన్తవగ్గస్స పఠమే **ఉపాదియమానో**తి తణ్హామానదిట్ఠివసేన గణ్హమానో. **బద్ధో మారస్సా**తి మారస్స పాసేన బద్ధో నామ. **ముత్తో పాపిమతో**తి పాపిమతో పాసేన ముత్తో నామ హోతి. పఠమం.

### ౨. మఞ్ఞమానసుత్తవణ్ణనా

**౬౪**. దుతియే **మఞ్ఞమానో**తి తణ్హామానదిట్ఠిమఞ్ఞనాహి మఞ్ఞమానో. దుతియం.

### ౩. అభినన్దమానసుత్తవణ్ణనా

**౬౫**. తతియే **అభినన్దమానో**తి తణ్హామానదిట్ఠిఅభినన్దనాహియేవ అభినన్దమానో. తతియం.

### ౪-౫. అనిచ్చసుత్తాదివణ్ణనా

**౬౬-౬౭**. చతుత్థే **ఛన్దో**తి తణ్హాఛన్దో. పఞ్చమఛట్ఠేసుపి ఏసేవ నయో. చతుత్థాదీని.

### ౭. అనత్తనియసుత్తవణ్ణనా

**౬౯**. సత్తమే **అనత్తనియ**న్తి న అత్తనో సన్తకం, అత్తనో పరిక్ఖారభావేన సుఞ్ఞతన్తి అత్థో. సత్తమం.

### ౮-౧౦. రజనీయసణ్ఠితసుత్తాదివణ్ణనా

**౭౦-౭౨**. అట్ఠమే **రజనీయసణ్ఠిత**న్తి రజనీయేన ఆకారేన సణ్ఠితం, రాగస్స పచ్చయభావేన ఠితన్తి అత్థో. నవమదసమాని రాహులసంయుత్తే వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బానీతి. అట్ఠమాదీని.

అరహన్తవగ్గో సత్తమో.

### ౮. ఖజ్జనీయవగ్గో

### ౧-౩. అస్సాదసుత్తాదివణ్ణనా

**౭౩-౭౫**. ఖజ్జనీయవగ్గస్స ఆదితో తీసు సుత్తేసు చతుసచ్చమేవ కథితం. పఠమాదీని.

### ౪. అరహన్తసుత్తవణ్ణనా

**౭౬**. చతుత్థే **యావతా, భిక్ఖవే, సత్తావాసా**తి, భిక్ఖవే, యత్తకా సత్తావాసా నామ అత్థి. **యావతా భవగ్గ**న్తి యత్తకం భవగ్గం నామ అత్థి. **ఏతే అగ్గా ఏతే సేట్ఠా**తి ఏతే అగ్గభూతా చేవ సేట్ఠభూతా చ. **యదిదం అరహన్తో**తి యే ఇమే అరహన్తో నామ. ఇదమ్పి సుత్తం పురిమనయేనేవ ఉస్సదనన్దియఞ్చ పలోభనీయఞ్చాతి వేదితబ్బం.

**అథాపరం ఏతదవోచా**తి తదత్థపరిదీపనాహి చేవ విసేసత్థపరిదీపనాహి చ గాథాహి ఏతం ''సుఖినో వత అరహన్తో''తిఆదివచనం అవోచ. తత్థ **సుఖినో**తి ఝానసుఖేన మగ్గసుఖేన ఫలసుఖేన చ సుఖితా. **తణ్హా తేసం న విజ్జతీ**తి తేసం అపాయదుక్ఖజనికా తణ్హా న వజ్జతి. ఏవం తే ఇమస్సపి తణ్హామూలకస్స అభావేన సుఖితావ. **అస్మిమానో సముచ్ఛిన్నో**తి నవవిధో అస్మిమానో అరహత్తమగ్గేన సముచ్ఛిన్నో. **మోహజాలం పదాలిత**న్తి ఞాణేన అవిజ్జాజాలం ఫాలితం.

**అనేజన్తి** ఏజాసఙ్ఖాతాయ తణ్హాయ పహానభూతం అరహత్తం. **అనుపలిత్తాతి** తణ్హాదిట్ఠిలేపేహి అలిత్తా. **బ్రహ్మభూతాతి** సేట్ఠభూతా. **పరిఞ్ఞాయాతి** తీహి పరిఞ్ఞాహి పరిజానిత్వా. **సత్తసద్ధమ్మగోచరాతి** సద్ధా హిరీ ఓత్తప్పం బాహుసచ్చం ఆరద్ధవీరియతా ఉపట్ఠితస్సతితా పఞ్ఞాతి ఇమే సత్త సద్ధమ్మా గోచరో ఏతేసన్తి సత్తసద్ధమ్మగోచరా.

**సత్తరతనసమ్పన్నాతి** సత్తహి బోజ్ఝఙ్గరతనేహి సమన్నాగతా. **అనువిచరన్తీతి** లోకియమహాజనాపి అనువిచరన్తియేవ. ఇధ పన ఖీణాసవానం నిరాసఙ్కచారో నామ గహితో. తేనేవాహ ''**పహీనభయభేరవా**''తి. తత్థ **భయం** భయమేవ, **భేరవం** బలవభయం. **దసహఙ్గేహి సమ్పన్నాతి** అసేక్ఖేహి దసహి అఙ్గేహి సమన్నాగతా. **మహానాగాతి** చతూహి కారణేహి మహానాగా. **సమాహితాతి** ఉపచారప్పనాహి సమాహితా. **తణ్హా తేసం న విజ్జతీతి** "ఊనో లోకో అతిత్తో తణ్హాదాసోతి ఖో, మహారాజ, తేన భగవతా"తి (మ॰ ని॰ ౨.౩౦౫) ఏవం వుత్తా దాసకారికా తణ్హాపి తేసం నత్థి. ఇమినా ఖీణాసవానం భుజిస్సభావం దస్సేతి.

**అసేఖఞాణన్తి** అరహత్తఫలఞాణం. **అన్తిమోయం సముస్సయోతి** పచ్ఛిమో అయం అత్తభావో. **యో సారో బ్రహ్మచరియస్సాతి** సారో నామ ఫలం. **తస్మిం అపరపచ్చయాతి** తస్మిం అరియఫలే, న అఞ్ఞం పత్తియాయన్తి, పచ్చక్ఖతోవ పటివిజ్ఝిత్వా ఠితా. **విధాసు న వికమ్పన్తీతి** తీసు మానకోట్ఠాసేసు న వికమ్పన్తి. **దన్తభూమిన్తి** అరహత్తం. **విజితావినోతి** రాగాదయో విజేత్వా ఠితా.

**ఉద్ధన్తిఆదీసు ఉద్ధం** వుచ్చతి కేసమత్థకో, **అపాచీనం** పాదతలం, **తిరియం** వేమజ్ఝం. ఉద్ధం వా అతీతం, అపాచీనం అనాగతం, తిరియం పచ్చుప్పన్నం. ఉద్ధం వా వుచ్చతి దేవలోకో, అపాచీనం అపాయలోకో, తిరియం మనుస్సలోకో. **నన్దీ తేసం న విజ్జతీతి** ఏతేసు ఠానేసు సఙ్ఖేపతో వా అతీతానాగతపచ్చుప్పన్నేసు ఖన్ధేసు తేసం తణ్హా నత్థి. ఇధ వట్టమూలకతణ్హాయ అభావో దస్సితో. **బుద్ధాతి** చతున్నం సచ్చానం బుద్ధత్తా బుద్ధా.

ఇదం పనేత్థ సీహనాదసమోధానం – "విముత్తిసుఖేనమ్హా సుఖితా, దుక్ఖజనికా నో తణ్హా పహీనా, పఞ్చక్ఖన్ధా పరిఞ్ఞాతా, దాసకారికతణ్హా చేవ వట్టమూలికతణ్హా చ పహీనా, అనుత్తరమ్హా అసదిసా, చతున్నం సచ్చానం బుద్ధత్తా బుద్ధా"తి భవపిట్ఠే ఠత్వా అభీతనాదసఙ్ఖాతం సీహనాదం నదన్తి ఖీణాసవాతి. చతుత్థం.

### ౫. దుతియఅరహన్తసుత్తవణ్ణనా

**౭౭.** పఞ్చమం వినా గాథాహి సుద్ధికమేవ కత్వా కథియమానం బుజ్ఝనకానం అజ్ఝాసయేన వుత్తం. పఞ్చమం.

### ౬. సీహసుత్తవణ్ణనా

**౭౮.** ఛట్ఠే **సీహోతి** చత్తారో సీహా – తిణసీహో, కాళసీహో, పణ్డుసీహో, కేసరసీహోతి. తేసు **తిణసీహో** కపోతవణ్ణగావిసదిసో తిణభక్ఖో చ హోతి. **కాళసీహో** కాళగావిసదిసో తిణభక్ఖోయేవ. **పణ్డుసీహో** పణ్డుపలాసవణ్ణగావిసదిసో మంసభక్ఖో. **కేసరసీహో** లాఖారసపరికమ్మకతేనేవ ముఖేన అగ్గనఙ్గుట్ఠేన చతూహి చ పాదపరియన్తేహి సమన్నాగతో, మత్థకతోపిస్స పట్ఠాయ లాఖాతూలికాయ కత్వా వియ తిస్సో రాజియో పిట్ఠిమజ్ఝేన గన్త్వా అన్తరసత్థిమ్హి దక్ఖిణావత్తా హుత్వా ఠితా, ఖన్ధే పనస్స

సతసహస్సగ్ఘనికకమ్బలపరిక్ఖిపో వియ కేసరభారో హోతి, అవసేసట్ఠానం పరిసుద్ధం సాలిపిట్ఠసఙ్ఖచుణ్ణపిచువణ్ణం హోతి. ఇమేసు చతూసు సీహేసు అయం కేసరసీహో ఇధ అధిప్పేతో.

**మిగరాజా**తి మిగగణస్స రాజా. **ఆసయా**తి వసనట్ఠానతో సువణ్ణగుహతో వా రజతమణిఫలికమనోసిలాగుహతో వా నిక్ఖమతీతి వుత్తం హోతి. నిక్ఖమమానో పనేస చతూహి కారణేహి నిక్ఖమతి అన్ధకారపీళితో వా ఆలోకత్థాయ, ఉచ్చారపస్సావపీళితో వా తేసం విస్సజ్జనత్థాయ, జిఘచ్ఛాపీళితో వా గోచరత్థాయ, సమ్భవపీళితో వా అస్సద్ధమ్మపటిసేవనత్థాయ. ఇధ పన గోచరత్థాయ నిక్ఖన్తోతి అధిప్పేతో.

**విజమ్భతీ**తి సువణ్ణతలే వా రజతమణిఫలికమనోసిలాతలానం వా అఞ్ఞతరస్మిం ద్వే పచ్ఛిమపాదే సమం పతిట్ఠాపేత్వా పురిమపాదే పురతో పసారేత్వా సరీరస్స పచ్ఛాభాగం ఆకడ్ఢిత్వా పురిమభాగం అభిహరిత్వా పిట్ఠిం నామేత్వా గీవం ఉక్ఖిపిత్వా అసనిసద్దం కరోన్తో వియ నాసపుటాని పోథేత్వా సరీరలగ్గం రజం విధునన్తో విజమ్భతి. విజమ్భనభూమియఞ్చ పన తరుణవచ్ఛకో వియ అపరాపరం జవతి. జవతో పనస్స సరీరం అన్ధకారే పరిబ్భమన్తం అలాతం వియ ఖాయతి.

**అనువిలోకేతీ**తి కస్మా అనువిలోకేతి? పరానుద్దయతాయ. తస్మిం కిర సీహనాదం నదన్తే పపాతావాటాదీసు విసమట్ఠానేసు చరన్తా హత్థిగోకణ్ణమహింసాదయో పాణా పపాతేపి ఆవాటేపి పతన్తి, తేసం అనుద్దయాయ అనువిలోకేతి. కిం పనస్స లుద్దకమ్మస్స పరమంసఖాదినో అనుద్దయా నామ అత్థీతి? ఆమ అత్థి. తథా హేస "కిం మే బహూహి ఘాతితేహీ"తి? అత్తనో గోచరత్థాయపి ఖుద్దకే పాణే న గణ్హాతి, ఏవం అనుద్దయం కరోతి. వుత్తమ్పిచేతం – "మాహం ఖో ఖుద్దకే పాణే విసమగతే సఙ్ఘాతం ఆపాదేసి"న్తి (అ॰ ని॰ ౧౦.౨౧).

**సీహనాదం నదతీ**తి తిక్ఖత్తుం తావ అభీతనాదం నదతి. ఏవఞ్చ పనస్స విజమ్భనభూమియం ఠత్వా నదన్తస్స సద్దో సమన్తా తియోజనపదేసం ఏకనిన్నాదం కరోతి, తమస్స నిన్నాదం సుత్వా తియోజనబ్భన్తరగతా ద్విపదచతుప్పదగణా యథాఠానే ఠాతుం న సక్కోన్తి. **గోచరాయ పక్కమతీ**తి ఆహారత్థాయ గచ్ఛతి. కథం? సో హి విజమ్భనభూమియం ఠత్వా దక్ఖిణతో వా వామతో వా ఉప్పతన్తో ఉసభమత్తం ఠానం గణ్హాతి, ఉద్ధం ఉప్పతన్తో చత్తారిపి అట్ఠపి ఉసభాని ఉప్పతతి, సమట్ఠానే ఉజుకం పక్ఖన్దన్తో సోళసఉసభమత్తమ్పి వీసతిఉసభమత్తమ్పి ఠానం పక్ఖన్దతి, థలా వా పబ్బతా వా పక్ఖన్దన్తో సట్ఠిఉసభమత్తమ్పి అసీతిఉసభమత్తమ్పి ఠానం పక్ఖన్దతి, అన్తరామగ్గే రుక్ఖం వా పబ్బతం వా దిస్వా తం పరిహరన్తో వామతో వా దక్ఖిణతో వా, ఉసభమత్తమ్పి అపక్కమతి. తతియం పన సీహనాదం నదిత్వా తేనేవ సద్ధిం తియోజనే ఠానే పఞ్ఞాయతి. తియోజనం గన్త్వా నివత్తిత్వా ఠితో అత్తనోవ నాదస్స అనునాదం సుణాతి. ఏవం సీఘేన జవేన పక్కమతీతి.

**యేభుయ్యేనా**తి పాయేన. **భయం సంవేగం సన్తాస**న్తి సబ్బం చిత్తుత్రాసస్సేవ నామం. సీహస్స హి సద్దం సుత్వా బహూ సత్తా భాయన్తి, అప్పకా న భాయన్తి. కే పన తేతి? సమసీహో హత్థాజానీయో అస్సాజానీయో ఉసభాజానీయో పురిసాజానీయో ఖీణాసవోతి. కస్మా పనేతే న భాయన్తీతి? సమసీహో నామ "జాతిగోత్తకులసూరభావేహి సమానోస్మీ"తి న భాయతి, హత్థాజానీయాదయో అత్తనో సక్కాయదిట్ఠిబలవతాయ న భాయన్తి, ఖీణాసవో సక్కాయదిట్ఠిపహీనత్తా న భాయతి.

**బిలాసయా**తి బిలే సయన్తా బిలవాసినో అహినకులగోధాదయో. **దకాసయా**తి ఉదకవాసినో మచ్ఛకచ్ఛపాదయో. **వనాసయా**తి వనవాసినో హత్థిఅస్సగోకణ్ణమిగాదయో. **పవిసన్తీ**తి "ఇదాని ఆగన్త్వా గణ్హిస్సతీ"తి మగ్గం ఓలోకేన్తావ పవిసన్తి.

**దళ్హేహీ**తి థిరేహి. **వరత్తేహీ**తి చమ్మరజ్జూహి. **మహిద్ధికో**తిఆదీసు విజమ్భనభూమియం ఠత్వా దక్ఖిణపస్సాదీహి ఉసభమత్తం, ఉజుకం వీసతిఉసభమత్తాదిలఙ్ఘనవసేన మహిద్ధికతా, సేసమిగానం అధిపతిభావేన మహేసక్ఖతా, సమన్తా తియోజనే సద్దం సుత్వా పలాయన్తానం వసేన మహానుభావతా వేదితబ్బా.

**ఏవమేవ ఖో**తి భగవా తేసు తేసు సుత్తేసు తథా తథా అత్తానం కథేసి. "సీహోతి ఖో, భిక్ఖవే, తథాగతస్సేతం అధివచనం అరహతో సమ్మాసమ్బుద్ధస్సా"తి (అ. ని. ౫.౯౯; ౧౦.౨౧) ఇమస్మిం తావ సుత్తే సీహసదిసం అత్తానం కథేసి. "భిసక్కో సల్లకత్తోతి ఖో, సునక్ఖత్త, తథాగతస్సేతం అధివచన"న్తి (మ. ని. ౩.౬౫) ఇమస్మిం వేజ్జసదిసం. "బ్రాహ్మణోతి, భిక్ఖవే, తథాగతస్సేతం అధివచన"న్తి (అ. ని. ౮.౮౫) ఇమస్మిం బ్రాహ్మణసదిసం. "పురిసో మగ్గకుసలోతి ఖో, తిస్స, తథాగతస్సేతం అధివచన"న్తి (సం. ని. ౩.౮౪) ఇమస్మిం మగ్గదేసకపురిససదిసం. "రాజాహమస్మి సేలా"తి (సు. ని. ౫౫౯) ఇమస్మిం రాజసదిసం. "సీహోతి ఖో తథాగతస్సేతం అధివచన"న్తి (అ. ని. ౫.౯౯; ౧౦.౨౧) ఇమస్మిం పన సుత్తే సీహసదిసమేవ కత్వా అత్తానం కథేన్తో ఏవమాహ.

తత్రాయం సదిసతా – సీహస్స కఞ్చనగుహాదీసు వసనకాలో వియ హి తథాగతస్స దీపఙ్కరపాదమూలే కతాభినీహారస్స అపరిమితకాలం పారమియో పూరేత్వా పచ్ఛిమభవే పటిసన్ధిగ్గహణేన చేవ మాతుకుచ్ఛితో నిక్ఖమనేన చ దససహస్సిలోకధాతుం కమ్పేత్వా వుద్ధిమన్వాయ దిబ్బసమ్పత్తిసదిసం సమ్పత్తిం అనుభవమానస్స తీసు పాసాదేసు నివాసకాలో దట్ఠబ్బో. సీహస్స కఞ్చనగుహాదితో నిక్ఖన్తకాలో వియ తథాగతస్స ఏకూనతింసే సంవచ్ఛరే వివటేన ద్వారేన కణ్డకం ఆరుయ్హ ఛన్నసహాయస్స నిక్ఖమిత్వా తీణి రజ్జాని అతిక్కమిత్వా అనోమానదీతీరే బ్రహ్మునా దిన్నాని కాసాయాని పరిదహిత్వా పబ్బజితస్స సత్తమే దివసే రాజగహం గన్త్వా తత్థ పిణ్డాయ చరిత్వా పణ్డవగిరిపబ్భారే కతభత్తకిచ్చస్స సమ్మాసమ్బోధిం పత్వా, పఠమమేవ మగధరట్ఠం ఆగమనత్థాయ యావ రఞ్ఞో పటిఞ్ఞాదానకాలో.

సీహస్స విజమ్భనకాలో వియ తథాగతస్స దిన్నపటిఞ్ఞస్స ఆళారకాలామఉపసఙ్కమనం ఆదిం కత్వా యావ సుజాతాయ దిన్నపాయాసస్స ఏకూనపణ్ణాసాయ పిణ్డేహి పరిభుత్తకాలో వేదితబ్బో. సీహస్స కేసరవిధుననం వియ సాయన్హసమయే సోత్థియేన దిన్నా అట్ఠ తిణముట్ఠియో గహేత్వా దససహస్సచక్కవాళదేవతాహి థోమియమానస్స గన్ధాదీహి పూజియమానస్స తిక్ఖత్తుం బోధిం పదక్ఖిణం కత్వా బోధిమణ్డం ఆరుయ్హ చుద్దసహత్థుబ్బేధే ఠానే తిణసన్థరం సన్థరిత్వా చతురఙ్గవీరియం అధిట్ఠాయ నిసిన్నస్స తంఖణంయేవ మారబలం విధమిత్వా తీసు యామేసు తిస్సో విజ్జా విసోధేత్వా అనులోమపటిలోమం పటిచ్చసముప్పాదమహాసముద్దం యమకఞాణమన్థనేన మన్థేన్తస్స సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణే పటివిద్ధే తదనుభావేన దససహస్సిలోకధాతుకమ్పనం వేదితబ్బం.

సీహస్స చతుద్దిసావిలోకనం వియ పటివిద్ధసబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణస్స సత్తసత్తాహం బోధిమణ్డే విహరిత్వా పరిభుత్తమధుపిణ్డికాహారస్స అజపాలనిగ్రోధమూలే మహాబ్రహ్మునో ధమ్మదేసనాయాచనం పటిగ్గహేత్వా తత్థ విహరన్తస్స ఏకాదసమే దివసే "స్వే ఆసాళ్హిపుణ్ణమా భవిస్సతీ"తి పచ్చూససమయే "కస్స ను ఖో అహం పఠమం ధమ్మం దేసేయ్య"న్తి? ఆళారుదకానం కాలఙ్కతభావం ఞత్వా ధమ్మదేసనత్థాయ పఞ్చవగ్గియానం ఓలోకనం దట్ఠబ్బం. సీహస్స గోచరత్థాయ తియోజనం గమనకాలో వియ అత్తనో పత్తచీవరమాదాయ "పఞ్చవగ్గియానం ధమ్మచక్కం పవత్తేస్సామీ"తి పచ్ఛాభత్తే అజపాలనిగ్రోధతో వుట్ఠితస్స అట్ఠారసయోజనమగ్గం గమనకాలో.

సీహనాదకాలో వియ తథాగతస్స అట్ఠారసయోజనమగ్గం గన్త్వా పఞ్చవగ్గియే సఞ్ఞాపేత్వా అచలపల్లఙ్కే నిసిన్నస్స దససహి చక్కవాళసహస్సేహి సన్నిపతితేన దేవగణేన పరివుతస్స “ద్వేమే, భిక్ఖవే, అన్తా పబ్బజితేన న సేవితబ్బా”తిఆదినా (సం॰ ని॰ ౫.౧౦౮౧; మహావ॰ ౧౩) నయేన ధమ్మచక్కప్పవత్తనకాలో వేదితబ్బో. ఇమస్మిఞ్చ పన పదే దేసియమానే తథాగతసీహస్స ధమ్మఘోసో హేట్ఠా అవీచిం ఉపరి భవగ్గం గహేత్వా దససహస్సిలోకధాతుం పటిచ్ఛాదేసి. సీహస్స సద్దేన ఖుద్దకపాణానం సన్తాసం ఆపజ్జనకాలో వియ తథాగతస్స తీణి లక్ఖణాని దీపేత్వా చత్తారి సచ్చాని సోళసహాకారేహి సట్ఠియా చ నయసహస్సేహి విభజిత్వా ధమ్మం కథేన్తస్స దీఘాయుకదేవతానం ఞాణసన్తాసస్స ఉప్పత్తికాలో వేదితబ్బో.

**యదాతి** యస్మిం కాలే. **తథాగతోతి** అట్ఠహి కారణేహి భగవా తథాగతో – తథా ఆగతోతి తథాగతో, తథా గతోతి తథాగతో, తథలక్ఖణం ఆగతోతి తథాగతో, తథధమ్మే యాథావతో అభిసమ్బుద్ధోతి తథాగతో, తథదస్సితాయ తథాగతో, తథావాదితాయ తథాగతో, తథాకారితాయ తథాగతో. అభిభవనట్ఠేన తథాగతోతి. తేసం విత్థారో బ్రహ్మజాలవణ్ణనాయమ్పి (దీ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.౭) మూలపరియాయవణ్ణనాయమ్పి (మ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.౧౨) వుత్తోయేవ. **లోకేతి** సత్తలోకే. **ఉప్పజ్జతీతి** అభినీహారతో పట్ఠాయ యావ బోధిపల్లఙ్కా వా అరహత్తమగ్గఞాణా వా ఉప్పజ్జతి నామ , అరహత్తఫలే పన పత్తే ఉప్పన్నో నామ. **అరహం సమ్మాసమ్బుద్ధోతిఆదీని** విసుద్ధిమగ్గే బుద్ధానుస్సతినిద్దేసే విత్థారితాని.

**ఇతి రూపన్తి** ఇదం రూపం ఏత్తకం రూపం, న ఇతో భియ్యో రూపం అత్థీతి. ఏత్తావతా సభావతో సరసతో పరియన్తతో పరిచ్ఛేదతో పరిచ్ఛిన్దనతో యావతా చత్తారో చ మహాభూతా చతున్నఞ్చ మహాభూతానం ఉపాదాయరూపం, తం సబ్బం దస్సితం హోతి. **ఇతి రూపస్స సముదయోతి** అయం రూపస్స సముదయో నామ. ఏత్తావతా హి “ఆహారసముదయో రూపసముదయో”తిఆది సబ్బం దస్సితం హోతి. **ఇతి రూపస్స అత్థఙ్గమోతి** అయం రూపస్స అత్థఙ్గమో. ఇమినాపి “ఆహారనిరోధా రూపనిరోధో”తిఆది సబ్బం దస్సితం హోతి. **ఇతి వేదనాతిఆదీసుపి** ఏసేవ నయో.

**వణ్ణవన్తోతి** సరీరవణ్ణేన వణ్ణవన్తో. **ధమ్మదేసనం సుత్వాతి** ఇమం పఞ్చసు ఖన్ధేసు పణ్ణాసలక్ఖణపటిమణ్డితం తథాగతస్స ధమ్మదేసనం సుత్వా. **యేభుయ్యేనాతి** ఇధ కే ఠపేతి? అరియసావకే దేవే. తేసఞ్హి ఖీణాసవత్తా చిత్తుత్రాసభయమ్పి న ఉప్పజ్జతి, సంవిగ్గస్స యోనిసో పధానేన పత్తబ్బం పత్తతాయ ఞాణసంవేగోపి. ఇతరేసం పన దేవానం “తాసో హేసో భిక్ఖూ”తి అనిచ్చతం మనసికరోన్తానం చిత్తుత్రాసభయమ్పి, బలవవిపస్సనాకాలే ఞాణభయమ్పి ఉప్పజ్జతి. **భోతి** ధమ్మాలపనమత్తమేతం. **సక్కాయపరియాపన్నాతి** పఞ్చక్ఖన్ధపరియాపన్నా. ఇతి తేసం సమ్మాసమ్బుద్ధే వట్టదోసం దస్సేత్వా తిలక్ఖణాహతం కత్వా ధమ్మం దేసేన్తే ఞాణభయం నామ ఓక్కమతి.

**అభిఞ్ఞాయాతి** జానిత్వా. **ధమ్మచక్కన్తి** పటివేధఞాణమ్పి దేసనాఞాణమ్పి. **పటివేధఞాణం** నామ యేన ఞాణేన బోధిపల్లఙ్కే నిసిన్నో చత్తారి సచ్చాని సోళసహాకారేహి సట్ఠియా చ నయసహస్సేహి పటివిజ్ఝి. **దేసనాఞాణం** నామ యేన ఞాణేన తిపరివట్టం ద్వాదసాకారం ధమ్మచక్కం పవత్తేసి. ఉభయమ్పి తం దసబలస్స ఉరే జాతఞాణమేవ. తేసు ఇధ దేసనాఞాణం గహేతబ్బం. తం పనేస యావ అట్ఠారసహి బ్రహ్మకోటీహి సద్ధిం అఞ్ఞాసికోణ్డఞ్ఞత్థేరస్స సోతాపత్తిఫలం ఉప్పజ్జతి, తావ పవత్తేతి నామ. తస్మిం ఉప్పన్నే పవత్తితం నామ హోతీతి వేదితబ్బం. **అప్పటిపుగ్గలోతి** సదిసపుగ్గలరహితో. **యసస్సినోతి** పరివారసమ్పన్నా. **తాదినోతి** లాభాలాభాదీహి ఏకసదిసస్స. ఛట్ఠం.

**౭. ఖజ్జనీయసుత్తవణ్ణనా**

**౭౯**. సత్తమే **పుబ్బేనివాసన్తి** న ఇదం అభిఞ్ఞావసేన అనుస్సరణం సన్ధాయ వుత్తం, విపస్సనావసేన పన పుబ్బేనివాసం అనుస్సరన్తే సమణబ్రాహ్మణే సన్ధాయేతం వుత్తం. తేనేవాహ – “సబ్బేతే పఞ్చుపాదానక్ఖన్ధే అనుస్సరన్తి, ఏతేసం వా అఞ్ఞతర”న్తి. అభిఞ్ఞావసేన హి సమనుస్సరన్తస్స ఖన్ధాపి ఉపాదానక్ఖన్ధాపి ఖన్ధపటిబద్ధాపి పణ్ణత్తిపి ఆరమ్మణం హోతియేవ. **రూపంయేవ అనుస్సరతీ**తి ఏవఞ్హి అనుస్సరన్తో న అఞ్ఞం కిఞ్చి సత్తం వా పుగ్గలం వా అనుస్సరతి, అతీతే పన నిరుద్ధం రూపక్ఖన్ధమేవ అనుస్సరతి. వేదనాదీసుపి ఏసేవ నయోతి. సుఞ్ఞతాపబ్బం నిట్ఠితం.

ఇదాని సుఞ్ఞతాయ లక్ఖణం దస్సేతుం **కిఞ్చ, భిక్ఖవే, రూపం వదేథా**తిఆదిమాహ. యథా హి నట్ఠం గోణం పరియేసమానో పురిసో గోగణే చరమానే రత్తం వా కాళం వా బలీబద్దం దిస్వాపి న ఏత్తకేనేవ “అయం మయ్హం గోణో”తి సన్నిట్ఠానం కాతుం సక్కోతి. కస్మా? అఞ్ఞేసమ్పి తాదిసానం అత్థితాయ. సరీరపదేసే పనస్స సత్తిసూలాదిలక్ఖణం దిస్వా “అయం మయ్హం సన్తకో”తి సన్నిట్ఠానం హోతి, ఏవమేవ సుఞ్ఞతాయ కథితాయపి యావ సుఞ్ఞతాలక్ఖణం న కథీయతి, తావ సా అకథితావ హోతి, లక్ఖణే పన కథితే కథితా నామ హోతి. గోణో వియ హి సుఞ్ఞతా, గోణలక్ఖణం వియ సుఞ్ఞతాలక్ఖణం. యథా గోణలక్ఖణే అసల్లక్ఖితే గోణో న సుట్ఠు సల్లక్ఖితో హోతి, తస్మిం పన సల్లక్ఖితే సో సల్లక్ఖితో నామ హోతి, ఏవమేవ సుఞ్ఞతాలక్ఖణే అకథితే సుఞ్ఞతా అకథితావ హోతి, తస్మిం పన కథితే సా కథితా నామ హోతీతి సుఞ్ఞతాలక్ఖణం దస్సేతుం **కిఞ్చ, భిక్ఖవే, రూపం వదేథా**తిఆదిమాహ.

తత్థ **కిఞ్చా**తి కారణపుచ్ఛా, కేన కారణేన రూపం వదేథ, కేన కారణేనేతం రూపం నామాతి అత్థో. **రుప్పతీతి ఖో**తి ఏత్థ **ఇతీ**తి కారణుద్దేసో, యస్మా రుప్పతి, తస్మా రూపన్తి వుచ్చతీతి అత్థో. **రుప్పతీ**తి కుప్పతి ఘట్టీయతి పీళీయతి, భిజ్జతీతి అత్థో. **సీతేనపి రుప్పతీ**తిఆదీసు సీతేన తావ రుప్పనం లోకన్తరికనిరయే పాకటం. తిణ్ణం తిణ్ణఞ్హి చక్కవాళానం అన్తరే ఏకేకో లోకన్తరికనిరయో నామ హోతి అట్ఠయోజనసహస్సప్పమాణో. యస్స నేవ హేట్ఠా పథవీ అత్థి, న ఉపరి చన్దిమసూరియదీపమణిఆలోకో, నిచ్చన్ధకారో. తత్థ నిబ్బత్తసత్తానం తిగావుతో అత్తభావో హోతి, తే వగ్గులియో వియ పబ్బతపాదే దీఘపుథులేహి నఖేహి లగ్గిత్వా అవంసిరా ఓలమ్బన్తి. యదా సంసప్పన్తా అఞ్ఞమఞ్ఞస్స హత్థపాసాగతా హోన్తి, అథ “భక్ఖో నో లద్ధో”తి? మఞ్ఞమానా తత్థ బ్యావటా విపరివత్తిత్వా లోకసన్ధారకే ఉదకే పతన్తి, వాతే పహరన్తేపి మధుకఫలాని వియ ఛిజ్జిత్వా ఉదకే పతన్తి, పతితమత్తావ అచ్చన్తఖారే ఉదకే తత్తతేలే పతితపిట్ఠపిణ్డి వియ పటపటాయమానా విలీయన్తి. ఏవం సీతేన రుప్పనం లోకన్తరికనిరయే పాకటం. మహింసకరట్ఠాదీసుపి హిమపాతసీతలేసు పదేసేసు ఏతం పాకటమేవ. తత్థ హి సత్తా సీతేన భిన్నసరీరా జీవితక్ఖయమ్పి పాపుణన్తి.

ఉణ్హేన రుప్పనం అవీచిమహానిరయే పాకటం హోతి. జిఘచ్ఛాయ రుప్పనం పేత్తివిసయే చేవ దుబ్భిక్ఖకాలే చ పాకటం. పిపాసాయ రుప్పనం కాలకఞ్జికాదీసు పాకటం. ఏకో కిర కాలకఞ్జికఅసురో పిపాసం అధివాసేతుం అసక్కోన్తో యోజనగమ్భీరవిత్థారం మహాగఙ్గం ఓతరి, తస్స గతగతట్ఠానే ఉదకం ఛిజ్జతి, ధూమో ఉగ్గచ్ఛతి, తత్తే పిట్ఠిపాసాణే చఙ్కమనకాలో వియ హోతి. తస్స ఉదకసద్దం సుత్వా ఇతో చితో చ విచరన్తస్సేవ రత్తి విభాయి. అథ నం పాతోవ భిక్ఖాచారం గచ్ఛన్తా తింసమత్తా పిణ్డచారికభిక్ఖూ దిస్వా “కో నామ త్వం సప్పురిసా”తి? పుచ్ఛింసు. “పేతోహమస్మి, భన్తే”తి. “కిం పరియేససీ”తి? “పానీయం, భన్తే”తి. “అయం గఙ్గా పరిపుణ్ణా, కిం త్వం న పస్ససీ”తి? “న ఉపకప్పతి, భన్తే”తి. తేన హి గఙ్గాపిట్ఠే నిపజ్జ, ముఖే తే పానీయం ఆసిఞ్చిస్సామా”తి. సో వాలికాపులినే ఉత్తానో నిపజ్జి. భిక్ఖూ తింసమత్తే పత్తే నీహరిత్వా ఉదకం ఆహరిత్వా తస్స ముఖే ఆసిఞ్చింసు. తేసం తథా కరోన్తానంయేవ వేలా ఉపకట్ఠా జాతా. తతో “భిక్ఖాచారకాలో

అమ్హాకం సప్పురిస, కచ్చి తే అస్సాదమత్తా లద్ధా”తి ఆహంసు. పేతో “సచే మే, భన్తే, తింసమత్తానం అయ్యానం తింసపత్తేహి ఆసిత్తఉదకతో అడ్ఢపసతమత్తమ్పి పరగలం గతం, పేతత్తభావతో మోక్ఖో మే హోతూ”తి ఆహ. ఏవం పిపాసాయ రుప్పనం పేత్తివిసయే పాకటం.

డంసాదీహి రుప్పనం డంసమక్ఖికాదిబహులేసు పదేసేసు పాకటం. ఏత్థ చ **డంసా**తి పిఙ్గలమక్ఖికా. **మకసా**తి మకసావ. **వాతా**తి కుచ్ఛివాతపిట్ఠివాతాదివసేన వేదితబ్బా. సరీరస్మిఞ్హి వాతరోగో ఉప్పజ్జిత్వా హత్థపాదపిట్ఠిఆదీని భిన్దతి, కాణం కరోతి, ఖుజ్జం కరోతి, పీఠసప్పిం కరోతి. **ఆతపో**తి సూరియాతపో. తేన రుప్పనం మరుకన్తారాదీసు పాకటం. ఏకా కిర ఇత్థీ మరుకన్తారే రత్తిం సత్థతో ఓహీనా దివా సూరియే ఉగ్గచ్ఛన్తే వాలికాయ తప్పమానాయ పాదే ఠపేతుం అసక్కోన్తీ సీసతో పచ్ఛిం ఓతారేత్వా అక్కమి. కమేన పచ్ఛియా ఉణ్హాభితత్తాయ ఠాతుం అసక్కోన్తీ తస్సా ఉపరి సాటకం ఠపేత్వా అక్కమి. తస్మిమ్పి సన్తత్తే అత్తనో అఙ్కేన గహితపుత్తకం అధోముఖం నిపజ్జాపేత్వా కన్దన్తంయేవ అక్కమిత్వా సద్ధిం తేన తస్మింయేవ ఠానే ఉణ్హాభితత్తా కాలమకాసి.

**సరీసపా**తి యే కేచి దీఘజాతికా సరన్తా గచ్ఛన్తి. తేసం సమ్ఫస్సేన రుప్పనం ఆసీవిసదట్ఠకాదీనం వసేన వేదితబ్బం. ఇతి భగవతా యాని ఇమాని సామఞ్ఞపచ్చత్తవసేన ధమ్మానం ద్వే లక్ఖణాని, తేసు రూపక్ఖన్ధస్స తావ పచ్చత్తలక్ఖణం దస్సితం. రూపక్ఖన్ధస్సేవ హి ఏతం, న వేదనాదీనం , తస్మా పచ్చత్తలక్ఖణన్తి వుచ్చతి. అనిచ్చదుక్ఖానత్తలక్ఖణం పన వేదనాదీనమ్పి హోతి, తస్మా తం సామఞ్ఞలక్ఖణన్తి వుచ్చతి.

**కిఞ్చ, భిక్ఖవే, వేదనం వదేథా**తిఆదీసు పురిమసదిసం వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం. యం పన పురిమేన అసదిసం, తస్సాయం విభావనా – **సుఖమ్పి వేదయతీ**తి సుఖం ఆరమ్మణం వేదేతి అనుభవతి. పరతో పదద్వయేపి ఏసేవ నయో. కథం పనేతం ఆరమ్మణం సుఖం దుక్ఖం అదుక్ఖమసుఖం నామ జాతన్తి? సుఖాదీనం పచ్చయతో. స్వాయమత్థో “యస్మా చ ఖో, మహాలి, రూపం సుఖం సుఖానుపతితం సుఖావక్కన్త”న్తి ఇమస్మిం మహాలిసుత్తే (సం॰ ని॰ ౩.౬౦) ఆగతోయేవ. **వేదయతీ**తి ఏత్థ చ వేదనావ వేదయతి, న అఞ్ఞో సత్తో వా పుగ్గలో వా. వేదనా హి వేదయితలక్ఖణా, తస్మా వత్థారమ్మణం పటిచ్చ వేదనావ వేదయతీతి. ఏవమిధ భగవా వేదనాయపి పచ్చత్తలక్ఖణమేవ భాజేత్వా దస్సేసి.

**నీలమ్పి సఞ్జానాతీ**తి నీలపుప్ఫే వా వత్థే వా పరికమ్మం కత్వా ఉపచారం వా అప్పనం వా పాపేన్తో సఞ్జానాతి. అయఞ్హి సఞ్ఞా నామ పరికమ్మసఞ్ఞాపి ఉపచారసఞ్ఞాపి అప్పనాసఞ్ఞాపి వట్టతి, నీలం నీలన్తి ఉప్పజ్జనసఞ్ఞాపి వట్టతియేవ. **పీతకా**దీసుపి ఏసేవ నయో. ఇధాపి భగవా సఞ్జాననలక్ఖణాయ సఞ్ఞాయ పచ్చత్తలక్ఖణమేవ భాజేత్వా దస్సేసి.

**రూపం రూపత్తాయ సఙ్ఖతమభిసఙ్ఖరోన్తీ**తి యథా యాగుమేవ యాగుత్తాయ, పూవమేవ పూవత్తాయ పచతి నామ, ఏవం పచ్చయేహి సమాగన్త్వా కతభావేన సఙ్ఖతన్తి లద్ధనామం రూపమేవ రూపత్తాయ యథా అభిసఙ్ఖతం రూపం నామ హోతి, తథత్తాయ రూపభావాయ అభిసఙ్ఖరోతి ఆయూహతి సమ్పిణ్డేతి, నిప్ఫాదేతీతి అత్థో. **వేదనా**దీసుపి ఏసేవ నయో. అయం పనేత్థ సఙ్ఖేపో – అత్తనా సహ జాయమానం రూపం సమ్పయుత్తే చ వేదనాదయో ధమ్మే అభిసఙ్ఖరోతి నిబ్బత్తేతీతి. ఇధాపి భగవా చేతయితలక్ఖణస్స సఙ్ఖారస్స పచ్చత్తలక్ఖణమేవ భాజేత్వా దస్సేసి.

**అమ్బిలమ్పి విజానాతీతి** అమ్బఅమ్బాటకమాతులుఙ్గాదిఅమ్బిలం "అమ్బిల"న్తి విజానాతి. ఏసేవ నయో సబ్బపదేసు. అపి చేత్థ **తిత్తక**న్తి నిమ్బపటోలాదినానప్పకారం **కటుక**న్తి పిప్పలిమరిచాదినానప్పకారం. **మధుర**న్తి సప్పిఫాణితాదినానప్పకారం . **ఖారిక**న్తి వాతిఙ్గణనాళికేర చతురస్సవల్లిపేత్తఙ్కారాదినానప్పకారం. **అఖారిక**న్తి యం వా తం వా ఫలజాతం కారపణ్ణాదిమిస్సకపణ్ణం. **లోణిక**న్తి లోణయాగులోణమచ్ఛలోణభత్తాదినానప్పకారం. **అలోణిక**న్తిఅలోణయాగుఅలోణమచ్ఛఅలోణభత్తాదినానప్పకారం. **తస్మా విఞ్ఞాణన్తి వుచ్చతీ**తి యస్మా ఇమం అమ్బిలాదిభేదం అఞ్ఞమఞ్ఞవిసిట్ఠేన అమ్బిలాదిభావేన జానాతి, తస్మా విఞ్ఞాణన్తి వుచ్చతీతి. ఏవమిధాపి భగవా విజాననలక్ఖణస్స విఞ్ఞాణస్స పచ్చత్తలక్ఖణమేవ భాజేత్వా దస్సేసి.

యస్మా పన ఆరమ్మణస్స ఆకారసణ్ఠానగహణవసేన సఞ్ఞా పాకటా హోతి, తస్మా సా చక్ఖుద్వారే విభత్తా. యస్మా వినాపి ఆకారసణ్ఠానా ఆరమ్మణస్స పచ్చత్తభేదగహణవసేన విఞ్ఞాణం పాకటం హోతి, తస్మా తం జివ్హాద్వారే విభత్తం. ఇమేసం పన సఞ్ఞావిఞ్ఞాణపఞ్ఞానం అసమ్మోహతో సభావసల్లక్ఖణత్థం **సఞ్జానాతి, విజానాతి, పజానాతీ**తి ఏత్థ విసేసా వేదితబ్బా. తత్థ ఉపసగ్గమత్తమేవ విసేసో, జానాతీతి పదం పన అవిసేసో. తస్సపి జాననట్ఠేన విసేసో వేదితబ్బో. సఞ్ఞా హి నీలాదివసేన ఆరమ్మణసఞ్జాననమత్తమేవ, అనిచ్చం దుక్ఖమనత్తాతి లక్ఖణపటివేధం పాపేతుం న సక్కోతి. విఞ్ఞాణం నీలాదివసేన ఆరమ్మణఞ్చేవ జానాతి, అనిచ్చాదివసేన లక్ఖణపటివేధఞ్చ పాపేతి, ఉస్సక్కిత్వా పన మగ్గపాతుభావం పాపేతుం న సక్కోతి. పఞ్ఞా నీలాదివసేన ఆరమ్మణమ్పి జానాతి, అనిచ్చాదివసేన లక్ఖణపటివేధమ్పి పాపేతి, ఉస్సక్కిత్వా మగ్గపాతుభావమ్పి పాపేతి.

యథా హి హేరఞ్ఞికఫలకే కహాపణరాసిమ్హి కతే అజాతబుద్ధిదారకో గామికపురిసో మహాహేరఞ్ఞికోతి తీసు జనేసు ఓలోకేత్వా ఠితేసు అజాతబుద్ధిదారకో కహాపణానం చిత్తవిచిత్తచతురస్సమణ్డలాదిభావమేవ జానాతి, "ఇదం మనుస్సానం ఉపభోగపరిభోగం రతనసమ్మత"న్తి న జానాతి. గామికపురిసో చిత్తాదిభావఞ్చ జానాతి, మనుస్సానం ఉపభోగపరిభోగరతనసమ్మతభావఞ్చ, "అయం కూటో, అయం ఛేకో, అయం కరటో, అయం సణ్హో"తి న జానాతి. మహాహేరఞ్ఞికో చిత్తాదిభావమ్పి రతనసమ్మతభావమ్పి కూటాదిభావమ్పి జానాతి. జానన్తో చ పన రూపం దిస్వాపి సద్దం సుత్వాపి గన్ధం ఘాయిత్వాపి రసం సాయిత్వాపి హత్థేన గరులహుభావం ఉపధారేత్వాపి "అసుకగామే కతో"తిపి జానాతి, "అసుకనిగమే అసుకనగరే అసుకపబ్బతచ్ఛాయాయ అసుకనదీతీరే కతో"తిపి, "అసుకాచరియేన కతో"తిపి జానాతి. ఏవమేవ సఞ్ఞా అజాతబుద్ధిదారకస్స కహాపణదస్సనం వియ నీలాదివసేన ఆరమ్మణమత్తమేవ జానాతి. విఞ్ఞాణం గామికపురిసస్స కహాపణదస్సనం వియ నీలాదివసేన ఆరమ్మణమ్పి జానాతి, అనిచ్చాదివసేన లక్ఖణపటివేధమ్పి పాపేతి. పఞ్ఞా మహాహేరఞ్ఞికస్స కహాపణదస్సనం వియ నీలాదివసేన ఆరమ్మణమ్పి జానాతి, అనిచ్చాదివసేన లక్ఖణపటివేధమ్పి పాపేతి, ఉస్సక్కిత్వా మగ్గపాతుభావమ్పి పాపేతి.

సో పన నేసం విసేసో దుప్పటివిజ్ఝో. తేనాహ ఆయస్మా నాగసేనో –

> "దుక్కరం, మహారాజ, భగవతా కతన్తి. కిం, భన్తే నాగసేన, భగవతా దుక్కరం కతన్తి? దుక్కరం, మహారాజ, భగవతా కతం, ఇమేసం అరూపీనం చిత్తచేతసికానం ధమ్మానం ఏకారమ్మణే వత్తమానానం వవత్థానం అక్ఖాతం 'అయం ఫస్సో, అయం వేదనా, అయం సఞ్ఞా, అయం చేతనా, ఇదం చిత్త'"న్తి (మి. ప. ౨.౭.౧౬).

యథా హి తిలతేలం సాసపతేలం మధుకతేలం ఏరణ్డకతేలం వసాతేలన్తి ఇమాని పఞ్చ తేలాని ఏకచాటియం పక్ఖిపిత్వా దివసం యమకమన్థే హి మన్థేత్వా తతో "ఇదం తిలతేలం, ఇదం సాసపతేల"న్తి ఏకేకస్స పాటియేక్కం ఉద్ధరణం నామ దుక్కరం, ఇదం తతో దుక్కరతరం. భగవా పన సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణస్స సుప్పటివిద్ధత్తా ధమ్మిస్సరో ధమ్మరాజా ఇమేసం అరూపీనం ధమ్మానం ఏకారమ్మణే వత్తమానానం వవత్థానం అకాసి. పఞ్చన్నం మహానదీనం సముద్దం పవిట్ఠట్ఠానే "ఇదం గఙ్గాయ ఉదకం, ఇదం యమునాయా"తి ఏవం పాటియేక్కం ఉదకుద్ధరణేనాపి అయమత్థో వేదితబ్బో.

ఇతి పఠమపట్ఠేన సుఞ్ఞతం, దుతియేన సుఞ్ఞతాలక్ఖణన్తి ద్వీహి పట్ఠేహి అనత్తలక్ఖణం కథేత్వా ఇదాని దుక్ఖలక్ఖణం దస్సేతుం **తత్ర, భిక్ఖవే**తిఆదిమాహ. తత్థ **ఖజ్జామీ**తి న రూపం సునఖో వియ మంసం లుఞ్చిత్వా లుఞ్చిత్వా ఖాదతి, యథా పన కిలిట్ఠవత్థనివత్థో తతోనిదానం పీళం సన్ధాయ "ఖాదతి మం వత్థ"న్తి భణతి, ఏవమిదమ్పి పీళం ఉప్పాదేన్తం ఖాదతి నామాతి వేదితబ్బం. **పటిపన్నో హోతీ**తి సీలం ఆదిం కత్వా యావ అరహత్తమగ్గా పటిపన్నో హోతి. యో పనేత్థ బలవఞాణో తిక్ఖబుద్ధి ఞాణుత్తరో యోగావచరో పధానభూమియం వాయమన్తో ఖాణునా వా కణ్టకేన వా విద్ధో ఆవుధేన వా పహటో బ్యగ్ఘాదీహి వా గహేత్వా ఖజ్జమానో తం వేదనం అబ్బోహారికం కత్వా మూలకమ్మట్ఠానం సమ్మసన్తో అరహత్తమేవ గణ్హాతి, అయం వేదనాయ నిబ్బిదాయ విరాగాయ నిరోధాయ పటిపన్నో నామ వుచ్చతి పీతమల్లత్థేరో వియ కుటుమ్బియపుత్తమహాతిస్సత్థేరో వియ వత్తనిఅటవియం తింసమత్తానం భిక్ఖూనం అఞ్ఞతరో బ్యగ్ఘముఖే నిపన్నభిక్ఖు వియ కణ్టకేన విద్ధత్థేరో వియ చ.

ద్వాదససు కిర భిక్ఖూసు ఘణ్టిం పహరిత్వా అరఞ్ఞే పధానమనుయుఞ్జన్తేసు ఏకో సూరియే అత్థఙ్గతమత్తేయేవ ఘణ్టిం పహరిత్వా చఙ్కమం ఓరుయ్హ చఙ్కమన్తో తిరియం నిమ్మథేన్తో తిణపటిచ్ఛన్నం కణ్టకం అక్కమి. కణ్టకో పిట్ఠిపాదేన నిక్ఖన్తో. తత్తఫాలేన వినివిద్ధకాలో వియ వేదనా వత్తతి. థేరో చిన్తేసి – "కిం ఇమం కణ్టకం ఉద్ధరామి, ఉదాహు పకతియా విజ్ఝిత్వా ఠితకణ్టక"న్తి? తస్స ఏవమహోసి – "ఇమినా కణ్టకేన విద్ధత్తా నిరయాదీసు భయం నామ నత్థి, పకతియా విజ్ఝిత్వా ఠితకణ్టకంయేవా"తి. సో తం వేదనం అబ్బోహారికం కత్వా సబ్బరత్తిం చఙ్కమిత్వా విభాతాయ రత్తియా అఞ్ఞస్స సఞ్ఞం అదాసి. సో ఆగన్త్వా "కిం, భన్తే"తి పుచ్ఛి? "కణ్టకేనమ్హి, ఆవుసో, విద్ధో"తి. "కాయ వేలాయ, భన్తే"తి? "సాయమేవ, ఆవుసో"తి. "కస్మా న అమ్హే పక్కోసిత్థ, కణ్టకం ఉద్ధరిత్వా తత్థ తేలమ్పి సిఞ్చేయ్యామా"తి? "పకతియా విజ్ఝిత్వా ఠితకణ్టకమేవ ఉద్ధరితుం వాయమిమ్హా, ఆవుసో"తి. "సక్కుణిత్థ, భన్తే, ఉద్ధరితు"న్తి. "ఏకదేసమత్తేన మే, ఆవుసో, ఉద్ధటో"తి. సేసవత్థూని దీఘమజ్ఝిమట్ఠకథాసు (దీ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౨.౩౭౩; మ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.౧౦౬) సతిపట్ఠానసుత్తనిద్దేసే విత్థారితానేవ.

**తం కిం మఞ్ఞథ, భిక్ఖవే**తి కస్మా ఆరద్ధం? ఇమస్మిం పట్ఠే దుక్ఖలక్ఖణమేవ కథితం, న అనిచ్చలక్ఖణం. తం దస్సేతుం ఇదమారద్ధం. తీణి లక్ఖణాని సమోధానేత్వా దస్సేతుమ్పి ఆరద్ధమేవ. **అపచినాతి నో ఆచినాతీ**తి వట్టం వినాసేతి, నేవ చినాతి. **పజహతి న ఉపాదియతీ**తి తదేవ విస్సజ్జేతి, న గణ్హాతి. **విసినేతి న ఉస్సినేతీ**తి వికిరతి న సమ్పిణ్డేతి. **విధూపేతి న సన్ధూపేతీ**తి నిబ్బాపేతి న జాలాపేతి.

**ఏవం పస్సం, భిక్ఖవే**తి ఇదం కస్మా ఆరద్ధం? వట్టం వినాసేత్వా ఠితం మహాఖీణాసవం దస్సేస్సామీతి ఆరద్ధం. ఏత్తకేన వా ఠానేన విపస్సనా కథితా, ఇదాని సహ విపస్సనాయ చత్తారో మగ్గే దస్సేతుం ఇదం ఆరద్ధం. అథ వా ఏత్తకేన ఠానేన పఠమమగ్గో కథితో, ఇదాని సహ విపస్సనాయ తయో మగ్గే దస్సేతుం ఇదమారద్ధం. ఏత్తకేన వా ఠానేన తీణి మగ్గాని కథితాని, ఇదాని సహ విపస్సనాయ అరహత్తమగ్గం దస్సేతుమ్పి ఇదం ఆరద్ధమేవ.

**సపజాపతికా**తి సద్ధిం పజాపతినా దేవరాజేన. **ఆరకావ నమస్సన్తీ**తి దూరతోవ నమస్సన్తి, దూరేపి ఠితం నమస్సన్తియేవ ఆయస్మన్తం నీతత్థేరం వియ.

థేరో కిర పుప్ఫచ్ఛడ్డకకులతో నిక్ఖమ్మ పబ్బజితో, ఖురగ్గేయేవ అరహత్తం పత్వా చిన్తేసి – "అహం అజ్జేవ పబ్బజితో అజ్జేవ మే పబ్బజితకిచ్చం మత్థకం పత్తం, చతుపచ్చయసన్తోసభావనారామమణ్డితం మహాఅరియవంసపటిపదం పూరేస్సామీ"తి. సో పంసుకూలత్థాయ సావత్థిం పవిసిత్వా చోళకం పరియేసన్తో విచరి. అథేకో మహాబ్రహ్మా సమాపత్తితో వుట్ఠాయ మనుస్సపథం ఓలోకేన్తో థేరం దిస్వా – "అజ్జేవ పబ్బజిత్వా అజ్జేవ ఖురగ్గే అరహత్తం పత్వా మహాఅరియవంసపటిపదం పూరేతుం చోళకం పరియేసతీ"తి అఞ్జలిం పగ్గయ్హ నమస్సమానో అట్ఠాసి. తమఞ్ఞో మహాబ్రహ్మా దిస్వా "కం నమస్ససీ"తి? పుచ్ఛి. నీతత్థేరం నమస్సామీతి. కిం కారణాతి? అజ్జేవ పబ్బజిత్వా అజ్జేవ ఖురగ్గే అరహత్తం పత్వా మహాఅరియవంసపటిపదం పూరేతుం చోళకం పరియేసతీతి. సోపి నం నమస్సమానో అట్ఠాసి. అథఞ్ఞో, అథఞ్ఞోతి సత్తసతా మహాబ్రహ్మానో నమస్సమానా అట్ఠంసు. తేన వుత్తం –

"తా దేవతా సత్తసతా ఉళారా,
బ్రహ్మా విమానా అభినిక్ఖమిత్వా;
నీతం నమస్సన్తి పసన్నచిత్తా,
'ఖీణాసవో గణ్హతి పంసుకూలం'".

"తా దేవతా సత్తసతా ఉళారా,
బ్రహ్మా విమానా అభినిక్ఖమిత్వా;
నీతం నమస్సన్తి పసన్నచిత్తా,
'ఖీణాసవో కయిరతి పంసుకూలం'".

"'ఖీణాసవో ధోవతి పంసుకూలం';
'ఖీణాసవో రజతి పంసుకూలం';
'ఖీణాసవో పారుపతి పంసకూల'"న్తి.

ఇతి భగవా ఇమస్మిం సుత్తే దేసనం తీహి భవేహి వినివత్తేత్వా అరహత్తస్స కూటం గణ్హి. దేసనాపరియోసానే పఞ్చసతా భిక్ఖూ అరహత్తే పతిట్ఠహింసు. సత్తమం.

### ౮. పిణ్డోల్యసుత్తవణ్ణనా

౮౦. అట్ఠమే **కిస్మిఞ్చిదేవ పకరణే**తి కిస్మిఞ్చిదేవ కారణే. **పణామేత్వా**తి నీహరిత్వా. కిస్మిం పన కారణే ఏతే భగవతా పణామితాతి? ఏకస్మిఞ్హి అన్తోవస్సే భగవా సావత్థియం వసిత్వా వుత్థవస్సో పవారేత్వా మహాభిక్ఖుసఙ్ఘపరివారో సావత్థితో నిక్ఖమిత్వా జనపదచారికం చరన్తో కపిలవత్థుం పత్వా నిగ్రోధారామం పావిసి. సక్యరాజానో "సత్థా ఆగతో"తి సుత్వా పచ్ఛాభత్తే కప్పియాని తేలమధుఫాణితాదీని చేవ పానకాని చ కాజసతేహి గాహాపేత్వా విహారం గన్త్వా సఙ్ఘస్స నియ్యాతేత్వా సత్థారం వన్దిత్వా పటిసన్థారం కరోన్తా ఏకమన్తే నిసీదింసు. సత్థా తేసం మధురధమ్మకథం కథేన్తో నిసీది. తస్మిం ఖణే ఏకచ్చే భిక్ఖూ

సేనాసనం పటిజగ్గన్తి, ఏకచ్చే మఞ్చపీఠాదీని పఞ్ఞాపేన్తి, సామణేరా అప్పహరితం కరోన్తి. భాజనీయట్ఠానే సమ్పత్తభిక్ఖూపి అత్థి, అసమ్పత్తభిక్ఖూపి అత్థి. సమ్పత్తా అసమ్పత్తానం లాభం గణ్హన్తా, “అమ్హాకం దేథ, అమ్హాకం ఆచరియస్స దేథ ఉపజ్ఝాయస్స దేథా”తి కథేన్తా మహాసద్దమకంసు. సత్థా సుత్వా థేరం పుచ్ఛి “కే పన తే, ఆనన్ద, ఉచ్చాసద్దా మహాసద్దా కేవట్టా మఞ్ఞే మచ్ఛవిలోపే”తి? థేరో ఏతమత్థం ఆరోచేసి. సత్థా సుత్వా “ఆమిసహేతు, ఆనన్ద, భిక్ఖూ మహాసద్దం కరోన్తీ”తి ఆహ. “ఆమ, భన్తే”తి. “అననుచ్ఛవికం, ఆనన్ద, అప్పతిరూపం. న హి మయా కప్పసతసహస్సాధికాని చత్తారి అసఙ్ఖ్యేయ్యాని చీవరాదిహేతు పారమియో పూరితా, నాపి ఇమే భిక్ఖూ చీవరాదిహేతు అగారస్మా అనగారియం పబ్బజితా, అరహత్తహేతు పబ్బజిత్వా అనత్థం అత్థసదిసం అసారం సారసదిసం కరోన్తి, గచ్ఛానన్ద, తే భిక్ఖూ పణామేహీ”తి.

**పుబ్బణ్హసమయ**న్తి దుతియదివసే పుబ్బణ్హసమయం. **బేలువలట్ఠికాయ మూలే**తి తరుణబేలువరుక్ఖమూలే. **పబాళ్హో**తి పబాహితో. పవాళ్హోతిపి పాఠో, పవాహితోతి అత్థో. ఉభయమ్పి నీహటభావమేవ దీపేతి. **సియా అఞ్ఞథత్త**న్తి పసాదఞ్ఞథత్తం వా భావఞ్ఞథత్తం వా భవేయ్య. కథం? “సమ్మాసమ్బుద్ధేన మయం లహుకే కారణే పణామితా”తి పసాదం మన్దం కరోన్తానం పసాదఞ్ఞథత్తం నామ హోతి. సలిఙ్గేనేవ తిత్థాయతనం పక్కమన్తానం భావఞ్ఞథత్తం నామ. **సియా విపరిణామో**తి ఏత్థ పన “మయం సత్థు అజ్ఝాసయం గణ్హితుం సక్ఖిస్సామాతి పబ్బజితా, నం గహేతుం అసక్కోన్తానం కిం అమ్హాకం పబ్బజ్జాయా”తి? సిక్ఖం పచ్చక్ఖాయ హీనాయావత్తనం విపరిణామోతి వేదితబ్బో. **వచ్ఛస్సా**తి ఖీరూపకవచ్ఛస్స. **అఞ్ఞథత్త**న్తి మిలాయనఅఞ్ఞథత్తం. ఖీరూపకో హి వచ్ఛో మాతు అదస్సనేన ఖీరం అలభన్తో మిలాయతి కమ్పతి పవేధతి. **విపరిణామో**తి మరణం. సో హి ఖీరం అలభమానో ఖీరపిపాసాయ సుస్సన్తో పతిత్వా మరతి.

**బీజానం తరుణాన**న్తి ఉదకేన అనుగ్గహేతబ్బానం విరూళ్హబీజానం. **అఞ్ఞథత్త**న్తి మిలాయనఞ్ఞథత్తమేవ. తాని హి ఉదకం అలభన్తాని మిలాయన్తి. **విపరిణామో**తి వినాసో. తాని హి ఉదకం అలభన్తాని సుక్ఖిత్వా వినస్సన్తి, పలాలమేవ హోన్తి. **అనుగ్గహితో**తి ఆమిసానుగ్గహేన చేవ ధమ్మానుగ్గహేన చ అనుగ్గహితో. **అనుగ్గణ్హేయ్య**న్తి ద్వీహిపి ఏతేహి అనుగ్గహేహి అనుగ్గణ్హేయ్యం. అచిరపబ్బజితా హి సామణేరా చేవ దహరభిక్ఖూ చ చీవరాదిపచ్చయవేకల్లే వా సతి గేలఞ్ఞే వా సత్థారా వా ఆచరియుపజ్ఝాయేహి వా ఆమిసానుగ్గహేన అననుగ్గహితా కిలమన్తా న సక్కోన్తి సజ్ఝాయం వా మనసికారం వా కాతుం, ధమ్మానుగ్గహేన అననుగ్గహితా ఉద్దేసేన చేవ ఓవాదానుసాసనియా చ పరిహాయమానా న సక్కోన్తి అకుసలం పరివజ్జేత్వా కుసలం భావేతుం. ఇమేహి పన ద్వీహి అనుగ్గహేహి అనుగ్గహితా కాయేన అకిలమన్తా సజ్ఝాయమనసికారే పవత్తిత్వా యథానుసిట్ఠం పటిపజ్జమానా అపరభాగే తం అనుగ్గహం అలభన్తాపి తేనేవ పురిమానుగ్గహేన లద్ధబలా సాసనే పతిట్ఠహన్తి, తస్మా భగవతో ఏవం పరివితక్కో ఉదపాది.

**భగవతో పురతో పాతురహోసీ**తి సత్థు చిత్తం ఞత్వా – “ఇమే భిక్ఖూ భగవతా పణామితా, ఇదాని నేసం అనుగ్గహం కాతుకామో ఏవం చిన్తేసి, కారణం భగవా చిన్తేసి, అహమేత్థ ఉస్సాహం జనేస్సామీ”తి పురతో పాకటో అహోసి. **సన్తేత్థ భిక్ఖూ**తి ఇదం సో మహాబ్రహ్మా యథా నామ బ్యత్తో సూదో యదేవ అమ్బిలగ్గాదీసు రసజాతం రఞ్ఞో రుచ్చతి, తం అభిసఙ్ఖారేన సాదుతరం కత్వా పునదివసే ఉపనామేతి, ఏవమేవ అత్తనో బ్యత్తతాయ భగవతా ఆహటఉపమంయేవ **ఏవమేతం భగవా**తిఆదివచనేహి అభిసఙ్ఖరిత్వా భగవన్తం యాచన్తో భిక్ఖుసఙ్ఘస్స అనుగ్గహకరణత్థం వదతి . తత్థ **అభినన్దతూ**తి “మమ సన్తికం భిక్ఖుసఙ్ఘో ఆగచ్ఛతూ”తి. ఏవమస్స ఆగమనం సమ్పియాయమానో అభినన్దతు. **అభివదతూ**తి ఆగతస్స చ ఓవాదానుసాసనిం దదన్తో అభివదతు.

**పటిసల్లానాతి** ఏకీభావా. **ఇద్ధాభిసఙ్ఖారం అభిసఙ్ఖాసీతి** ఇద్ధిం అకాసి. **ఏకద్వీహికాయాతి** ఏకేకో చేవ ద్వే ద్వే చ హుత్వా. **సారజ్జమానరూపాతి** ఓత్తప్పమానసభావా భాయమానా. కస్మా పన భగవా తేసం తథా ఉపసఙ్కమనాయ ఇద్ధిమకాసీతి? హితపత్థనాయ. యది హి తే వగ్గవగ్గా హుత్వా ఆగచ్ఛేయ్యుం, "భగవా భిక్ఖుసఙ్ఘం పణామేత్వా అరఞ్ఞం పవిట్ఠో ఏకదివసమ్పి తత్థ వసితుం నాసక్ఖి, వేగేనేవ ఆగతో"తి కేళిమ్పి కరేయ్యుం. అథ నేసం నేవ బుద్ధగారవం పచ్చుపట్ఠహేయ్య, న ధమ్మదేసనం సమ్పటిచ్ఛితుం సమత్థా భవేయ్యుం. సభయానం పన ససారజ్జానం ఏకద్వీహికాయ ఆగచ్ఛన్తానం బుద్ధగారవఞ్చేవ పచ్చుపట్ఠితం భవిస్సతి, ధమ్మదేసనఞ్చ సమ్పటిచ్ఛితుం సక్ఖిస్సన్తీతి చిన్తేత్వా తేసం హితపత్థనాయ తథారూపం ఇద్ధిం అకాసి.

**నిసీదింసూతి** తేసు హి సారజ్జమానరూపేసు ఆగచ్ఛన్తేసు ఏకో భిక్ఖు "మమంయేవ సత్థా ఓలోకేతి, మంయేవ మఞ్ఞే నిగ్గణ్హితుకామో"తి సణికం ఆగన్త్వా వన్దిత్వా నిసీది, అథఞ్ఞో అథఞ్ఞోతి ఏవం పఞ్చభిక్ఖుసతాని నిసీదింసు. ఏవం నిసిన్నం పన భిక్ఖుసఙ్ఘం సీదన్తరే సన్నిసిన్నం మహాసముద్దం వియ నివాతే పదీపం వియ చ నిచ్చలం దిస్వా సత్థా చిన్తేసి – "ఇమేసం భిక్ఖూనం కీదిసీ ధమ్మదేసనా వట్టతీ"తి? అథస్స ఏతదహోసి – "ఇమే ఆహారహేతు పణామితా, పిణ్డియాలోపధమ్మదేసనావ నేసం సప్పాయా, తం దస్సేత్వా మత్థకే తిపరివట్టదేసనం దేసేస్సామి, దేసనాపరియోసానే సబ్బే అరహత్తం పాపుణిస్సన్తీ"తి. అథ నేసం తం ధమ్మదేసనం దేసేన్తో **అన్తమిదం, భిక్ఖవేతి**ఆదిమాహ.

తత్థ **అన్తన్తి** పచ్ఛిమం లామకం. **యదిదం పిణ్డోల్యన్తి** యం ఏవం పిణ్డపరియేసనేన జీవికం కప్పేన్తస్స జీవితం. అయం పనేత్థ పదత్థో – పిణ్డాయ ఉలతీతి పిణ్డోలో, పిణ్డోలస్స కమ్మం **పిణ్డోల్యం,** పిణ్డపరియేసనేన నిప్ఫాదితజీవితన్తి అత్థో. **అభిసాపోతి** అక్కోసో. కుపితా హి మనుస్సా అత్తనో పచ్చత్థికం "చీవరం నివాసేత్వా కపాలం గహేత్వా పిణ్డం పరియేసమానో చరిస్సతీ"తి అక్కోసన్తి. అథ వా పన "కిం తుయ్హం అకాతబ్బం అత్థి, యో త్వం ఏవం బలవా వీరియసమ్పన్నోపి హిరోత్తప్పం పహాయ కపణో వియ పిణ్డోలో విచరసి పత్తపాణీ"తి? ఏవమ్పి అక్కోసన్తియేవ. **తఞ్చ ఖో ఏతన్తి** ఏవం తం అభిసాపం సమానమ్పి పిణ్డోల్యం. **కులపుత్తా ఉపేన్తి అత్థవసికాతి** మమ సాసనే జాతికులపుత్తా చ ఆచారకులపుత్తా చ అత్థవసికా కారణవసికా హుత్వా కారణవసం పటిచ్చ ఉపేన్తి.

**రాజాభినీతాతి**ఆదీసు యే రఞ్ఞో సన్తకం ఖాదిత్వా రఞ్ఞా బన్ధనాగారే బన్ధాపితా పలాయిత్వా పబ్బజన్తి, తే రాజాభినీతా నామ. తే హి రఞ్ఞా బన్ధనం అభినీతత్తా **రాజాభినీతా** నామ. యే పన చోరేహి అటవియం గహేత్వా ఏకచ్చేసు మారియమానేసు ఏకచ్చే "మయం సామి తుమ్హేహి విస్సట్ఠా గేహం అనజ్ఝావసిత్వా పబ్బజిస్సామ, తత్థ యం యం బుద్ధపూజాదిపుఞ్ఞం కరిస్సామ, తతో తుమ్హాకం పత్తిం దస్సామా"తి తేహి విస్సట్ఠా పబ్బజన్తి, తే **చోరాభినీతా** నామ. తేపి హి చోరేహి మారేతబ్బతం అభినీతాతి చోరాభినీతా నామ. యే పన ఇణం గహేత్వా పటిదాతుం అసక్కోన్తా పలాయిత్వా పబ్బజన్తి, తే **ఇణట్టా** నామ, ఇణపీళితాతి అత్థో . ఇణట్ఠాతిపి పాఠో, ఇణే ఠితాతి అత్థో. యే రాజచోరఛాతకరోగభయానం అఞ్ఞతరేన అభిభూతా ఉపద్దుతా పబ్బజన్తి, తే **భయట్టా** నామ, భయపీళితాతి అత్థో. భయట్ఠాతిపి పాఠో, భయే ఠితాతి అత్థో. **ఆజీవికాపకతాతి** ఆజీవికాయ ఉపద్దుతా అభిభూతా, పుత్తదారం పోసేతుం అసక్కోన్తాతి అత్థో. **ఓతిణ్ణామ్హాతి** అన్తో అనుపవిట్ఠా.

**నో చ ఖోతి అభిజ్ఝాలూతి** ఇదం సో కులపుత్తో "దుక్ఖస్స అన్తం కరిస్సామీ"తిఆదివసేన చిత్తం ఉప్పాదేత్వా పబ్బజితో, అపరభాగే, తం పబ్బజ్జం తథారూపం కాతుం న సక్కోతి, తం దస్సేతుం వుత్తం. తత్థ **అభిజ్ఝాలూతి** పరభణ్డానం

అభిజ్ఝాయితా. **తిబ్బసారాగో**తి బహలరాగో. **బ్యాపన్నచిత్తో**తి పూతిభావేన విపన్నచిత్తో. **పదుట్ఠమనసఙ్కప్పో**తి తిఖిణసిఙ్గో వియ గోణో దుట్ఠచిత్తో. **ముట్ఠస్సతీ**తి భత్తనిక్ఖిత్తకాకో వియ నట్ఠస్సతి, ఇధ కతం ఏత్థ నస్సతి. **అసమ్పజానో**తి నిప్పఞ్ఞో. ఖన్ధాదిపరిచ్ఛేదరహితో. **అసమాహితో**తి చణ్డసోతే బద్ధనావా వియ ఉపచారప్పనాభావేన అసణ్ఠితో. **విబ్భన్తచిత్తో**తి బన్ధారుళ్హమగో వియ సన్తమనో. **పాకతిన్ద్రియో**తి యథా గిహీ పుత్తధీతరో ఓలోకేన్తో అసంవుతిన్ద్రియో హోతి, ఏవం అసంవుతిన్ద్రియో.

**ఛవాలాత**న్తి ఛవానం దడ్ఢట్ఠానే అలాతం. **ఉభతోపదిత్తం మజ్ఝే గూథగత**న్తి పమాణేన అట్ఠఙ్గులమత్తం ద్వీసు ఠానేసు ఆదిత్తం మజ్ఝే గూథమక్ఖితం. **నేవ గామే**తి సచే హి తం యుగనఙ్గలగోపానసిపక్ఖపాసకాదీనం అత్థాయ ఉపనేతుం సక్కా అస్స, గామే కట్ఠత్థం ఫరేయ్య. సచే ఖేత్తకుటియం కట్ఠత్థరమఞ్చకాదీనం అత్థాయ ఉపనేతుం సక్కా, అరఞ్ఞే కట్ఠత్థం ఫరేయ్య. యస్మా పన ఉభయథాపి న సక్కా, తస్మా ఏవం వుత్తం. **గిహిభోగా చ పరిహీనో**తి యో అగారే వసన్తేహి గిహీహి దాయజ్జే భాజియమానే భోగో లద్ధబ్బో అస్స, తతో చ పరిహీనో. **సామఞ్ఞత్థఞ్చా**తి ఆచరియుపజ్ఝాయానం ఓవాదే ఠత్వా పరియత్తిపటివేధవసేన పత్తబ్బం సామఞ్ఞత్థఞ్చ. ఇమఞ్చ పన ఉపమం సత్థా న దుస్సీలస్స వసేన ఆహరి, పరిసుద్ధసీలస్స పన అలసస్స అభిజ్ఝాదీహి దోసేహి ఉపహతస్స పుగ్గలస్స ఇమం ఉపమం ఆహరి.

**తయోమే, భిక్ఖవే**తి కస్మా ఆరద్ధం? ఇమస్స పుగ్గలస్స ఛవాలాతసదిసభావో నేవ మాతాపితూహి కతో, న ఆచరియుపజ్ఝాయేహి, ఇమేహి పన పాపవితక్కేహి కతోతి దస్సనత్థం ఆరద్ధం. **అనిమిత్తం వా సమాధి**న్తి విపస్సనాసమాధిం. సో హి నిచ్చనిమిత్తాదీనం సముగ్ఘాతనేన అనిమిత్తోతి వుచ్చతి. ఏత్థ చ చత్తారో సతిపట్ఠానా మిస్సకా, అనిమిత్తసమాధి పుబ్బభాగో. అనిమిత్తసమాధి వా మిస్సకో, సతిపట్ఠానా పుబ్బభాగాతి వేదితబ్బా.

**ద్వేమా, భిక్ఖవే, దిట్ఠియో**తి ఇదం పన న కేవలం అనిమిత్తసమాధిభావనా ఇమేసంయేవ తిణ్ణం మహావితక్కానం పహానాయ సంవత్తతి, సస్సతుచ్ఛేదదిట్ఠీనమ్పి పన సముగ్ఘాతం కరోతీతి దస్సనత్థం వుత్తం. **న వజ్జవా అస్స**న్తి నిద్దోసో భవేయ్యం. సేసమేత్థ ఉత్తానమేవ. ఇతి భగవా ఇమస్మిమ్పి సుత్తే దేసనం తీహి భవేహి వినివత్తేత్వా అరహత్తేన కూటం గణ్హి. దేసనావసానే పఞ్చసతా భిక్ఖూ సహ పటిసమ్భిదాహి అరహత్తం పాపుణింసూతి. అట్ఠమం.

## ౯. పాలిలేయ్యసుత్తవణ్ణనా

౮౧. నవమే **చారికం పక్కామీ**తి కోసమ్బికానం భిక్ఖూనం కలహకాలే సత్థా ఏకదివసం దీఘీతిస్స కోసలరఞ్ఞో వత్థుం ఆహరిత్వా “న హి వేరేన వేరాని, సమ్మన్తీధ కుదాచన”న్తిఆదీహి (ధ॰ ప॰ ౫) గాథాహి ఓవదతి. తందివసం తేసం కలహం కరోన్తానంయేవ రత్తి విభాతా. దుతియదివసేపి భగవా తమేవ వత్థుం కథేసి. తందివసమ్పి తేసం కలహం కరోన్తానంయేవ రత్తి విభాతా. తతియదివసేపి భగవా తమేవ వత్థుం కథేసి. అథ నం అఞ్ఞతరో భిక్ఖు ఏవమాహ – “అప్పోస్సుక్కో, భన్తే, భగవా దిట్ఠధమ్మసుఖవిహారం అనుయుత్తో విహరతు, మయమేతేన భణ్డనేన కలహేన విగ్గహేన వివాదేన పఞ్ఞాయిస్సామా”తి. సత్థా “పరియాదిణ్ణరూపచిత్తా ఖో ఇమే మోఘపురిసా, న ఇమే సక్కా సఞ్ఞాపేతు”న్తి చిన్తేత్వా – “కిం మయ్హం ఇమేహి, ఏకచారవాసం వసిస్సామీ”తి? సో పాతోవ సరీరపటిజగ్గనం కత్వా కోసమ్బియం పిణ్డాయ చరిత్వా కఞ్చిపి అనామన్తేత్వా ఏకోవ అదుతియో చారికం పక్కామి.

**యస్మిం, ఆవుసో, సమయేతి** ఇదం థేరో యస్మాస్స అజ్జ భగవా ఏకేన భిక్ఖునా సద్ధిం పక్కమిస్సతి, అజ్జ ద్వీహి, అజ్జ సతేన, అజ్జ సహస్సేన, అజ్జ ఏకకోవాతి సబ్బో భగవతో చారో విదితో పాకటో పచ్చక్ఖో, తస్మా ఆహ.

**అనుపుబ్బేనాతి** గామనిగమపటిపాటియా పిణ్డాయ చరమానో ఏకచారవాసం తావ వసమానం భిక్ఖుం పస్సితుకామో హుత్వా బాలకలోణకారగామం అగమాసి. తత్థ భగుత్థేరస్స సకలపచ్ఛాభత్తఞ్చేవ తియామరత్తిఞ్చ ఏకచారవాసే ఆనిసంసం కథేత్వా పునదివసే తేన పచ్ఛాసమణేన పిణ్డాయ చరిత్వా తం తత్థేవ నివత్తేత్వా "సమగ్గవాసం వసమానే తయో కులపుత్తే పస్సిస్సామీ"తి పాచీనవంసమిగదాయం అగమాసి. తేసమ్పి సకలపచ్ఛాభత్తఞ్చేవ తియామరత్తిఞ్చ ఏకచారవాసే ఆనిసంసం కథేత్వా తే తత్థేవ నివత్తేత్వా ఏకకోవ పాలిలేయ్య నగరాభిముఖో పక్కమిత్వా అనుపుబ్బేన పాలిలేయ్యనగరం సమ్పత్తో. తేన వుత్తం – "అనుపుబ్బేన చారికం చరమానో యేన పాలిలేయ్యకం, తదవసరీ"తి.

**భద్దసాలమూలేతి** పాలిలేయ్యవాసినో భగవతో దానం దత్వా పాలిలేయ్యతో అవిదూరే రక్ఖితవనసణ్డో నామ అత్థి, తత్థ భగవతో పణ్ణసాలం కత్వా "ఏత్థ వసథా"తి పటిఞ్ఞం కారేత్వా వాసయింసు. భద్దసాలో పన తత్థేకో మనాపో లద్ధకో సాలరుక్ఖో. భగవా తం నగరం ఉపనిస్సాయ తస్మిం వనసణ్డే పణ్ణసాలసమీపే తస్మిం రుక్ఖమూలే విహరతి. తేన వుత్తం "భద్దసాలమూలే"తి.

ఏవం విహరన్తే పనేత్థ తథాగతే అఞ్ఞతరో హత్థినాగో హత్థినీహి హత్థిపోతకాదీహి గోచరభూమితిత్థోగాహనాదీసు ఉబ్బాళ్హో యూథే ఉక్కణ్ఠితో "కిం మే ఇమేహి హత్థీహీ"తి? యూథం పహాయ మనుస్సపథం గచ్ఛన్తో పాలిలేయ్యకవనసణ్డే భగవన్తం దిస్వా ఘటసహస్సేన నిబ్బాపితసన్తాపో వియ నిబ్బుతో హుత్వా సత్థు సన్తికే అట్ఠాసి. సో తతో పట్ఠాయ సత్థు వత్తపటివత్తం కరోన్తో ముఖధోవనం దేతి, న్హానోదకం ఆహరతి, దన్తకట్ఠం దేతి, పరివేణం సమ్మజ్జతి, అరఞ్ఞతో మధురాని ఫలాఫలాని ఆహరిత్వా సత్థునో దేతి. సత్థా పరిభోగం కరోతి.

ఏకదివసం సత్థా రత్తిభాగసమనన్తరే చఙ్కమిత్వా పాసాణఫలకే నిసీది. హత్థీపి అవిదూరే ఠానే అట్ఠాసి. సత్థా పచ్ఛతో ఓలోకేత్వా న కిఞ్చి అద్దస, ఏవం పురతో చ ఉభయపస్సేసు చ. అథస్స "సుఖం వతాహం అఞ్ఞత్ర తేహి భణ్డనకారకేహి వసామీ"తి చిత్తం ఉప్పజ్జి. హత్థినోపి "మయా నామితసాఖం అఞ్ఞో ఖాదన్తా నత్థీ"తిఆదీని చిన్తేత్వా – "సుఖం వత ఏకకోవ వసామి, సత్థు వత్తం కాతుం లభామీ"తి చిత్తం ఉప్పజ్జి. సత్థా అత్తనో చిత్తం ఓలోకేత్వా – "మమ తావ ఈదిసం చిత్తం, కీదిసం ను ఖో హత్థిస్సా"తి తస్సాపి తాదిసమేవ దిస్వా "సమేతి నో చిత్త"న్తి ఇమం ఉదానం ఉదానేసి –

"ఏతం నాగస్స నాగేన, ఈసాదన్తస్స హత్థినో;
సమేతి చిత్తం చిత్తేన, యదేకో రమతీ వనే"తి. (మహావ. ౪౬౭);

**అథ ఖో సమ్బహులా భిక్ఖూతి** అథ ఏవం తథాగతే తత్థ విహరన్తే పఞ్చసతా దిసాసు వస్సంవుత్థా భిక్ఖూ. **యేనాయస్మా ఆనన్దోతి** "సత్థా కిర భిక్ఖుసఙ్ఘం పణామేత్వా అరఞ్ఞం పవిట్ఠో"తి అత్తనో ధమ్మతాయ సత్థు సన్తికం గన్తుం అసక్కోన్తా యేనాయస్మా ఆనన్దో, తేనుపసఙ్కమింసు.

**అనన్తరా ఆసవానం ఖయోతి** మగ్గానన్తరం అరహత్తఫలం. **విచయసోతి** విచయేన, తేసం తేసం ధమ్మానం సభావవిచిననసమత్థేన ఞాణేన పరిచ్ఛిన్దిత్వాతి అత్థో. **ధమ్మోతి** సాసనధమ్మో. చత్తారో సతిపట్ఠానాతిఆది యే యే కోట్ఠాసే

పరిచ్ఛిన్దిత్వా ధమ్మో దేసితో, తేసం పకాసనత్థాయ వుత్తం. **సమనుపస్సనాతి** దిట్ఠిసమనుపస్సనా. **సఙ్ఖారో సోతి** దిట్ఠిసఙ్ఖారో సో. **తతోజో సో సఙ్ఖారోతి** తతో తణ్హాతో సో సఙ్ఖారో జాతో. తణ్హాసమ్పయుత్తేసు చిత్తేసుపి చతూసు చిత్తేసు ఏస జాయతి. **సాపి తణ్హాతి** సా దిట్ఠిసఙ్ఖారస్స పచ్చయభూతా తణ్హా. **సాపి వేదనాతి** సా తణ్హాయ పచ్చయభూతా వేదనా. **సోపి ఫస్సోతి** సో వేదనాయ పచ్చయో అవిజ్జాసమ్ఫస్సో. **సాపి అవిజ్జాతి** సా ఫస్ససమ్పయుత్తా అవిజ్జా.

**నో చస్సం , నో చ మే సియాతి** సచే అహం న భవేయ్యం, మమ పరిక్ఖారోపి న భవేయ్య. **నాభవిస్సం, న మే భవిస్సతీతి** సచే పన ఆయతిమ్పి అహం న భవిస్సామి, ఏవం మమ పరిక్ఖారోపి న భవిస్సతి. ఏత్తకే ఠానే భగవా తేన భిక్ఖునా గహితగహితదిట్ఠిం విస్సజ్జాపేన్తో ఆగతో పుగ్గలజ్ఝాసయేనపి దేసనావిలాసేనపి. **తతోజో సో సఙ్ఖారోతి** తణ్హాసమ్పయుత్తచిత్తే విచికిచ్ఛావ నత్థి, కథం విచికిచ్ఛాసఙ్ఖారో తణ్హాతో జాయతీతి? అప్పహీనత్తా. యస్స హి తణ్హాయ అప్పహీనాయ సో ఉప్పజ్జతి, తం సన్ధాయేతం వుత్తం. దిట్ఠియాపి ఏసేవ నయో లబ్భతియేవ చతూసు హి చిత్తుప్పాదేసు సమ్పయుత్తదిట్ఠి నామ నత్థి. యస్మా పన తణ్హాయ అప్పహీనత్తా సా ఉప్పజ్జతి, తస్మా తం సన్ధాయ తత్రాపి అయమత్థో యుజ్జతి. ఇతి ఇమస్మిం సుత్తే తేవీసతియా ఠానేసు అరహత్తం పాపేత్వా విపస్సనా కథితా. నవమం.

### ౧౦. పుణ్ణమసుత్తవణ్ణనా

౮౨. దసమే **తదహుపోసథేతిఆది** పవారణసుత్తే విత్థారితమేవ. **కిఞ్చిదేవ దేసన్తి** కిఞ్చి కారణం. **సకే ఆసనే నిసీదిత్వా పుచ్ఛ యదాకఙ్ఖసీతి** కస్మా ఏవమాహ? సో కిర భిక్ఖు పఞ్చసతభిక్ఖుపరివారో. ఆచరియే పన ఠితకే పుచ్ఛన్తే సచే తే భిక్ఖూ నిసీదన్తి, సత్థరి గారవం కతం హోతి, ఆచరియే అగారవం. సచే ఉట్ఠహన్తి, ఆచరియే గారవం కతం హోతి, సత్థరి అగారవం. ఇతి నేసం చిత్తం అనేకగ్గం భవిస్సతి, దేసనం సమ్పటిచ్ఛితుం న సక్ఖిస్సన్తి. తస్మిం పన నిసీదిత్వా పుచ్ఛన్తే తేసం చిత్తం ఏకగ్గం భవిస్సతి, దేసనం సమ్పటిచ్ఛితుం సక్ఖిస్సన్తీతి ఞత్వా భగవా ఏవమాహ. **ఇమే ను ఖో, భన్తేతి** అయం థేరో పఞ్చన్నం భిక్ఖుసతానం ఆచరియో, పఞ్చక్ఖన్ధమత్తమ్పి నప్పజానాతీతి న వత్తబ్బో. పఞ్హం పుచ్ఛన్తేన పన "ఇమే పఞ్చుపాదానక్ఖన్ధా, న అఞ్ఞే"తి ఏవం జానన్తేన వియ హుత్వా పుచ్ఛితుం న వట్టతి, తస్మా అజానన్తో వియ పుచ్ఛతి. తేపి చస్స అన్తేవాసికా "అమ్హాకం ఆచరియో 'అహం జానామీ'తి న కథేతి, సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణేన పన సద్ధిం సంసన్దిత్వావ కథేతీ"తి సోతబ్బం సద్ధాతబ్బం మఞ్ఞిస్సన్తీతిపి అజానన్తో వియ పుచ్ఛతి.

**ఛన్దమూలకాతి** తణ్హాఛన్దమూలకా. **న ఖో భిక్ఖు తఞ్ఞేవ ఉపాదానం తే పఞ్చుపాదానక్ఖన్ధాతి** యస్మా ఛన్దరాగమత్తం పఞ్చక్ఖన్ధా న హోతి, తస్మా ఇదం వుత్తం. యస్మా పన సహజాతతో వా ఆరమ్మణతో వా ఖన్ధే ముఞ్చిత్వా ఉపాదానం నత్థి, తస్మా **నాపి అఞ్ఞత్ర పఞ్చహి ఉపాదానక్ఖన్ధేహి ఉపాదానన్తి** వుత్తం. తణ్హాసమ్పయుత్తస్మిఞ్హి చిత్తే వత్తమానే తంచిత్తసముట్ఠానరూపం రూపక్ఖన్ధో, ఠపేత్వా తం తణ్హం సేసా అరూపధమ్మా చత్తారో ఖన్ధాతి సహజాతతోపి ఖన్ధే ముఞ్చిత్వా ఉపాదానం నత్థి. ఉపాదానస్స పన రూపాదీసు అఞ్ఞతరం ఆరమ్మణం కత్వా ఉప్పజ్జనతో ఆరమ్మణతోపి పఞ్చక్ఖన్ధే ముఞ్చిత్వా ఉపాదానం నత్థి. **ఛన్దరాగవేమత్తతాతి** ఛన్దరాగనానత్తం. **ఏవం ఖో భిక్ఖూతి** ఏవం రూపారమ్మణస్స ఛన్దరాగస్స వేదనాదీసు అఞ్ఞతరం ఆరమ్మణం అకరణతో సియా ఛన్దరాగవేమత్తతా. **ఖన్ధాధివచనన్తి** ఖన్ధాతి అయం పణ్ణత్తి. అయం పన అనుసన్ధి న ఘటియతి, కిఞ్చాపి న ఘటియతి, సానుసన్ధికావ పుచ్ఛా, సానుసన్ధికం విస్సజ్జనం. అయఞ్హి థేరో తేసం తేసం భిక్ఖూనం అజ్ఝాసయేన పుచ్ఛతి, సత్థాపి తేసం తేసం అజ్ఝాసయేనేవ విస్సజ్జేతి. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవ. దసమం.

ఇమస్స చ పన వగ్గస్స ఏకేకస్మిం సుత్తే పఞ్చసతా పఞ్చసతా భిక్ఖూ అరహత్తం పత్తాతి.

ఖజ్జనీయవగ్గో అట్ఠమో.

### ౯. థేరవగ్గో

#### ౧. ఆనన్దసుత్తవణ్ణనా

౮౩. థేరవగ్గస్స పఠమే **మన్తాణిపుత్తో**తి, మన్తాణియా నామ బ్రాహ్మణియా పుత్తో. **ఉపాదాయా**తి ఆగమ్మ ఆరబ్భ సన్ధాయ పటిచ్చ. **అస్మీతి హోతీ**తి అస్మీతి ఏవం పవత్తం తణ్హామానదిట్ఠిపపఞ్చత్తయం హోతి. **దహరో**తి తరుణో. **యువా**తి యొబ్బనేన సమన్నాగతో. **మణ్డనకజాతికో**తి మణ్డనకసభావో మణ్డనకసీలో. **ముఖనిమిత్త**న్తి ముఖపటిబిమ్బం. తఞ్హి పరిసుద్ధం ఆదాసమణ్డలం పటిచ్చ పఞ్ఞాయతి. కిం పన తం ఓలోకయతో సకముఖం పఞ్ఞాయతి, పరముఖన్తి? యది సకం భవేయ్య, పరమ్ముఖం హుత్వా పఞ్ఞాయేయ్య, అథ పరస్స భవేయ్య, వణ్ణాదీహి అసదిసం హుత్వా పఞ్ఞాయేయ్య. తస్మా న తం అత్తనో, న పరస్స, ఆదాసం పన నిస్సాయ నిభాసరూపం నామ తం పఞ్ఞాయతీతి వదన్తి. అథ యం ఉదకే పఞ్ఞాయతి, తం కేన కారణేనాతి ? మహాభూతానం విసుద్ధతాయ. **ధమ్మో మే అభిసమితో**తి మయా ఞాణేన చతుసచ్చధమ్మో అభిసమాగతో, సోతాపన్నోస్మి జాతోతి కథేసి. పఠమం.

#### ౨. తిస్ససుత్తవణ్ణనా

౮౪. దుతియే **మధురకజాతో వియా**తి సఞ్జాతగరుభావో వియ అకమ్మఞ్ఞో. **దిసాపి మే**తి అయం పురత్థిమా అయం దక్ఖిణాతి ఏవం దిసాపి మయ్హం న పక్ఖాయన్తి, న పాకటా హోన్తీతి వదతి. **ధమ్మాపి మం న పటిభన్తీ**తి పరియత్తిధమ్మాపి మయ్హం న ఉపట్ఠహన్తి, ఉగ్గహితం సజ్ఝాయితం న దిస్సతీతి వదతి. **విచికిచ్ఛా**తి నో మహావిచికిచ్ఛా. న హి తస్స "సాసనం నియ్యానికం ను ఖో, న ను ఖో"తి విమతి ఉప్పజ్జతి. ఏవం పనస్స హోతి "సక్ఖిస్సామి ను ఖో సమణధమ్మం కాతుం, ఉదాహు పత్తచీవరధారణమత్తమేవ కరిస్సామీ"తి.

**కామానమేతం అధివచన**న్తి యథా హి నిన్నం పల్లలం ఓలోకేన్తస్స దస్సనరామణేయ్యకమత్తం అత్థి, యో పనేత్థ ఓతరతి, తం చణ్డమీనాకులతాయ ఆకడ్ఢిత్వా అనయబ్యసనం పాపేతి, ఏవమేవం పఞ్చసు కామగుణేసు చక్ఖుద్వారాదీనం ఆరమ్మణే రామణేయ్యకమత్తం అత్థి, యో పనేత్థ గేధం ఆపజ్జతి, తం ఆకడ్ఢిత్వా నిరయాదీసు ఏవ పక్ఖిపన్తి. అప్పస్సాదా హి కామా బహుదుక్ఖా బహుపాయాసా, ఆదీనవో ఏత్థ భియ్యోతి ఇమం అత్థవసం పటిచ్చ "కామానమేతం అధివచన"న్తి వుత్తం. **అహమనుగ్గహేనా**తి అహం ధమ్మామిసానుగ్గహేహి అనుగ్గణ్హామి. **అభినన్దీ**తి సమ్పటిచ్ఛి. న కేవలఞ్చ అభినన్ది, ఇమం పన సత్థు సన్తికా అస్సాసం లభిత్వా ఘటేన్తో వాయమన్తో కతిపాహేన అరహత్తే పతిట్ఠాసి. దుతియం.

#### ౩. యమకసుత్తవణ్ణనా

౮౫. తతియే **దిట్ఠిగత**న్తి సచే హిస్స ఏవం భవేయ్య "సఙ్ఖారా ఉప్పజ్జన్తి చేవ నిరుజ్ఝన్తి చ, సఙ్ఖారప్పవత్తమేవ అప్పవత్తం హోతీ"తి, దిట్ఠిగతం నామ న భవేయ్య, సాసనావచరికం ఞాణం భవేయ్య. యస్మా పనస్స "సత్తో ఉచ్ఛిజ్జతి వినస్సతీ"తి అహోసి, తస్మా దిట్ఠిగతం నామ జాతం. **థామసా పరామాసా**తి దిట్ఠిథామేన చేవ దిట్ఠిపరామాసేన చ.

**యేనాయస్మా సారిపుత్తో**తి యథా నామ పచ్చన్తే కుపితే తం వూపసమేతుం అసక్కోన్తా రాజపురిసా సేనాపతిస్స వా రఞ్ఞో వా సన్తికం గచ్ఛన్తి, ఏవం దిట్ఠిగతవసేన తస్మిం థేరే కుపితే తం వూపసమేతుం అసక్కోన్తా తే భిక్ఖూ యేన ధమ్మరాజస్స ధమ్మసేనాపతి ఆయస్మా సారిపుత్తో , తేనుపసఙ్కమింసు. **ఏవంబ్యాఖో**తి తేసం భిక్ఖూనం సన్తికే వియ థేరస్స సమ్ముఖా పగ్గయ్హ వత్తుం అసక్కోన్తో ఓలమ్బన్తేన హదయేన "ఏవంబ్యాఖో"తి ఆహ. **తం కిం మఞ్ఞసి, ఆవుసో**తి? ఇదం థేరో తస్స వచనం సుత్వా, "నాయం అత్తనో లద్ధియం దోసం పస్సతి, ధమ్మదేసనాయ అస్స తం పాకటం కరిస్సామీ"తి చిన్తేత్వా తిపరివట్టం దేసనం దేసేతుం ఆరభి.

**తం కిం మఞ్ఞసి, ఆవుసో యమక, రూపం తథాగతో**తి ఇదం కస్మా ఆరద్ధం? అనుయోగవత్తం దాపనత్థం. తిపరివట్టదేసనావసానస్మిఞ్హి థేరో సోతాపన్నో జాతో. అథ నం అనుయోగవత్తం దాపేతుం "తం కిం మఞ్ఞసీ"తిఆదిమాహ? **తథాగతో**తి సత్తో. రూపం వేదనా సఞ్ఞా సఙ్ఖారా విఞ్ఞాణన్తి ఇమే పఞ్చక్ఖన్ధే సమ్పిణ్డేత్వా "తథాగతో"తి సమనుపస్ససీతి పుచ్ఛతి. **ఏత్థ చ తే, ఆవుసో**తి ఇదం థేరస్స అనుయోగే భుమ్మం. ఇదం వుత్తం హోతి – ఏత్థ చ తే ఏత్తకే ఠానే దిట్ఠేవ ధమ్మే సచ్చతో థిరతో సత్తే అనుపలబ్భియమానేతి. **సచే తం, ఆవుసో**తి ఇదమేతం అఞ్ఞం బ్యాకరాపేతుకామో పుచ్ఛతి. **యం దుక్ఖం తం నిరుద్ధ**న్తి యం దుక్ఖం, తదేవ నిరుద్ధం, అఞ్ఞో సత్తో నిరుజ్ఝనకో నామ నత్థి, ఏవం బ్యాకరేయ్యన్తి అత్థో.

**ఏతస్సేవ అత్థస్సా**తి ఏతస్స పఠమమగ్గస్స. **భియ్యోసోమత్తాయ ఞాణాయా**తి అతిరేకప్పమాణస్స ఞాణస్స అత్థాయ, సహవిపస్సనకానం ఉపరి చ తిణ్ణం మగ్గానం ఆవిభావత్థాయాతి అత్థో. **ఆరక్ఖసమ్పన్నో**తి అన్తోఆరక్ఖేన చేవ బహిఆరక్ఖేన చ సమన్నాగతో. **అయోగక్ఖేమకామో**తి చతూహి యోగేహి ఖేమభావం అనిచ్ఛన్తో. **పసయ్హా**తి పసయ్హిత్వా అభిభవిత్వా. **అనుపఖజ్జా**తి అనుపవిసిత్వా.

**పుబ్బుట్ఠాయీ**తిఆదీసు దూరతోవ ఆగచ్ఛన్తం దిస్వా ఆసనతో పఠమతరం వుట్ఠాతీతి **పుబ్బుట్ఠాయీ**. తస్స ఆసనం దత్వా తస్మిం నిసిన్నే పచ్ఛా నిపతతి నిసీదతీతి, **పచ్ఛానిపాతీ**. పాతోవ వుట్ఠాయ "ఏత్తకా కసితుం గచ్ఛథ, ఏత్తకా వపితు"న్తి వా సబ్బపఠమం వుట్ఠాతీతి **పుబ్బుట్ఠాయీ**. సాయం సబ్బేసు అత్తనో అత్తనో వసనట్ఠానం గతేసు గేహస్స సమన్తతో ఆరక్ఖం సంవిధాయ ద్వారాని థకేత్వా సబ్బపచ్ఛా నిపజ్జనతోపి **పచ్ఛానిపాతీ**. "కిం కరోమి , అయ్యపుత్త ? కిం కరోమి అయ్యపుత్తా"తి? ముఖం ఓలోకేన్తో కింకారం పటిసావేతీతి **కింకారపటిస్సావీ**. మనాపం చరతీతి **మనాపచారీ**. పియం వదతీతి **పియవాదీ. మిత్తతోపి నం సద్దహేయ్యా**తి మిత్తో మే అయన్తి సద్దహేయ్య. **విస్సాసం ఆపజ్జేయ్యా**తి ఏకతో పానభోజనాదిం కరోన్తో విస్సాసికో భవేయ్య. **సంవిస్సత్థో**తి సుట్ఠు విస్సత్థో.

**ఏవమేవ ఖో**తి ఏత్థ ఇదం ఓపమ్మసంసన్దనం – బాలగహపతిపుత్తో వియ హి వట్టసన్నిస్సితకాలే అస్సుతవా పుథుజ్జనో , వధకపచ్చామిత్తో వియ అబలదుబ్బలా పఞ్చక్ఖన్ధా, వధకపచ్చామిత్తస్స "బాలగహపతిపుత్తం ఉపట్ఠహిస్సామీ"తి ఉపగతకాలో వియ పటిసన్ధిక్ఖణే ఉపగతా పఞ్చక్ఖన్ధా, తస్స హి "న మే అయం సహాయో, వధకపచ్చత్థికో అయ"న్తి అజాననకాలో వియ వట్టనిస్సితపుథుజ్జనస్స పఞ్చక్ఖన్ధే "న ఇమే మయ్హ"న్తి అగహేత్వా "మమ రూపం, మమ వేదనా, మమ సఞ్ఞా, మమ సఙ్ఖారా, మమ విఞ్ఞాణ"న్తి గహితకాలో, వధకపచ్చత్థికస్స "మిత్తో మే అయ"న్తి గహేత్వా సక్కారకరణకాలో వియ "మమ ఇమే"తి గహేత్వా పఞ్చన్నం ఖన్ధానం న్హాపనభోజనాదీహి సక్కారకరణకాలో, "అతివిస్సత్థో మే అయ"న్తి ఞత్వా సక్కారం కరోన్తస్సేవ అసినా సీసచ్ఛిన్దనం వియ విస్సత్థస్స బాలపుథుజ్జనస్స తిఖిణేహి భిజ్జమానేహి ఖన్ధేహి జీవితపరియాదానం వేదితబ్బం.

**ఉపేతీతి** ఉపగచ్ఛతి. **ఉపాదియతీతి** గణ్హాతి. **అధిట్ఠాతీతి** అధితిట్ఠతి. **అత్తా మేతి** అయం మే అత్తాతి. **సుతవా చ ఖో, ఆవుసో, అరియసావకోతి** యథా పన పణ్డితో గహపతిపుత్తో ఏవం ఉపగతం పచ్చత్థికం "పచ్చత్థికో మే అయ"న్తి ఇత్వా అప్పమత్తో తాని తాని కమ్మాని కారేత్వా అనత్థం పరిహరతి, అత్థం పాపుణాతి, ఏవం సుతవా అరియసావకోపి "న రూపం అత్తతో సమనుపస్సతీ"తిఆదినా నయేన పఞ్చక్ఖన్ధే అహన్తి వా మమన్తి వా అగహేత్వా, "పచ్చత్థికా మే ఏతే"తి ఇత్వా రూపసత్తకఅరూపసత్తకాదివసేన విపస్సనాయ యోజేత్వావ తతోనిదానం దుక్ఖం పరివజ్జేత్వా అగ్గఫలం అరహత్తం పాపుణాతి. సేసమేత్థ ఉత్తానమేవ. తతియం.

### ౪. అనురాధసుత్తవణ్ణనా

౮౬. చతుత్థే **అరఞ్ఞకుటికాయన్తి** తస్సేవ విహారస్స పచ్చన్తే పణ్ణసాలాయం. **తం తథాగతోతి** తుమ్హాకం సత్థా తథాగతో తం సత్తం తథాగతం. **అఞ్ఞత్ర ఇమేహీతి** తస్స కిర ఏవం అహోసి "ఇమే సాసనస్స పటిపక్ఖా పటివిలోమా, యథా ఇమే భణన్తి, న ఏవం సత్థా పఞ్ఞాపేస్సతి, అఞ్ఞథా పఞ్ఞాపేస్సతీ"తి. తస్మా ఏవమాహ. **ఏవం వుత్తే తే అఞ్ఞతిత్థియాతి** ఏవం థేరేన అత్తనో చ పరేసఞ్చ సమయం అజానిత్వా వుత్తే ఏకదేసేన సాసనసమయం జానన్తా థేరస్స వాదే దోసం దాతుకామా తే అఞ్ఞతిత్థియా పరిబ్బాజకా ఆయస్మన్తం అనురాధం ఏతదవోచుం.

**తం కిం మఞ్ఞసి అనురాధాతి** సత్థా తస్స కథం సుత్వా చిన్తేసి – "అయం భిక్ఖు అత్తనో లద్ధియం దోసం న జానాతి, కారకో పనేస యుత్తయోగో, ధమ్మదేసనాయ ఏవ నం జానాపేస్సామీ"తి తిపరివట్టం దేసనం దేసేతుకామో "తం కిం మఞ్ఞసి, అనురాధా"తిఆదిమాహ. అథస్స తాయ దేసనాయ అరహత్తప్పత్తస్స అనుయోగవత్తం ఆరోపేన్తో **తం కిం మఞ్ఞసి, అనురాధ? రూపం తథాగతోతి**ఆదిమాహ. **దుక్ఖఞ్చేవ పఞ్ఞపేమి, దుక్ఖస్స చ నిరోధన్తి** వట్టదుక్ఖఞ్చేవ వట్టదుక్ఖస్స చ నిరోధం నిబ్బానం పఞ్ఞపేమి. దుక్ఖన్తి వా వచనేన దుక్ఖసచ్చం గహితం. తస్మిం గహితే సముదయసచ్చం గహితమేవ హోతి, తస్స మూలత్తా. నిరోధన్తి వచనేన నిరోధసచ్చం గహితం. తస్మిం గహితే మగ్గసచ్చం గహితమేవ హోతి తస్స ఉపాయత్తా. ఇతి పుబ్బే చాహం, అనురాధ, ఏతరహి చ చతుసచ్చమేవ పఞ్ఞపేమీతి దస్సేతి. ఏవం ఇమస్మిం సుత్తే వట్టవివట్టమేవ కథితం. చతుత్థం.

### ౫. వక్కలిసుత్తవణ్ణనా

౮౭. పఞ్చమే **కుమ్భకారనివేసనేతి** కుమ్భకారసాలాయం. థేరో కిర వుత్థవస్సో పవారేత్వా భగవన్తం దస్సనాయ ఆగచ్ఛతి. తస్స నగరమజ్ఝే మహాఆబాధో ఉప్పజ్జి, పాదా న వహన్తి. అథ నం మఞ్చకసివికాయ కుమ్భకారసాలం ఆహరింసు. సా చ సాలా తేసం కమ్మసాలా, న నివేసనసాలా. తం సన్ధాయ వుత్తం "కుమ్భకారనివేసనే విహరతీ"తి. **బాళ్హగిలానోతి** అధిమత్తగిలానో. **సమధోసీతి** సమన్తతో అధోసి, చలనాకారేన అపచితిం దస్సేసి. వత్తం కిరేతం బాళ్హగిలానేనపి బుడ్ఢతరం దిస్వా ఉట్ఠానాకారేన అపచితి దస్సేతబ్బా. తేన పన "మా చలి మా చలీ"తి వత్తబ్బో. **సన్తిమాని ఆసనానీతి** బుద్ధకాలస్మిఞ్హి ఏకస్సపి భిక్ఖునో వసనట్ఠానే "సచే సత్థా ఆగచ్ఛిస్సతి, ఇధ నిసీదిస్సతీ"తి ఆసనం పఞ్ఞత్తమేవ హోతి అన్తమసో ఫలకమత్తమ్పి పణ్ణసన్థారమత్తమ్పి. **ఖమనీయం యాపనీయన్తి** కచ్చి దుక్ఖం ఖమితుం ఇరియాపథం వా యాపేతుం సక్కాతి పుచ్ఛతి. **పటిక్కమన్తీతి** నివత్తన్తి. **అభిక్కమన్తీతి** అధిగచ్ఛన్తి . **పటిక్కమోసానన్తి** పటిక్కమో ఏతాసం. **సీలతో న ఉపవదతీతి** సీలం ఆరబ్భ సీలభావేన న ఉపవదతి. **చిరపటికాహన్తి** చిరపటికో అహం, చిరతో పట్ఠాయ అహన్తి అత్థో. **పూతికాయేనాతి** అత్తనో సువణ్ణవణ్ణమ్పి కాయం భగవా ధువపగ్ఘరణట్ఠేన ఏవమాహ. **యో ఖో, వక్కలి, ధమ్మన్తి** ఇధ

భగవా “ధమ్మకాయో ఖో, మహారాజ, తథాగతో”తి వుత్తం ధమ్మకాయతం దస్సేతి. నవవిధో హి లోకుత్తరధమ్మో తథాగతస్స కాయో నామ.

ఇదాని థేరస్స తిపరివట్టధమ్మదేసనం ఆరభన్తో **తం కిం మఞ్ఞసీ**తిఆదిమాహ. **కాళసిలా**తి కాళసిలావిహారో. **విమోక్ఖాయా**తి మగ్గవిమోక్ఖత్థాయ. **సువిముత్తో విముచ్చిస్సతీ**తి అరహత్తఫలవిముత్తియా విముత్తో హుత్వా విముచ్చిస్సతి. తా కిర దేవతా “యేన నీహారేన ఇమినా విపస్సనా ఆరద్ధా, అనన్తరాయేన అరహత్తం పాపుణిస్సతీ”తి ఞత్వా ఏవమాహంసు. **అపాపక**న్తి అలామకం. **సత్థం ఆహరేసీ**తి థేరో కిర అధిమానికో అహోసి. సో సమాధివిపస్సనాహి విక్ఖమ్భితానం కిలేసానం సముదాచారం అపస్సన్తో “ఖీణాసవోమ్హీ”తి సఞ్ఞీ హుత్వా “కిం మే ఇమినా దుక్ఖేన జీవితేన? సత్థం ఆహరిత్వా మరిస్సామీ”తి తిఖిణేన సత్థేన కణ్ఠనాళం ఛిన్ది. అథస్స దుక్ఖా వేదనా ఉప్పజ్జి. సో తస్మిం ఖణే అత్తనో పుథుజ్జనభావం ఞత్వా అవిస్సట్ఠకమ్మట్ఠానత్తా సీఘం మూలకమ్మట్ఠానం ఆదాయ సమ్మసన్తో అరహత్తం పాపుణిత్వావ కాలమకాసి. పచ్చవేక్ఖణా పనస్స చ కథం అహోసీతి? ఖీణాసవస్స ఏకూనవీసతి పచ్చవేక్ఖణా న సబ్బావ అవస్సం లద్ధబ్బా, తిఖిణేనాపి పన అసినా సీసే ఛిజ్జన్తే ఏకం ద్వే ఞాణాని అవస్సం ఉప్పజ్జన్తి.

**వివత్తక్ఖన్ధ**న్తి పరివత్తక్ఖన్ధం. **సేమాన**న్తి సయమానం. థేరో కిర ఉత్తానకో నిపన్నో సత్థం ఆహరి. తస్స సరీరం యథాఠితమేవ అహోసి. సీసం పన దక్ఖిణపస్సేన పరివత్తిత్వా అట్ఠాసి. అరియసావకా హి యేభుయ్యేన దక్ఖిణపస్సేనేవ కాలం కరోన్తి. తేనస్స సరీరం యథాఠితంయేవ అహోసి. సీసం పన దక్ఖిణపస్సేన పరివత్తిత్వా ఠితం. తం సన్ధాయ వివత్తక్ఖన్ధో నామ జాతోతిపి వదన్తి. **ధూమాయితత్త**న్తి ధూమాయనభావం . **తిమిరాయితత్త**న్తి తిమిరాయనభావం. ధూమవలాహకం వియ తిమిరవలాహకం వియ చాతి అత్థో. పఞ్చమం.

### ౬. అస్సజిసుత్తవణ్ణనా

౮౮. ఛట్ఠే **కస్సపకారామే**తి కస్సపసేట్ఠినా కారితే ఆరామే. **కాయసఙ్ఖారే**తి అస్సాసపస్సాసే . సో హి తే చతుత్థజ్ఝానేన పస్సమ్భిత్వా పస్సమ్భిత్వా విహాసి. **ఏవం హోతీ**తి ఇదాని తం సమాధిం అప్పటిలభన్తస్స ఏవం హోతి. **నో చస్సాహం పరిహాయామీ**తి కచ్చి ను ఖో అహం సాసనతో న పరిహాయామి? తస్స కిర ఆబాధదోసేన అప్పితప్పితా సమాపత్తి పరిహాయి, తస్మా ఏవం చిన్తేసి. **సమాధిసారకా సమాధిసామఞ్ఞా**తి సమాధింయేవ సారఞ్చ సామఞ్ఞఞ్చ మఞ్ఞన్తి. మయ్హం పన సాసనే న ఏతం సారం, విపస్సనామగ్గఫలాని సారం. సో త్వం సమాధితో పరిహాయన్తో కస్మా చిన్తేసి “సాసనతో పరిహాయామీ”తి. ఏవం థేరం అస్సాసేత్వా ఇదానిస్స తిపరివట్టం ధమ్మదేసనం ఆరభన్తో **తం కిం మఞ్ఞసీ**తిఆదిమాహ. అథస్స తిపరివట్టదేసనావసానే అరహత్తం పత్తస్స సతతవిహారం దస్సేన్తో **సో సుఖం చే వేదనం వేదయతీ**తిఆదిమాహ . తత్థ **అనభినన్దితాతి పజానాతీ**తి సుఖవేదనాయ తావ అభినన్దనా హోతు, దుక్ఖవేదనాయ కథం హోతీతి? దుక్ఖం పత్వా సుఖం పత్థేతి, యదగ్గేన సుఖం పత్థేతి, తదగ్గేన దుక్ఖం పత్థేతియేవ. సుఖవిపరిణామేన హి దుక్ఖం ఆగతమేవ హోతీతి ఏవం దుక్ఖే అభినన్దనా వేదితబ్బా. సేసం పుబ్బే వుత్తనయమేవాతి. ఛట్ఠం.

### ౭. ఖేమకసుత్తవణ్ణనా

౮౯. సత్తమే **అత్తనియ**న్తి అత్తనో పరిక్ఖారజాతం. **అస్మీతి అధిగత**న్తి అస్మీతి ఏవం పవత్తా తణ్హామానా అధిగతా. **సన్ధావనికాయా**తి పునప్పునం గమనాగమనేన. **ఉపసఙ్కమీ**తి బదరికారామతో గావుతమత్తం ఘోసితారామం అగమాసి.

దాసకత్థేరో పన చతుక్ఖత్తుం గమనాగమనేన తందివసం ద్వియోజనం అద్ధానం ఆహిణ్డి. కస్మా పన తం థేరా పహిణింసు? విస్సుతస్స ధమ్మకథికస్స సన్తికా ధమ్మం సుణిస్సామాతి. సయం కస్మా న గతాతి? థేరస్స వసనట్ఠానం అరఞ్ఞం సమ్బాధం, తత్థ సట్ఠిమత్తానం థేరానం ఠాతుం వా నిసీదితుం వా ఓకాసో నత్థీతి న గతా. "ఇధాగన్త్వా అమ్హాకం ధమ్మం కథేతూ"తిపి కస్మా పన న పహిణింసూతి? థేరస్స ఆబాధికత్తా. అథ కస్మా పునప్పునం పహిణింసూతి? సయమేవ ఞత్వా అమ్హాకం కథేతుం ఆగమిస్సతీతి. థేరోపి తేసం అజ్ఝాసయం ఞత్వావ అగమాసీతి.

**న ఖ్వాహం, ఆవుసో, రూప**న్తి యో హి రూపమేవ అస్మీతి వదతి, తేన ఇతరే చత్తారో ఖన్ధా పచ్చక్ఖాతా హోన్తి. యో అఞ్ఞత్ర రూపా వదతి, తేన రూపం పచ్చక్ఖాతం హోతి. వేదనాదీసుపి ఏసేవ నయో. థేరస్స పన సమూహతో పఞ్చసుపి ఖన్ధేసు అస్మీతి అధిగతో, తస్మా ఏవమాహ. **హోతేవా**తి హోతియేవ. **అనుసహగతో**తి సుఖుమో. **ఊసే**తి ధారికాఖారే. **ఖారే**తి ఊసఖారే. **సమ్మద్దిత్వా**తి తేమేత్వా ఖాదేత్వా.

**ఏవమేవ ఖో**తి ఏత్థ ఇదం ఓపమ్మసంసన్దనం – కిలిట్ఠవత్థం వియ హి పుథుజ్జనస్స చిత్తాచారో, తయో ఖారా వియ తిస్సో అనుపస్సనా, తీహి ఖారేహి ధోతవత్థం వియ దేసనాయ మద్దిత్వా ఠితో అనాగామినో చిత్తాచారో, అనుసహగతో ఊసాదిగన్ధో వియ అరహత్తమగ్గవజ్ఝా కిలేసా, గన్ధకరణ్డకో వియ అరహత్తమగ్గఞాణం గన్ధకరణ్డకం ఆగమ్మ అనుసహగతానం ఊసగన్ధాదీనం సముగ్ఘాతో వియ అరహత్తమగ్గేన సబ్బకిలేసక్ఖయో, గన్ధపరిభావితవత్థం నివాసేత్వా ఛణదివసే అన్తరవీథియం సుగన్ధగన్ధినో విచరణం వియ ఖీణాసవస్స సీలగన్ధాదీహి దస దిసా ఉపవాయన్తస్స యథాకామచారో.

**ఆచిక్ఖితు**న్తి కథేతుం. **దేసేతు**న్తి పకాసేతుం. **పఞ్ఞాపేతు**న్తి జానాపేతుం. **పట్ఠపేతు**న్తి పతిట్ఠాపేతుం. **వివరితు**న్తి వివటం కాతుం. **విభజితు**న్తి సువిభత్తం కాతుం. **ఉత్తానీకాతు**న్తి ఉత్తానకం కాతుం. **సట్ఠిమత్తానం థేరాన**న్తి తే కిర థేరేన కథితకథితట్ఠానే విపస్సనం పట్ఠపేత్వా ఉపరూపరి సమ్మసన్తా దేసనాపరియోసానే అరహత్తం పాపుణింసు. థేరోపి అఞ్ఞేన నీహారేన అకథేత్వా విపస్సనాసహగతచిత్తేనేవ కథేసి. తస్మా సోపి అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం – "సట్ఠిమత్తానం థేరానం భిక్ఖూనం అనుపాదాయ ఆసవేహి చిత్తాని విముచ్చింసు ఆయస్మతో ఖేమకస్స చా"తి. సత్తమం.

### ౮. ఛన్నసుత్తవణ్ణనా

౯౦. అట్ఠమే **ఆయస్మా ఛన్నో**తి తథాగతేన సద్ధిం ఏకదివసే జాతో మహాభినిక్ఖమనదివసే సద్ధిం నిక్ఖమిత్వా పున అపరభాగే సత్థు సన్తికే పబ్బజిత్వా "అమ్హాకం బుద్ధో అమ్హాకం ధమ్మో"తి ఏవం మక్ఖీ చేవ పళాసీ చ హుత్వా సబ్రహ్మచారీనం ఫరుసవాచాయ సఙ్ఘట్టనం కరోన్తో థేరో. **అవాపురణం ఆదాయా**తి కుఞ్చికం గహేత్వా. **విహారేన విహారం ఉపసఙ్కమిత్వా**తి ఏకం విహారం పవిసిత్వా తతో అఞ్ఞం, తతో అఞ్ఞన్తి ఏవం తేన తేన విహారేన తం తం విహారం ఉపసఙ్కమిత్వా. **ఏతదవోచ ఓవదన్తు మ**న్తి కస్మా ఏవం మహన్తేన ఉస్సాహేన తత్థ తత్థ గన్త్వా ఏతం అవోచాతి? ఉప్పన్నసంవేగతాయ. తస్స హి పరినిబ్బుతే సత్థరి ధమ్మసఙ్గాహకత్థేరేహి పేసితో ఆయస్మా ఆనన్దో కోసమ్బిం గన్త్వా బ్రహ్మదణ్డం అదాసి. సో దిన్నే బ్రహ్మదణ్డే సఞ్జాతపరిళాహో విసఞ్ఞీభూతో పతిత్వా పున సఞ్ఞం లభిత్వా వుట్ఠాయ ఏకస్స భిక్ఖునో సన్తికం గతో, సో తేన సద్ధిం కిఞ్చి న కథేసి. అఞ్ఞస్స సన్తికం అగమాసి, సోపి న కథేసీతి ఏవం సకలవిహారం విచరిత్వా నిబ్బిన్నో పత్తచీవరం ఆదాయ బారాణసిం గన్త్వా ఉప్పన్నసంవేగో తత్థ తత్థ గన్త్వా ఏవం అవోచ.

**సబ్బే సఙ్ఖారా అనిచ్చాతి** సబ్బే తేభూమకసఙ్ఖారా అనిచ్చా. **సబ్బే ధమ్మా అనత్తాతి** సబ్బే చతుభూమకధమ్మా అనత్తా. ఇతి సబ్బేపి తే భిక్ఖూ థేరం ఓవదన్తా అనిచ్చలక్ఖణం అనత్తలక్ఖణన్తి ద్వేవ లక్ఖణాని కథేత్వా దుక్ఖలక్ఖణం న కథయింసు. కస్మా? ఏవం కిర నేసం అహోసి – ''అయం భిక్ఖు వాదీ దుక్ఖలక్ఖణే పఞ్ఞాపియమానే రూపం దుక్ఖం…పే… విఞ్ఞాణం దుక్ఖం, మగ్గో దుక్ఖో, ఫలం దుక్ఖన్తి 'తుమ్హే దుక్ఖప్పత్తా భిక్ఖూ నామా'తి గహణం గణ్హేయ్య, యథా గహణం గహేతుం న సక్కోతి, ఏవం నిద్దోసమేవస్స కత్వా కథేస్సామా''తి ద్వేవ లక్ఖణాని కథయింసు.

**పరితస్సనా ఉపాదానం ఉప్పజ్జతీతి** పరితస్సనా చ ఉపాదానఞ్చ ఉప్పజ్జతి. **పచ్చుదావత్తతి మానసం, అథ కో చరహి మే అత్తాతి** యది రూపాదీసు ఏకోపి అనత్తా, అథ కో నామ మే అత్తాతి ఏవం పటినివత్తతి ''మయ్హం మానస''న్తి. అయం కిర థేరో పచ్చయే అపరిగ్గహేత్వా విపస్సనం పట్ఠపేసి, సాస్స దుబ్బలవిపస్సనా అత్తగాహం పరియాదాతుం అసక్కుణన్తీ సఙ్ఖారేసు సుఞ్ఞతో ఉపట్ఠహన్తేసు ''ఉచ్ఛిజ్జిస్సామి వినస్సిస్సామీ''తి ఉచ్ఛేదదిట్ఠియా చేవ పరితస్సనాయ చ పచ్చయో అహోసి. సో చ అత్తానం పాపతే పపతన్తం వియ దిస్వా, ''పరితస్సనా ఉపాదానం ఉప్పజ్జతి, పచ్చుదావత్తతి మానసం, అథ కో చరహి మే అత్తా''తి ఆహ. **న ఖో పనేవం ధమ్మం పస్సతో హోతీతి** చతుసచ్చధమ్మం పస్సన్తస్స ఏవం న హోతి. **తావతికా విస్సట్ఠీతి** తత్తకో విస్సాసో. **సమ్ముఖా మేతన్తి** థేరో తస్స వచనం సుత్వా, ''కీదిసా ను ఖో ఇమస్స ధమ్మదేసనా సప్పాయా''తి? చిన్తేన్తో తేపిటకం బుద్ధవచనం విచినిత్వా కచ్చానసుత్తం (సం॰ ని॰ ౨.౧౫) అద్దస ''ఇదం ఆదితోవ దిట్ఠివినివేఠనం కత్వా మజ్ఝే బుద్ధబలం దీపేత్వా సణ్హసుఖుమపచ్చయాకారం పకాసయమానం గతం, ఇదమస్స దేసేస్సామీ''తి దస్సేన్తో ''సమ్ముఖా మేత''న్తిఆదిమాహ. అట్ఠమం.

### ౯-౧౦. రాహులసుత్తాదివణ్ణనా

**౯౧-౯౨**. నవమదసమాని రాహులసంయుత్తే (సం॰ ని॰ ౨.౧౮౮) వుత్తత్థానేవ. కేవలం హేతాని అయం థేరవగ్గోతి కత్వా ఇధాగతానీతి. నవమదసమాని.

థేరవగ్గో నవమో.

## ౧౦. పుప్ఫవగ్గో

### ౧. నదీసుత్తవణ్ణనా

**౯౩**. పుప్ఫవగ్గస్స పఠమే **పబ్బతేయ్యాతి** పబ్బతే పవత్తా. **ఓహారినీతి** సోతే పతితపతితాని తిణపణ్ణకట్ఠాదీని హేట్ఠాహారినీ. **దూరఙ్గమాతి** నిక్ఖన్తట్ఠానతో పట్ఠాయ చతుపఞ్చయోజనసతగామినీ. **సీఘసోతాతి** చణ్డసోతా. **కాసాతిఆదీని** సబ్బాని తిణజాతాని. **రుక్ఖాతి** ఏరణ్డాదయో దుబ్బలరుక్ఖా. **తే నం అజ్ఝోలమ్బేయ్యున్తి** తే తీరే జాతాపి ఓనమిత్వా అగ్గేహి ఉదకం ఫుసన్తేహి అధిఓలమ్బేయ్యుం, ఉపరి లమ్బేయ్యున్తి అత్థో. **పలుజ్జేయ్యున్తి** సమూలమత్తికాయ సద్ధిం సీసే పతేయ్యుం. సో తేహి అజ్ఝోత్థటో వాలుకమత్తికోదకేహి ముఖం పవిసన్తేహి మహావినాసం పాపుణేయ్య.

**ఏవమేవ ఖోతి** ఏత్థ సోతే పతితపురిసో వియ వట్టసన్నిస్సితో బాలపుథుజ్జనో దట్ఠబ్బో, ఉభతోతీరే కాసాదయో వియ దుబ్బలపఞ్చక్ఖన్ధా, ''ఇమే గహితాపి మం తారేతుం న సక్ఖిస్సన్తీ''తి తస్స పురిసస్స అజానిత్వా గహణం వియ ఇమే ఖన్ధా

“న మయ్హం సహాయా”తి బాలపుథుజ్జనస్స అజానిత్వా చతూహి గాహేహి గహణం, గహితగహితానం పలుజ్జనత్తా పురిసస్స బ్యసనప్పత్తి వియ చతూహి గాహేహి గహితానం ఖన్ధానం విపరిణామే బాలపుథుజ్జనస్స సోకాదిబ్యసనప్పత్తి వేదితబ్బా. పఠమం.

## ౨. పుప్ఫసుత్తవణ్ణనా

౯౪. దుతియే **వివదతీ**తి “అనిచ్చం దుక్ఖం అనత్తా అసుభ”న్తి యథాసభావేన వదన్తేన సద్ధిం “నిచ్చం సుఖం అత్తా సుభ”న్తి వదన్తో వివదతి. **లోకధమ్మో**తి ఖన్ధపఞ్చకం. తఞ్హి లుజ్జనసభావత్తా లోకధమ్మోతి వుచ్చతి. **కిన్తి కరోమీ**తి కథం కరోమి? మయ్హఞ్హి పటిపత్తికథనమేవ భారో, పటిపత్తిపూరణం పన కులపుత్తానం భారోతి దస్సేతి. ఇమస్మిం సుత్తే తయో లోకా కథితా. “నాహం, భిక్ఖవే, లోకేనా”తి ఏత్థ హి సత్తలోకో కథితో, “అత్థి, భిక్ఖవే, లోకే లోకధమ్మో”తి ఏత్థ సఙ్ఖారలోకో, “తథాగతో లోకే జాతో లోకే సంవడ్ఢో”తి ఏత్థ ఓకాసలోకో కథితో. దుతియం.

## ౩. ఫేణపిణ్డూపమసుత్తవణ్ణనా

౯౫. తతియే **గఙ్గాయ నదియా తీరే**తి అయుజ్ఝపురవాసినో అపరిమాణభిక్ఖుపరివారం చారికం చరమానం తథాగతం అత్తనో నగరం సమ్పత్తం దిస్వా ఏకస్మిం గఙ్గాయ నివత్తనట్ఠానే మహావనసణ్డమణ్డితప్పదేసే సత్థు విహారం కత్వా అదంసు. భగవా తత్థ విహరతి. తం సన్ధాయ వుత్తం “గఙ్గాయ నదియా తీరే”తి. **తత్ర ఖో భగవా భిక్ఖూ ఆమన్తేసీ**తి తస్మిం విహారే వసన్తో భగవా సాయన్హసమయం గన్ధకుటితో నిక్ఖమిత్వా గఙ్గాతీరే పఞ్ఞత్తవరబుద్ధాసనే నిసిన్నో గఙ్గాయ నదియా ఆగచ్ఛన్తం మహన్తం ఫేణపిణ్డం దిస్వా, “మమ సాసనే పఞ్చక్ఖన్ధనిస్సితం ఏకం ధమ్మం కథేస్సామీ”తి చిన్తేత్వా పరివారేత్వా నిసిన్నే భిక్ఖూ ఆమన్తేసి.

**మహన్తం ఫేణపిణ్డ**న్తి ఉట్ఠానుట్ఠానే బదరపక్కప్పమాణతో పట్ఠాయ అనుసోతాగమనేన అనుపుబ్బేన పవడ్ఢిత్వా పబ్బతకూటమత్తం జాతం, యత్థ ఉదకసప్పాదయో అనేకపాణయో నివసన్తి, ఏవరూపం మహన్తం ఫేణపిణ్డం. **ఆవహేయ్యా**తి ఆహరేయ్య. సో పనాయం ఫేణపిణ్డో ఉట్ఠితట్ఠానేపి భిజ్జతి , థోకం గన్త్వాపి, ఏకద్వియోజనాదివసేన దూరం గన్త్వాపి, అన్తరా పన అభిజ్జన్తోపి మహాసముద్దం పత్వా అవస్సమేవ భిజ్జతి. **నిజ్ఝాయేయ్యా**తి ఓలోకేయ్య. **యోనిసో ఉపపరిక్ఖేయ్యా**తి కారణేన ఉపపరిక్ఖేయ్య. **కిఞ్హి సియా, భిక్ఖవే, ఫేణపిణ్డే సారో**తి, భిక్ఖవే, ఫేణపిణ్డమ్హి సారో నామ కిం భవేయ్య? విలీయిత్వా విద్ధంసేయ్యేవ.

**ఏవమేవ ఖో**తి యథా ఫేణపిణ్డో నిస్సారో, ఏవం రూపమ్పి నిచ్చసారధువసారఅత్తసారవిరహేన నిస్సారమేవ. యథా చ సో “ఇమినా పత్తం వా థాలకం వా కరిస్సామీ”తి గహేతుం న సక్కా, గహితోపి తమత్థం న సాధేతి, భిజ్జతి ఏవ, ఏవం రూపమ్పి నిచ్చన్తి వా ధువన్తి వా అహన్తి వా మమన్తి వా గహేతుం న సక్కా, గహితమ్పి న తథా తిట్ఠతి, అనిచ్చం దుక్ఖం అనత్తా అసుభఞ్ఞేవ హోతీతి ఏవం ఫేణపిణ్డసదిసమేవ హోతి. యథా వా పన ఫేణపిణ్డో ఛిద్దావఛిద్దో అనేకసన్ధిఘటితో బహూనం ఉదకసప్పాదీనం పాణానం ఆవాసో, ఏవం రూపమ్పి ఛిద్దావఛిద్దం అనేకసన్ధిఘటితం, కులవసేనేవేత్థ అసీతి కిమికులాని వసన్తి, తదేవ తేసం సూతిఘరమ్పి వచ్చకుటిపి గిలానసాలాపి సుసానమ్పి, న తే అఞ్ఞత్థ గన్త్వా గబ్భవుట్ఠానాదీని కరోన్తి, ఏవమ్పి ఫేణపిణ్డసదిసం.

యథా చ ఫేణపిణ్డో ఆదితో బదరపక్కమత్తో హుత్వా అనుపుబ్బేన పబ్బతకూటమత్తోపి హోతి, ఏవం రూపమ్పి ఆదితో కలలమత్తం హుత్వా అనుపుబ్బేన బ్యామమత్తమ్పి గోమహింసహత్థిఆదీనం వసేన పబ్బతకూటాదిమత్తం హోతి మచ్ఛకచ్ఛపాదీనం వసేన అనేకయోజనసతపమాణమ్పి, ఏవమ్పి ఫేణపిణ్డసదిసం. యథా చ ఫేణపిణ్డో ఉట్ఠితమత్తోపి భిజ్జతి, థోకం గన్త్వాపి, దూరం గన్త్వాపి, సముద్దం పత్వా పన అవస్సమేవ భిజ్జతి, ఏవమేవం రూపమ్పి కలలభావేపి భిజ్జతి అబ్బుదాదిభావేపి, అన్తరా పన అభిజ్జమానమ్పి వస్ససతాయుకానం వస్ససతం పత్వా అవస్సమేవ భిజ్జతి, మరణముఖే చుణ్ణవిచుణ్ణం హోతి, ఏవమ్పి ఫేణపిణ్డసదిసం.

**కిఞ్హి సియా, భిక్ఖవే, వేదనాయ సారో**తిఆదీసు వేదనాదీనం పుబ్బుళాదీహి ఏవం సదిసతా వేదితబ్బా. యథా హి పుబ్బుళో అసారో ఏవం వేదనాపి. యథా చ సో అబలో అగయ్హుపగో, న సక్కా తం గహేత్వా ఫలకం వా ఆసనం వా కాతుం, గహితోపి భిజ్జతేవ, ఏవం వేదనాపి అబలా అగయ్హుపగా, న సక్కా నిచ్చాతి వా ధువాతి వా గహేతుం, గహితాపి న తథా తిట్ఠతి, ఏవం అగయ్హుపగతాయపి వేదనా పుబ్బుళసదిసా. యథా పన తస్మిం తస్మిం ఉదకబిన్దుమ్హి పుబ్బుళో ఉప్పజ్జతి చేవ భిజ్జతి చ, న చిరట్ఠితికో హోతి, ఏవం వేదనాపి ఉప్పజ్జతి చేవ భిజ్జతి చ, న చిరట్ఠితికా హోతి. ఏకచ్ఛరక్ఖణే కోటిసతసహస్ససఙ్ఖా ఉప్పజ్జిత్వా నిరుజ్ఝతి. యథా చ పుబ్బుళో ఉదకతలం, ఉదకబిన్దుం, ఉదకజల్లం, సఙ్కడ్ఢిత్వా పుటం కత్వా గహణవాతఞ్చాతి చత్తారి కారణాని పటిచ్చ ఉప్పజ్జతి, ఏవం వేదనాపి వత్థుం ఆరమ్మణం కిలేసజల్లం ఫస్ససఙ్ఘట్టనఞ్చాతి చత్తారి కారణాని పటిచ్చ ఉప్పజ్జతి. ఏవమ్పి వేదనా పుబ్బుళసదిసా.

**సఞ్ఞాపి** అసారకట్ఠేన మరీచిసదిసా. తథా అగయ్హుపగట్ఠేన. న హి సక్కా తం గహేత్వా పివితుం వా న్హాయితుం వా భాజనం వా పూరేతుం. అపిచ యథా మరీచి విప్ఫన్దతి, సఞ్జాతూమివేగా వియ ఖాయతి, ఏవం నీలసఞ్ఞాదిభేదా సఞ్ఞాపి నీలాదిఅనుభవనత్థాయ ఫన్దతి విప్ఫన్దతి. యథా చ మరీచి మహాజనం విప్పలమ్భేతి "పుణ్ణవాపి వియ పుణ్ణనదీ వియ దిస్సతీ"తి వదాపేతి, ఏవం సఞ్ఞాపి విప్పలమ్భేతి, "ఇదం నీలకం సుభం సుఖం నిచ్చ"న్తి వదాపేతి. పీతకాదీసుపి ఏసేవ నయో. ఏవం సఞ్ఞా విప్పలమ్భనేనాపి మరీచిసదిసా.

**అకుక్కుకజాత**న్తి అన్తో అసఞ్జాతఘనదణ్డకం. సఙ్ఖారాపి అసారకట్ఠేన కదలిక్ఖన్ధసదిసా, తథా అగయ్హుపగట్ఠేన . యథేవ హి కదలిక్ఖన్ధతో కిఞ్చి గహేత్వా న సక్కా గోపానసిఆదీనం అత్థాయ ఉపనేతుం, ఉపనీతమ్పి న తథా హోతి, ఏవం సఙ్ఖారాపి న సక్కా నిచ్చాదివసేన గహేతుం, గహితాపి న తథా హోన్తి. యథా చ కదలిక్ఖన్ధో బహుపత్తవట్టిసమోధానో హోతి, ఏవం సఙ్ఖారక్ఖన్ధో బహుధమ్మసమోధానో. యథా చ కదలిక్ఖన్ధో నానాలక్ఖణో. అఞ్ఞాయేవ హి బాహిరాయ పత్తవట్టియా వణ్ణో, అఞ్ఞో తతో అబ్భన్తరఅబ్భన్తరానం, ఏవమేవ సఙ్ఖారక్ఖన్ధేపి అఞ్ఞదేవ ఫస్సస్స లక్ఖణం, అఞ్ఞా చేతనాదీనం, సమోధానేత్వా పన సఙ్ఖారక్ఖన్ధోవ వుచ్చతీతి ఏవమ్పి సఙ్ఖారక్ఖన్ధో కదలిక్ఖన్ధసదిసో.

**చక్ఖుమా పురిసో**తి మంసచక్ఖునా చేవ పఞ్ఞాచక్ఖునా చాతి ద్వీహి చక్ఖూహి చక్ఖుమా. మంసచక్ఖుమ్పి హిస్స పరిసుద్ధం వట్టతి అపగతపటలపిళకం, పఞ్ఞాచక్ఖుమ్పి అసారభావదస్సనసమత్థం. విఞ్ఞాణమ్పి అసారకట్ఠేన మాయాసదిసం, తథా అగయ్హుపగట్ఠేన. యథా చ మాయా ఇత్తరా లహుపచ్చుపట్ఠానా, ఏవం విఞ్ఞాణం. తఞ్హి తతోపి ఇత్తరతరఞ్చేవ లహుపచ్చుపట్ఠానతరఞ్చ. తేనేవ హి చిత్తేన పురిసో ఆగతో వియ గతో వియ ఠితో వియ నిసిన్నో వియ హోతి. అఞ్ఞదేవ చ ఆగమనకాలే చిత్తం, అఞ్ఞం గమనకాలాదీసు. ఏవమ్పి విఞ్ఞాణం మాయాసదిసం. మాయా చ మహాజనం వఞ్చేతి, యంకిఞ్చిదేవ "ఇదం సువణ్ణం రజతం ముత్తా"తి గాహాపేతి, విఞ్ఞాణమ్పి మహాజనం వఞ్చేతి. తేనేవ హి చిత్తేన ఆగచ్ఛన్తం

వియ గచ్ఛన్తం వియ ఠితం వియ నిసిన్నం వియ కత్వా గాహాపేతి. అఞ్ఞదేవ చ ఆగమనే చిత్తం, అఞ్ఞం గమనాదీసు. ఏవమ్పి విఞ్ఞాణం మాయాసదిసం.

**భూరిపఞ్ఞో**నాతి సణ్హపఞ్ఞేన చేవ విపులవిత్థతపఞ్ఞేన చ. **ఆయూ**తి జీవితిన్ద్రియం. **ఉస్మా**తి కమ్మజతేజోధాతు. **పరభత్త**న్తి నానావిధానం కిమిగణాదీనం భత్తం హుత్వా. **ఏతాదిసాయం సన్తానో**తి ఏతాదిసీ అయం పవేణీ మతకస్స యావ సుసానా ఘట్టీయతీతి. **మాయాయం బాలలాపినీ**తి య్వాయం విఞ్ఞాణక్ఖన్ధో నామ, అయం బాలమహాజనలపాపనికమాయా నామ. **వధకో**తి ద్వీహి కారణేహి అయం ఖన్ధసఙ్ఖాతో వధకో అఞ్ఞమఞ్ఞఘాతనేనపి, ఖన్ధేసు సతి వధో పఞ్ఞాయతీతిపి. ఏకా హి పథవీధాతు భిజ్జమానా సేసధాతుయో గహేత్వావ భిజ్జతి, తథా ఆపోధాతుఆదయో. రూపక్ఖన్ధో చ భిజ్జమానో అరూపక్ఖన్ధే గహేత్వావ భిజ్జతి, తథా అరూపక్ఖన్ధేసు వేదనాదయో సఞ్ఞాదికే. చత్తారోపి చేతే వత్థురూపన్తి ఏవం అఞ్ఞమఞ్ఞవధనేనేత్థ వధకతా వేదితబ్బా. ఖన్ధేసు పన సతి వధబన్ధనచ్ఛేదాదీని సమ్భవన్తి, ఏవం ఏతేసు సతి వధభావతోపి వధకతా వేదితబ్బా. **సబ్బసంయోగ**న్తి సబ్బం దసవిధమ్పి సంయోజనం. **అచ్చుతం పద**న్తి నిబ్బానం. తతియం.

### ౪-౬. గోమయపిణ్డసుత్తాదివణ్ణనా

౯౬-౯౮. చతుత్థే **సస్సతిసమ**న్తి సినేరుమహాపథవీచన్దిమసూరియాదీహి సస్సతీహి సమం. **పరిత్తం గోమయపిణ్డ**న్తి అప్పమత్తకం మధుకపుప్ఫప్పమాణం గోమయఖణ్డం. కుతో పనానేనేతం లద్ధన్తి. పరిభణ్డకరణత్థాయ ఆభతతో గహితన్తి ఏకే. అత్థస్స పన విఞ్ఞాపనత్థం ఇద్ధియా అభిసఙ్ఖరిత్వా హత్థారుళ్హం కతన్తి వేదితబ్బన్తి. **అత్తభావపటిలాభో**తి పటిలద్ధఅత్తభావో. **న యిదం బ్రహ్మచరియవాసో పఞ్ఞాయేథా**తి అయం మగ్గబ్రహ్మచరియవాసో నామ న పఞ్ఞాయేయ్య. మగ్గో హి తేభూమకసఙ్ఖారే వివట్టేన్తో ఉప్పజ్జతి. యది చ ఏత్తకో అత్తభావో నిచ్చో భవేయ్య, మగ్గో ఉప్పజ్జిత్వాపి సఙ్ఖారవట్టం వివట్టేతుం న సక్కుణేయ్యాతి బ్రహ్మచరియవాసో న పఞ్ఞాయేథ.

ఇదాని సచే కోచి సఙ్ఖారో నిచ్చో భవేయ్య, మయా మహాసుదస్సనరాజకాలే అనుభూతా సమ్పత్తి నిచ్చా భవేయ్య, సాపి చ అనిచ్చాతి తం దస్సేతుం **భూతపుబ్బాహం భిక్ఖు రాజా అహోసి**న్తిఆదిమాహ. తత్థ **కుసావతీరాజధానిప్పముఖానీ**తి కుసావతీరాజధానీ తేసం నగరానం పముఖా, సబ్బసేట్ఠాతి అత్థో. **సారమయానీ**తి రత్తచన్దనసారమయాని. ఉపధానం పన సబ్బేసం సుత్తమయమేవ. **గోణకత్థతానీ**తి చతురఙ్గులాధికలోమేన కాళకోజవేన అత్థతాని, యం మహాపిట్ఠియకోజవోతి వదన్తి. **పటకత్థతానీ**తి ఉభతోలోమేన ఉణ్ణామయేన సేతకమ్బలేన అత్థతాని. **పటలికత్థతానీ**తి ఘనపుప్ఫేన ఉణ్ణామయఅత్థరణేన అత్థతాని. **కదలిమిగపవరపచ్చత్థరణానీ**తి కదలిమిగచమ్మమయేన ఉత్తమపచ్చత్థరణేన అత్థతాని. తం కిర పచ్చత్థరణం సేతవత్థస్స ఉపరి కదలిమిగచమ్మం అత్థరిత్వా సిబ్బేత్వా కరోన్తి. **సఉత్తరచ్ఛదానీ**తి సహ ఉత్తరచ్ఛదేన, ఉపరి బద్ధేన రత్తవితానేన సద్ధిన్తి అత్థో. **ఉభతోలోహితకూపధానీ**తి సీసూపధానఞ్చ పాదూపధానఞ్చాతి పల్లఙ్కానం ఉభతోలోహితకూపధానాని. **వేజయన్తరథప్పముఖానీ**తి ఏత్థ వేజయన్తో నామ తస్స రఞ్ఞో రథో, యస్స చక్కానం ఇన్దనీలమణిమయా నాభి, సత్తరతనమయా అరా, పవాళమయా నేమి, రజతమయో అక్ఖో, ఇన్దనీలమణిమయం ఉపక్ఖరం, రజతమయం కుబ్బరం. సో తేసం రథానం పముఖో అగ్గో. **దుకూలసన్దానానీ**తి దుకూలసన్దరాని. **కంసూపధారణానీ**తి రజతమయదోహభాజనాని. **వత్థకోటిసహస్సానీ**తి యథారుచితం పరిభుఞ్జిస్సతీతి ఠత్వా ఠితకాలే ఉపనీతవత్థానేవ సన్ధాయేతం వుత్తం. **భత్తాభిహారో**తి అభిహరితబ్బభత్తం.

**యమహం తేన సమయేన అజ్ఝావసామీ**తి యత్థ వసామి, తం ఏకఞ్ఞేవ నగరం హోతి, అవసేసేసు పుత్తధీతాదయో చేవ దాసమనుస్సా చ వసింసు. పాసాదకూటాగారాదీసుపి ఏసేవ నయో. పల్లఙ్కాదీసు ఏకంయేవ సయం పరిభుఞ్జతి, సేసా పుత్తాదీనం పరిభోగా హోన్తి. ఇత్థీసు ఏకావ పచ్చుపట్ఠాతి, సేసా పరివారమత్తా హోన్తి. **వేలామికా**తి ఖత్తియస్స వా బ్రాహ్మణియా, బ్రాహ్మణస్స వా ఖత్తియానియా కుచ్ఛిస్మిం జాతా. **పరిదహామీ**తి ఏకంయేవ దుస్సయుగం నివాసేమి, సేసాని పరివారేత్వా విచరన్తానం అసీతిసహస్సాధికానం సోళసన్నం పురిససతసహస్సానం హోన్తీతి దస్సేతి. **భుఞ్జామీ**తి పరమప్పమాణేన నాళికోదనమత్తం భుఞ్జామి, సేసం పరివారేత్వా విచరన్తానం చత్తాలీససహస్సాధికానం అట్ఠన్నం పురిససతసహస్సానం హోతీతి దస్సేతి. ఏకథాలిపాకో హి దసన్నం జనానం పహోతి.

ఇతి ఇమం మహాసుదస్సనకాలే సమ్పత్తిం దస్సేత్వా ఇదాని తస్సా అనిచ్చతం దస్సేన్తో **ఇతి ఖో భిక్ఖూ**తిఆదిమాహ. తత్థ **విపరిణతా**తి పకతిజహనేన నిబ్బుతపదీపో వియ అపణ్ణత్తికభావం గతా. **ఏవం అనిచ్చా ఖో భిక్ఖు సఙ్ఖారా**తి ఏవం హుత్వాఅభావట్ఠేన అనిచ్చా. ఏత్తావతా భగవా యథా నామ పురిసో సతహత్థుబ్బేధే చమ్పకరుక్ఖే నిస్సేణిం బన్ధిత్వా అభిరుహిత్వా చమ్పకపుప్ఫం ఆదాయ నిస్సేణిం ముఞ్చన్తో ఓతరేయ్య, ఏవమేవం నిస్సేణిం బన్ధన్తో వియ అనేకవస్సకోటిసతసహస్సుబ్బేధం మహాసుదస్సనసమ్పత్తిం ఆరుయ్హ సమ్పత్తిమత్థకే ఠితం అనిచ్చలక్ఖణం ఆదాయ నిస్సేణిం ముఞ్చన్తో వియ ఓతిణ్ణో. **ఏవం అద్ధువా**తి ఏవం ఉదకపుబ్బుళాదయో వియ ధువభావరహితా. **ఏవం అనస్సాసికా**తి ఏవం సుపినకే పీతపానీయం వియ అనులిత్తచన్దనం వియ చ అస్సాసవిరహితా. ఇతి ఇమస్మిం సుత్తే అనిచ్చలక్ఖణం కథితం. పఞ్చమే సబ్బం వుత్తనయమేవ. ఛట్ఠం తథా బుజ్ఝనకస్స అజ్ఝాసయేన వుత్తం. చతుత్థాదీని.

### ౭. గద్దులబద్ధసుత్తవణ్ణనా

౯౯. సత్తమే **యం మహాసముద్దో**తి యస్మిం సమయే పఞ్చమే సూరియే ఉట్ఠితే మహాసముద్దో ఉస్సుస్సతి. **దుక్ఖస్స అన్తకిరియ**న్తి చత్తారి సచ్చాని అప్పటివిజ్ఝిత్వా అవిజ్జాయ నివుతానంయేవ సతం వట్టదుక్ఖస్స అన్తకిరియం పరిచ్ఛేదం న వదామి. **సా గద్దులబద్ధో**తి గద్దులేన బద్ధసునఖో. **ఖీలే**తి పథవియం ఆకోటితే మహాఖీలే. **థమ్భే**తి నిఖణిత్వా ఠపితే థమ్భే. **ఏవమేవ ఖో**తి ఏత్థ సునఖో వియ వట్టనిస్సితో బాలో, గద్దులో వియ దిట్ఠి, థమ్భో వియ సక్కాయో, గద్దులరజ్జుయా థమ్భే ఉపనిబద్ధసునఖస్స థమ్భానుపరివత్తనం వియ దిట్ఠితణ్హాయ సక్కాయే బద్ధస్స పుథుజ్జనస్స సక్కాయానుపరివత్తనం వేదితబ్బం. సత్తమం.

### ౮. దుతియగద్దులబద్ధసుత్తవణ్ణనా

౧౦౦. అట్ఠమే **తస్మా**తి యస్మా దిట్ఠిగద్దులనిస్సితాయ తణ్హారజ్జుయా సక్కాయథమ్భే ఉపనిబద్ధో వట్టనిస్సితో బాలపుథుజ్జనో సబ్బిరియాపథేసు ఖన్ధపఞ్చకం నిస్సాయేవ పవత్తతి, యస్మా వా దీఘరత్తమిదం చిత్తం సంకిలిట్ఠం రాగేన దోసేన మోహేన, తస్మా. **చిత్తసంకిలేసా**తి సున్హాతాపి హి సత్తా చిత్తసంకిలేసేనేవ సంకిలిస్సన్తి, మలగ్గహితసరీరాపి చిత్తస్స వోదానత్తా విసుజ్ఝన్తి. తేనాహు పోరాణా –

> “రూపమ్హి సంకిలిట్ఠమ్హి, సంకిలిస్సన్తి మాణవా;
> రూపే సుద్ధే విసుజ్ఝన్తి, అనక్ఖాతం మహేసినా.

“చిత్తమ్హి సంకిలిట్ఠమ్హి, సంకిలిస్సన్తి మాణవా;
చిత్తే సుద్ధే విసుజ్ఝన్తి, ఇతి వుత్తం మహేసినా”తి.

**చరణం నామ చిత్త**న్తి విచరణచిత్తం. సఙ్ఖా నామ బ్రాహ్మణపాసణ్డికా హోన్తి, తే పటకోట్ఠకం కత్వా తత్థ నానప్పకారా సుగతిదుగ్గతివసేన సమ్పత్తివిపత్తియో లేఖాపేత్వా, “ఇమం కమ్మం కత్వా ఇదం పటిలభతి, ఇదం కత్వా ఇద”న్తి దస్సేన్తా తం చిత్తం గహేత్వా విచరన్తి. **చిత్తేనేవ చిత్తిత**న్తి చిత్తకారేన చిన్తేత్వా కతత్తా చిత్తేన చిన్తితం నామ. **చిత్తఞ్ఞేవ చిత్తతర**న్తి తస్స చిత్తస్స ఉపాయపరియేసనచిత్తం తతోపి చిత్తతరం. **తిరచ్ఛానగతా పాణా చిత్తేనేవ చిత్తితా**తి కమ్మచిత్తేనేవ చిత్తితా. తం పన కమ్మచిత్తం ఇమే వట్టకతిత్తిరాదయో “ఏవం చిత్తా భవిస్సామా”తి ఆయూహన్తా నామ నత్థి. కమ్మం పన యోనిం ఉపనేతి, యోనిమూలకో తేసం చిత్తభావో. యోనిఉపగతా హి సత్తా తంతంయోనికేహి సదిసచిత్తావ హోన్తి. ఇతి యోనిసిద్ధో చిత్తభావో, కమ్మసిద్ధా యోనీతి వేదితబ్బా.

అపిచ చిత్తం నామేతం సహజాతం సహజాతధమ్మచిత్తతాయ భూమిచిత్తతాయ వత్థుచిత్తతాయ ద్వారచిత్తతాయ ఆరమ్మణచిత్తతాయ కమ్మనానత్తమూలకానం లిఙ్గనానత్తసఞ్ఞానానత్తవోహారనానత్తాదీనం అనేకవిధానం చిత్తానం నిప్ఫాదనతాయపి తిరచ్ఛానగతచిత్తతో చిత్తతరమేవ వేదితబ్బం.

**రజకో**తి వత్థేసు రఙ్గేన రూపసముట్ఠాపనకో. సో పన అఛేకో అమనాపం రూపం కరోతి, ఛేకో మనాపం దస్సనీయం, ఏవమేవ పుథుజ్జనో అకుసలచిత్తేన వా ఞాణవిప్పయుత్తకుసలేన వా చక్ఖుసమ్పదాదివిరహితం విరూపం సముట్ఠాపేతి, ఞాణసమ్పయుత్తకుసలేన చక్ఖుసమ్పదాదిసమ్పన్నం అభిరూపం. అట్ఠమం.

### ౯. వాసిజటసుత్తవణ్ణనా

**౧౦౧.** నవమే **సేయ్యథాపి, భిక్ఖవే, కుక్కుటియా అణ్డానీ**తి ఇమా కణ్హపక్ఖసుక్కపక్ఖవసేన ద్వే ఉపమా వుత్తా. తాసు కణ్హపక్ఖఉపమా అత్థస్స అసాధికా, ఇతరా సాధికాతి. సుక్కపక్ఖఉపమాయ ఏవం అత్థో వేదితబ్బో – **సేయ్యథా**తి ఓపమ్మత్థే నిపాతో, **అపీ**తి సమ్భావనత్థే. ఉభయేనాపి సేయ్యథా నామ, భిక్ఖవేతి దస్సేతి. **కుక్కుటియా అణ్డాని అట్ఠ వా దస వా దస వా ద్వాదస వా**తి ఏత్థ పన కిఞ్చాపి కుక్కుటియా వుత్తప్పకారతో ఊనాధికానిపి అణ్డాని హోన్తి, వచనసిలిట్ఠతాయ పన ఏవం వుత్తం. ఏవఞ్హి లోకే సిలిట్ఠవచనం హోతి. **తానస్సూ**తి తాని అస్సు, తాని భవేయ్యున్తి అత్థో. **కుక్కుటియా సమ్మా అధిసయితానీ**తి తాయ చ జనేత్తియా కుక్కుటియా పక్ఖే పసారేత్వా తేసం ఉపరి సయన్తియా సమ్మా అధిసయితాని. **సమ్మా పరిసేదితానీ**తి కాలేన కాలం ఉతుం గణ్హాపేన్తియా సుట్ఠు సమన్తతో సేదితాని ఉస్మీకతాని. **సమ్మా పరిభావితానీ**తి కాలేన కాలం సుట్ఠు సమన్తతో భావితాని, కుక్కుటగన్ధం గాహాపితానీతి అత్థో. **కిఞ్చాపి తస్సా కుక్కుటియా**తి తస్సా కుక్కుటియా ఇమినా తివిధకిరియాకరణేన అప్పమాదం కత్వా కిఞ్చాపి న ఏవం ఇచ్ఛా ఉప్పజ్జేయ్య. **అథ ఖో భబ్బావ తే**తి అథ ఖో తే కుక్కుటపోతకా వుత్తనయేన సోత్థినా అభినిబ్భిజ్జితుం భబ్బావ. తే హి యస్మా తాయ కుక్కుటియా ఏవం తీహాకారేహి తాని అణ్డాని పరిపాలియమానాని న పూతీని హోన్తి, యో నేసం అల్లసినేహో, సోపి పరియాదానం గచ్ఛతి, కపాలం తనుకం హోతి, పాదనఖసిఖా చ ముఖతుణ్డకఞ్చ ఖరం హోతి, సయమ్పి పరిణామం గచ్ఛన్తి, కపాలస్స తనుత్తా బహి ఆలోకో అన్తో పఞ్ఞాయతి, తస్మా “చిరం వత మయం సఙ్కుటితహత్థపాదా సమ్బాధే సయిమ్హా, అయఞ్చ బహి ఆలోకో దిస్సతి, ఏత్థ దాని నో సుఖవిహారో భవిస్సతీ”తి నిక్ఖమితుకామా హుత్వా కపాలం పాదేన పహరన్తి, గీవం పసారేన్తి, తతో తం కపాలం ద్వేధా

భిజ్జతి. అథ తే పక్ఖే విధునన్తా తంఖణానురూపం విరవన్తా నిక్ఖమన్తియేవ, నిక్ఖమిత్వా చ గామక్ఖేత్తం ఉపసోభయమానా విచరన్తి.

**ఏవమేవ ఖో**తి ఇదం ఓపమ్మసమ్పటిపాదనం. తం ఏవం అత్థేన సంసన్దిత్వా వేదితబ్బం – తస్సా కుక్కుటియా అణ్డేసు తివిధకిరియాకరణం వియ హి ఇమస్స భిక్ఖునో భావానుయోగం అనుయుత్తకాలో, కుక్కుటియా తివిధకిరియాసమ్పాదనేన అణ్డానం అపూతిభావో వియ భావనానుయోగమనుయుత్తస్స భిక్ఖునో తివిధానుపస్సనాసమ్పాదనేన విపస్సనాఞాణస్స అపరిహాని, తస్సా తివిధకిరియాకరణేన అల్లసినేహపరియాదానం వియ తస్స భిక్ఖునో తివిధానుపస్సనాసమ్పాదనేన భవత్తయానుగతనికన్తిసినేహపరియాదానం, అణ్డకపాలానం తనుభావో వియ తస్స భిక్ఖునో అవిజ్జణ్డకోసస్స తనుభావో, కుక్కుటపోతకానం పాదనఖసిఖముఖతుణ్డకానం థద్ధఖరభావో వియ భిక్ఖునో విపస్సనాఞాణస్స తిక్ఖఖరవిప్పసన్న సూరభావో, కుక్కుటపోతకానం పరిణామకాలో వియ భిక్ఖునో విపస్సనాఞాణస్స పరిణామకాలో వడ్ఢితకాలో గబ్భగ్గహణకాలో, కుక్కుటపోతకానం పాదనఖసిఖాయ వా ముఖతుణ్డకేన వా అణ్డకోసం పదాలేత్వా పక్ఖే పప్ఫోటేత్వా సోత్థినా అభినిబ్భిదాకాలో వియ తస్స భిక్ఖునో విపస్సనాఞాణగబ్భం గణ్హాపేత్వా విచరన్తస్స తజ్జాతికం ఉతుసప్పాయం వా భోజనసప్పాయం వా పుగ్గలసప్పాయం వా ధమ్మస్సవనసప్పాయం వా లభిత్వా ఏకాసనే నిసిన్నస్సేవ విపస్సనం వడ్ఢేన్తస్స అనుపుబ్బాధిగతేన అరహత్తమగ్గేన అవిజ్జణ్డకోసం పదాలేత్వా అభిఞ్ఞాపక్ఖే పప్ఫోటేత్వా సోత్థినా అరహత్తపత్తకాలో వేదితబ్బో. యథా పన కుక్కుటపోతకానం పరిణతభావం ఞత్వా మాతాపి అణ్డకోసం భిన్దతి, ఏవం తథారూపస్స భిక్ఖునో ఞాణపరిపాకం ఞత్వా సత్థాపి –

> “ఉచ్ఛిన్ద సినేహమత్తనో, కుముదం సారదికంవ పాణినా;
>
> సన్తిమగ్గమేవ బ్రూహయ, నిబ్బానం సుగతేన దేసిత”న్తి. (ధ. ప. ౨౮౫) –

ఆదినా నయేన ఓభాసం ఫరిత్వా గాథాయ అవిజ్జణ్డకోసం పహరతి. సో గాథాపరియోసానే అవిజ్జణ్డకోసం భిన్దిత్వా అరహత్తం పాపుణాతి. తతో పట్ఠాయ యథా తే కుక్కుటపోతకా గామక్ఖేత్తం ఉపసోభయమానా తత్థ విచరన్తి, ఏవం అయమ్పి మహాఖీణాసవో నిబ్బానారమ్మణం ఫలసమాపత్తిం అప్పేత్వా సఙ్ఘారామం ఉపసోభయమానో విచరతి.

**పలగణ్డస్సా**తి వడ్ఢకిస్స. సో హి ఓలమ్బకసఙ్ఖాతం పలం ధారేత్వా దారూనం గణ్డం హరతీతి పలగణ్డోతి వుచ్చతి. **వాసిజటే**తి వాసిదణ్డకస్స గహణట్ఠానే. **ఏత్తకం వత మే అజ్జ ఆసవానం ఖీణ**న్తి పబ్బజితస్స హి పబ్బజ్జాసఙ్ఖేపేన ఉద్దేసేన పరిపుచ్ఛాయ యోనిసో మనసికారేన వత్తపటిపత్తియా చ నిచ్చకాలం ఆసవా ఖీయన్తి. ఏవం ఖీయమానానం పన తేసం “ఏత్తకం అజ్జ ఖీణం, ఏత్తకం హియ్యో”తి ఏవమస్స ఞాణం న హోతీతి అత్థో. ఇమాయ ఉపమాయ విపస్సనాయానిసంసో దీపితో. **హేమన్తికేనా**తి హేమన్తసమయేన. **పటిప్పస్సమ్భన్తీ**తి థిరభావేన పరిహాయన్తి.

**ఏవమేవ ఖో**తి ఏత్థ మహాసముద్దో వియ సాసనం దట్ఠబ్బం, నావా వియ యోగావచరో, నావాయ మహాసముద్దే పరియాదానం వియ ఇమస్స భిక్ఖునో ఊనపఞ్చవస్సకాలే ఆచరియుపజ్ఝాయానం సన్తికే విచరణం, నావాయ మహాసముద్దోదకేన ఖజ్జమానానం బన్ధనానం తనుభావో వియ భిక్ఖునో పబ్బజ్జాసఙ్ఖేపేన ఉద్దేసపరిపుచ్ఛాదీహి చేవ సంయోజనానం తనుభావో, నావాయ థలే ఉక్ఖిత్తకాలో వియ భిక్ఖునో నిస్సయముచ్చకస్స కమ్మట్ఠానం గహేత్వా అరఞ్ఞే వసనకాలో, దివా వాతాతపేన సంసుస్సనం వియ విపస్సనాఞాణేన తణ్హాస్నేహసంసుస్సనం, రత్తిం హిమోదకేన తేమనం

వియ కమ్మట్ఠానం నిస్సాయ ఉప్పన్నేన పీతిపామోజ్జేన చిత్తతేమనం, రత్తిన్దివం వాతాతపేన చేవ హిమోదకేన చ పరిసుక్ఖపరితిన్తానం బన్ధనానం దుబ్బలభావో వియ ఏకదివసం ఉతుసప్పాయాదీని లద్ధా విపస్సనాఞాణపీతిపామోజ్జేహి సంయోజనానం భియ్యోసోమత్తాయ దుబ్బలభావో, పావుస్సకమేఘో వియ అరహత్తమగ్గఞాణం , మేఘవుట్ఠిఉదకేన నావాయ బన్ధే పూతిభావో వియ ఆరద్ధవిపస్సకస్స రూపసత్తకాదివసేన విపస్సనం వడ్ఢేన్తస్స ఓక్ఖాయమానే పక్ఖాయమానే కమ్మట్ఠానే ఏకదివసం ఉతుసప్పాయాదీని లద్ధా ఏకపల్లఙ్కేన నిసిన్నస్స అరహత్తఫలాధిగమో, పూతిబన్ధనావాయ కఞ్చి కాలం ఠానం వియ ఖీణసంయోజనస్స అరహతో మహాజనం అనుగ్గణ్హన్తస్స యావతాయుకం ఠానం, పూతిబన్ధనావాయ అనుపుబ్బేన భిజ్జిత్వా అపణ్ణత్తికభావూపగమో వియ ఖీణాసవస్స ఉపాదిణ్ణక్ఖన్ధభేదేన అనుపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా పరినిబ్బుతస్స అపణ్ణత్తికభావూపగమోతి ఇమాయ ఉపమాయ సంయోజనానం దుబ్బలతా దీపితా. నవమం.

### ౧౦. అనిచ్చసఞ్ఞాసుత్తవణ్ణనా

౧౦౨. దసమే **అనిచ్చసఞ్ఞా**తి అనిచ్చం అనిచ్చన్తి భావేన్తస్స ఉప్పన్నసఞ్ఞా. **పరియాదియతీ**తి ఖేపయతి. **సబ్బం అస్మిమాన**న్తి నవవిధం అస్మిమానం. **మూలసన్తానకానీ**తి సన్తానేత్వా ఠితమూలాని. మహానఙ్గలం వియ హి అనిచ్చసఞ్ఞా, ఖుద్దానుఖుద్దకాని మూలసన్తానకాని వియ కిలేసా, యథా కస్సకో కసన్తో నఙ్గలేన తాని పదాలేతి, ఏవం యోగీ అనిచ్చసఞ్ఞం భావేన్తో అనిచ్చసఞ్ఞాఞాణేన కిలేసే పదాలేతీతి ఇదమేత్థ ఓపమ్మసంసన్దనం.

**ఓధునాతీ**తి హేట్ఠా ధునాతి. **నిద్ధునాతీ**తి పప్ఫోటేతి. **నిచ్ఛోటేతీ**తి పప్ఫోటేత్వా ఛడ్డేతి. ఇధాపి పబ్బజాని వియ కిలేసా, లాయనం నిచ్ఛోటనం వియ అనిచ్చసఞ్ఞాఞాణన్తి ఇమినా అత్థేన ఉపమా సంసన్దేతబ్బా.

**వణ్టచ్ఛిన్నాయా**తి తిణ్హేన ఖురప్పేన వణ్టచ్ఛిన్నాయ. **తదన్వయాని భవన్తీ**తి తం అమ్బపిణ్డిం అనుగచ్ఛన్తి, తస్సా పతమానాయ అమ్బాని భూమియం పతన్తి. ఇధాపి అమ్బపిణ్డి వియ కిలేసా, తిణ్హఖురప్పో వియ అనిచ్చసఞ్ఞా, యథా ఖురప్పేన ఛిన్నాయ అమ్బపిణ్డియా సబ్బాని అమ్బాని భూమియం పతన్తి, ఏవం అనిచ్చసఞ్ఞాఞాణేన కిలేసానం మూలభూతాయ అవిజ్జాయ ఛిన్నాయ సబ్బకిలేసా సముగ్ఘాతం గచ్ఛన్తీతి, ఇదం ఓపమ్మసంసన్దనం.

**కూటఙ్గమా**తి కూటం గచ్ఛన్తి. **కూటనిన్నా**తి కూటం పవిసనభావేన కూటే నిన్నా. **కూటసమోసరణా**తి కూటే సమోసరిత్వా ఠితా. ఇధాపి కూటం వియ అనిచ్చసఞ్ఞా, గోపానసియో వియ చతుభూమకకుసలధమ్మా, యథా సబ్బగోపానసీనం కూటం అగ్గం, ఏవం కుసలధమ్మానం అనిచ్చసఞ్ఞా అగ్గా. నను చ అనిచ్చసఞ్ఞా లోకియా, సా లోకియకుసలానం తావ అగ్గం హోతు, లోకుత్తరానం కథం అగ్గన్తి? తేసమ్పి పటిలాభకరణత్థేన అగ్గన్తి వేదితబ్బా. ఇమినా ఉపాయేన సబ్బాసు ఉపమాసు ఓపమ్మసంసన్దనం వేదితబ్బం. పురిమాహి పనేత్థ తీహి అనిచ్చసఞ్ఞాయ కిచ్చం, పచ్ఛిమాహి బలన్తి. దసమం.

పుప్ఫవగ్గో దసమో.

మజ్ఝిమపణ్ణాసకో సమత్తో.

### ౧౧. అన్తవగ్గో

### ౧. అన్తసుత్తవణ్ణనా

**౧౦౩**. అన్తవగ్గస్స పఠమే **అన్తా**తి కోట్ఠాసా. ఇదం సుత్తం చతుసచ్చవసేన పఞ్చక్ఖన్ధే యోజేత్వా **అన్తో**తి వచనేన బుజ్ఝనకానం అజ్ఝాసయవసేన వుత్తం. పఠమం.

### ౨-౩. దుక్ఖసుత్తాదివణ్ణనా

**౧౦౪-౧౦౫**. దుతియమ్పి పఞ్చక్ఖన్ధే చతుసచ్చవసేన యోజేత్వా **దుక్ఖ**న్తి బుజ్ఝనకానం అజ్ఝాసయేన కథితం. తతియమ్పి తథేవ **సక్కాయో**తి బుజ్ఝనకానం అజ్ఝాసయేన కథితం. దుతియతతియాని.

### ౪. పరిఞ్ఞేయ్యసుత్తవణ్ణనా

**౧౦౬**. చతుత్థే **పరిఞ్ఞేయ్యే**తి పరిజానితబ్బే సమతిక్కమితబ్బే. **పరిఞ్ఞ**న్తి సమతిక్కమం. **పరిఞ్ఞాతావి**న్తి తాయ పరిఞ్ఞాయ పరిజానిత్వా సమతిక్కమిత్వా ఠితం. **రాగక్ఖయో**తిఆదీహి నిబ్బానం దస్సితం. చతుత్థం.

### ౫-౧౦. సమణసుత్తాదివణ్ణనా

**౧౦౭-౧౧౨**. పఞ్చమాదీసు చతూసు చత్తారి సచ్చాని కథితాని. నవమదసమేసు కిలేసప్పహానన్తి. పఞ్చమాదీని.

అన్తవగ్గో ఏకాదసమో.

### ౧౨. ధమ్మకథికవగ్గో

### ౧-౨. అవిజ్జాసుత్తాదివణ్ణనా

**౧౧౩-౧౧౪**. ధమ్మకథికవగ్గస్స పఠమే **ఏత్తావతా చ అవిజ్జాగతో హోతీ**తి యావతా ఇమాయ చతూసు సచ్చేసు అఞ్ఞాణభూతాయ అవిజ్జాయ సమన్నాగతో, ఏత్తావతా అవిజ్జాగతో హోతీతి అత్థో. దుతియేపి ఏసేవ నయో. పఠమదుతియాని.

### ౩. ధమ్మకథికసుత్తవణ్ణనా

**౧౧౫**. తతియే పఠమేన ధమ్మకథికో, దుతియేన సేఖభూమి, తతియేన అసేఖభూమీతి ఏవం ధమ్మకథికం పుచ్ఛితేన విసేసేత్వా ద్వే భూమియో కథితా. తతియం.

### ౪. దుతియధమ్మకథికసుత్తవణ్ణనా

**౧౧౬**. చతుత్థే తిస్సన్నమ్పి పుచ్ఛానం తీణి విస్సజ్జనాని కథితాని. చతుత్థం.

### ౫-౯. బన్ధనసుత్తాదివణ్ణనా

౧౧౭-౧౨౧. పఞ్చమే **అతీరదస్సీ**తి తీరం వుచ్చతి వట్టం, తం న పస్సతి. **అపారదస్సీ**తి పారం వుచ్చతి నిబ్బానం, తం న పస్సతి. **బద్ధో**తి కిలేసబన్ధనేన బద్ధో హుత్వా జీయతి చ మీయతి చ అస్మా లోకా పరం లోకం గచ్ఛతీతి. ఇమస్మిం సుత్తే వట్టదుక్ఖం కథితన్తి. ఛట్ఠాదీని ఉత్తానత్థానేవ. పఞ్చమాదీని.

### ౧౦. సీలవన్తసుత్తవణ్ణనా

౧౨౨. దసమే **అనిచ్చతో**తిఆదీసు హుత్వా అభావాకారేన **అనిచ్చతో**, పటిపీళనాకారేన **దుక్ఖతో**, ఆబాధట్ఠేన **రోగతో**, అన్తోదోసట్ఠేన **గణ్డతో**, తేసం తేసం గణ్డానం పచ్చయభావేన వా ఖణనట్ఠేన వా **సల్లతో** దుక్ఖట్ఠేన **అఘతో**, విసభాగమహాభూతసముట్ఠానఆబాధపచ్చయట్ఠేన **ఆబాధతో**, అసకట్ఠేన **పరతో**, పలుజ్జనట్ఠేన **పలోకతో** , సత్తసుఞ్ఞతట్ఠేన **సుఞ్ఞతో**, అత్తాభావేన **అనత్తతో**. ఏవమేత్థ "అనిచ్చతో పలోకతో"తి ద్వీహి పదేహి అనిచ్చమనసికారో, "సుఞ్ఞతో అనత్తతో"తి ద్వీహి అనత్తమనసికారో, సేసేహి దుక్ఖమనసికారో వుత్తోతి వేదితబ్బో. సేసమేత్థ ఉత్తానమేవ. దసమం.

### ౧౧. సుతవన్తసుత్తవణ్ణనా

౧౨౩. తథా ఏకాదసమే. దసమస్మిఞ్హి "సీలవతా"తి చతుపారిసుద్ధిసీలం వుత్తం, ఇధ **సుతవతా**తి కమ్మట్ఠానసుతం ఇదమేవ నానాకరణం. ఏకాదసమం.

### ౧౨-౧౩. కప్పసుత్తాదివణ్ణనా

౧౨౪-౧౨౫. ద్వాదసమతేరసమాని రాహులోవాదసదిసానేవాతి. ద్వాదసమతేరసమాని.

ధమ్మకథికవగ్గో ద్వాదసమో.

### ౧౩. అవిజ్జావగ్గో

### ౧-౧౦. సముదయధమ్మసుత్తాదివణ్ణనా

౧౨౬-౧౩౫. అవిజ్జావగ్గో ఉత్తానత్థోవ. ఇమస్మిఞ్హి వగ్గే సబ్బసుత్తేసు చతుసచ్చమేవ కథితం.

అవిజ్జావగ్గో తేరసమో.

### ౧౪. కుక్కుళవగ్గో

### ౧-౧౩. కుక్కుళసుత్తాదివణ్ణనా

౧౩౬-౧౪౯. కుక్కుళవగ్గస్స పఠమే **కుక్కుళ**న్తి సన్తత్తం ఆదిత్తం ఛారికరాసిం వియ మహాపరిళాహం. ఇమస్మిం సుత్తే దుక్ఖలక్ఖణం కథితం, సేసేసు అనిచ్చలక్ఖణాదీని. సబ్బాని చేతాని పాటియేక్కం పుగ్గలజ్ఝాసయేన కథితానీతి.

కుక్కుళవగ్గో చుద్దసమో.

## ౧౩. దిట్ఠివగ్గో

### ౧-౯. అజ్ఝత్తసుత్తాదివణ్ణనా

**౧౩౦-౧౩౮**. దిట్ఠివగ్గస్స పఠమే **కిం ఉపాదాయాతి** కిం పటిచ్చ. దుతియే **కిం అభినివిస్సాతి** కిం అభినివిసిత్వా, పచ్చయం కత్వాతి అత్థో. తతియాదీసు **దిట్ఠీ**తిఆదీని పుగ్గలజ్ఝాసయేన వుత్తాని. పఠమాదీని.

### ౧౦. ఆనన్దసుత్తవణ్ణనా

**౧౩౯**. దసమే **ఉపసఙ్కమీతి** అఞ్ఞో భిక్ఖూ పఞ్చక్ఖన్ధకమ్మట్ఠానం కథాపేత్వా యుఞ్జిత్వా ఘటేత్వా అరహత్తం పత్వా సత్థు సన్తికే అఞ్ఞం బ్యాకరోన్తే దిస్వా “అహమ్పి పఞ్చక్ఖన్ధకమ్మట్ఠానం కథాపేత్వా యుఞ్జన్తో ఘటేన్తో, అరహత్తం పత్వా అఞ్ఞం బ్యాకరిస్సామీ”తి చిన్తేత్వా ఉపసఙ్కమి. సత్థా పన అత్తనో ధరమానకాలే థేరస్స ఉపరిమగ్గత్తయవజ్ఝానం కిలేసానం పహానం అపస్సన్తోపి “ఇమస్స చిత్తం గణ్హిస్సామీ”తి కథేసి. తస్సాపి ఏకం ద్వే వారే మనసి కత్వావ బుద్ధుపట్ఠానవేలా జాతాతి గన్తబ్బం హోతి. ఇతిస్స చిత్తం సమ్పహంసమానో విముత్తిపరిపాచనీయధమ్మోవ సో కమ్మట్ఠానానుయోగో జాతోతి. దసమం.

దిట్ఠివగ్గో పన్నరసమో.

ఉపరిపణ్ణాసకో సమత్తో.

ఖన్ధసంయుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

## ౨. రాధసంయుత్తం

### ౧. పఠమవగ్గో

#### ౧. మారసుత్తవణ్ణనా

**౧౬౦**. రాధసంయుత్తస్స పఠమే **మారో వా అస్సా**తి మరణం వా భవేయ్య. **మారేతా వా**తి మారేతబ్బో వా. **యో వా పన మీయతీ**తి యో వా పన మరతి. **నిబ్బిదత్థ**న్తి నిబ్బిదాఞాణత్థం. **నిబ్బానత్థా**తి ఫలవిముత్తి నామేసా అనుపాదానిబ్బానత్థాతి అత్థో. **అచ్చయాసీ**తి అతిక్కన్తోసి. **నిబ్బానోగధ**న్తి నిబ్బానే పతిట్ఠితం. ఇదం మగ్గబ్రహ్మచరియం నామ నిబ్బానబ్భన్తరే వుస్సతి, న నిబ్బానం అతిక్కమిత్వాతి అత్థో. **నిబ్బానపరియోసాన**న్తి నిబ్బానం అస్స పరియోసానం, నిప్ఫత్తి నిట్ఠాతి అత్థో. పఠమం.

#### ౨-౧౦. సత్తసుత్తాదివణ్ణనా

**౧౬౧-౧౬౯**. దుతియే **సత్తో సత్తో**తి లగ్గపుచ్ఛా. **తత్ర సత్తో తత్ర విసత్తో**తి తత్ర లగ్గో తత్ర విలగ్గో. **పంస్వాగారకేహీ**తి పంసుఘరకేహి. **కేళాయన్తీ**తి కీళన్తి. **ధనాయన్తీ**తి ధనం వియ మఞ్ఞన్తి. **మమాయన్తీ**తి “మమ ఇదం, మమ ఇద”న్తి మమత్తం కరోన్తి, అఞ్ఞస్స ఫుసితుమ్పి న దేన్తి. **వికీళనియం కరోన్తీ**తి “నిట్ఠితా కీళా”తి తే భిన్దమానా కీళావిగమం కరోన్తి. తతియే **భవనేత్తీ**తి భవరజ్జు. చతుత్థం ఉత్తానమేవ. పఞ్చమాదీసు చతూసు చత్తారి సచ్చాని కథితాని, ద్వీసు కిలేసప్పహానన్తి. దుతియాదీని.

పఠమో వగ్గో.

### ౨. దుతియవగ్గో

#### ౧-౧౨. మారసుత్తాదివణ్ణనా

**౧౭౦-౧౮౧**. దుతియవగ్గస్స పఠమే **మారో, మారో**తి మరణం పుచ్ఛతి. యస్మా పన రూపాదివినిముత్తం మరణం నామ నత్థి, తేనస్స భగవా **రూపం ఖో, రాధ, మారో**తిఆదిమాహ . దుతియే **మారధమ్మో**తి మరణధమ్మో. ఏతేనుపాయేన సబ్బత్థ అత్థో వేదితబ్బోతి.

దుతియో వగ్గో.

### ౩-౪. ఆయాచనవగ్గాది

#### ౧-౧౧. మారాదిసుత్తఏకాదసకవణ్ణనా

**౧౮౨-౨౦౫**. తతో పరం ఉత్తానత్థమేవ. అయఞ్హి రాధత్థేరో పటిభానియత్థేరో నామ. తథాగతస్స ఇమం థేరం దిస్వా సుఖుమం కారణం ఉపట్ఠాతి. తేనస్స భగవా నానానయేహి ధమ్మం దేసేతి. ఏవం ఇమస్మిం రాధసంయుత్తే ఆదితో ద్వే వగ్గా

పుచ్ఛావసేన దేసితా, తతియో ఆయాచనేన, చతుత్థో ఉపనిసిన్నకకథావసేన. సకలమ్పి పనేతం రాధసంయుత్తం థేరస్స విముత్తిపరిపాచనీయధమ్మవసేనేవ గహితన్తి వేదితబ్బం.

రాధసంయుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

# ౩. దిట్ఠిసంయుత్తం

## ౧. సోతాపత్తివగ్గో

### ౧. వాతసుత్తవణ్ణనా

**౨౦౬**. దిట్ఠిసంయుత్తే **న వాతా వాయన్తీ**తిఆదీసు ఏవం కిర తేసం దిట్ఠి – ‘‘యేపి ఏతే రుక్ఖసాఖాదీని భఞ్జన్తా వాతా వాయన్తి, న ఏతే వాతా, వాతలేసో నామేసో, వాతో పన ఏసికత్థమ్భో వియ పబ్బతకూటం వియ చ ఠితో. తథా యాపి ఏతా తిణకట్ఠాదీని వహన్తియో నదియో సన్దన్తి, న ఏత్థ ఉదకం సన్దతి, ఉదకలేసో నామేస, ఉదకం పన ఏసికత్థమ్భో వియ పబ్బతకూటం వియ చ ఠితం. యాపిమా గబ్భినియో విజాయన్తీతి చ వుచ్చన్తి, కిఞ్చాపి తా మిలాతుదరా హోన్తి, గబ్భో పన న నిక్ఖమతి, గబ్భలేసో నామేసో, గబ్భో పన ఏసికత్థమ్భో వియ పబ్బతకూటం వియ చ ఠితో. యేపి ఏతే చన్దిమసూరియా ఉదేన్తి వా అపేన్తి వా, నేవ తే ఉదేన్తి న అపేన్తి, చన్దిమసూరియలేసో నామేస, చన్దిమసూరియా పన ఏసికత్థమ్భో వియ పబ్బతకూటం వియ చ ఠితా’’తి.

### ౨-౪. ఏతంమమసుత్తాదివణ్ణనా

**౨౦౭-౨౦౯**. **దిట్ఠ**న్తిఆదీసు **దిట్ఠం** రూపాయతనం. **సుతం** సద్దాయతనం. **ముతం** గన్ధాయతనం రసాయతనం ఫోట్ఠబ్బాయతనం. తఞ్హి పత్వా గహేతబ్బతో ముతన్తి చ వుత్తం. అవసేసాని సత్తాయతనాని **విఞ్ఞాతం** నామ. **పత్త**న్తి పరియేసిత్వా వా అపరియేసిత్వా వా పత్తం. **పరియేసిత**న్తి పత్తం వా అపత్తం వా పరియేసితం. **అనువిచరితం మనసా**తి చిత్తేన అనుసఞ్చరితం. లోకస్మిఞ్హి పరియేసిత్వా పత్తమ్పి అత్థి, పరియేసిత్వా నోపత్తమ్పి, అపరియేసిత్వా పత్తమ్పి, అపరియేసిత్వా నోపత్తమ్పి. తత్థ పరియేసిత్వా పత్తం పత్తం నామ, పరియేసిత్వా నోపత్తం పరియేసితం నామ . అపరియేసిత్వా పత్తఞ్చ అపరియేసిత్వా నోపత్తఞ్చ మనసానువిచరితం నామ. అథ వా పరియేసిత్వా పత్తమ్పి అపరియేసిత్వా పత్తమ్పి పత్తట్ఠేన పత్తం నామ, పరియేసిత్వా నోపత్తమేవ పరియేసితం నామ, అపరియేసిత్వా నోపత్తం మనసానువిచరితం నామ. సబ్బం వా ఏతం మనసా అనువిచరితమేవ.

### ౫. నత్థిదిన్నసుత్తవణ్ణనా

**౨౧౦. నత్థి దిన్న**న్తిఆదీసు **నత్థి దిన్న**న్తి దిన్నస్స ఫలాభావం సన్ధాయ వదన్తి. **యిట్ఠం** వుచ్చతి మహాయాగో. **హుత**న్తి పహేణకసక్కారో అధిప్పేతో. తమ్పి ఉభయం ఫలాభావమేవ సన్ధాయ పటిక్ఖిపన్తి. **సుకతదుక్కటాన**న్తి సుకతదుక్కతానం, కుసలాకుసలానన్తి అత్థో. **ఫలం విపాకో**తి యం ఫలన్తి వా విపాకోతి వా వుచ్చతి, తం నత్థీతి వదన్తి. **నత్థి అయం లోకో**తి పరలోకే ఠితస్స అయం లోకో నత్థి. **నత్థి పరో లోకో**తి ఇధ లోకే ఠితస్సపి పరో లోకో నత్థి, సబ్బే తత్థ తత్థేవ ఉచ్ఛిజ్జన్తీతి దస్సేన్తి. **నత్థి మాతా నత్థి పితా**తి తేసు సమ్మాపటిపత్తిమిచ్ఛాపటిపత్తీనం ఫలాభావవసేన వదన్తి. **నత్థి సత్తా ఓపపాతికా**తి చవిత్వా ఉప్పజ్జనకసత్తా నామ నత్థీతి వదన్తి. **నత్థి లోకే సమణబ్రాహ్మణా**తి లోకే సమ్మాపటిపన్నా సమణబ్రాహ్మణా నామ నత్థీతి వదన్తి.

**చాతుమహాభూతికో**తి చతుమహాభూతమయో. **పథవీ పథవీకాయ**న్తి అజ్ఝత్తికా పథవీధాతు బాహిరం పథవీధాతుం. **అనుపేతీ**తి అనుయాతి. **అనుపగచ్ఛతీ**తి తస్సేవ వేవచనం, అనుగచ్ఛతీతిపి అత్థో. ఉభయేనాపి ఉపేతి ఉపగచ్ఛతీతి దస్సేన్తి. **ఆపాదీ**సుపి ఏసేవ నయో. **ఇన్ద్రియానీ**తి మనచ్ఛట్ఠాని ఇన్ద్రియాని. **సఙ్కమన్తీ**తి ఆకాసం పక్ఖన్దన్తి. **ఆసన్దిపఞ్చమా**తి నిపన్నమఞ్చేన పఞ్చమా, మఞ్చో చేవ, చత్తారో మఞ్చపాదే గహేత్వా ఠితా చత్తారో పురిసా చాతి అత్థో. **యావ ఆళాహనా**తి యావ సుసానా. **పదానీ**తి "అయం ఏవం సీలవా అహోసి, ఏవం దుస్సీలో"తిఆదినా నయేన పవత్తాని గుణాగుణపదాని. సరీరమేవ వా ఏత్థ పదానీతి అధిప్పేతం. **కాపోతకానీ**తి కపోతకవణ్ణాని, పారావతపక్ఖవణ్ణానీతి అత్థో. **భస్సన్తా**తి భస్మన్తా. అయమేవ వా పాళి. **ఆహుతియో**తి యం పహేణకసక్కారాదిభేదం దిన్నదానం, సబ్బం తం ఛారికావసానమేవ హోతి, న తతో పరం ఫలదాయకం హుత్వా గచ్ఛతీతి అత్థో. **దత్తుపఞ్ఞత్త**న్తి దత్తూహి బాలమనుస్సేహి పఞ్ఞత్తం. ఇదం వుత్తం హోతి – బాలేహి అబుద్ధీహి పఞ్ఞత్తమిదం దానం, న పణ్డితేహి. బాలా దేన్తి, పణ్డితా గణ్హన్తీతి దస్సేన్తి.

## ౬. కరోతోసుత్తవణ్ణనా

౨౧౧. **కరోతో**తి సహత్థా కరోన్తస్స. **కారయతో**తి ఆణత్తియా కారేన్తస్స. **ఛిన్దతో**తి పరేసం హత్థాదీని ఛిన్దన్తస్స. **ఛేదాపయతో**తి పరేహి ఛేదాపేన్తస్స. **పచతో**తి దణ్డేన పీళేన్తస్స. **పచాపయతో**తి పరేహి దణ్డాదినా పీళాపేన్తస్స. **సోచతో సోచాపయతో**తి పరస్స భణ్డహరణాదీహి సోకం సయం కరోన్తస్సాపి పరేహి కారేన్తస్సాపి. **కిలమతో కిలమాపయతో**తి ఆహారుపచ్ఛేదబన్ధనాగారపవేసనాదీహి సయం కిలమేన్తస్సపి పరేహి కిలమాపేన్తస్సపి. **ఫన్దతో ఫన్దాపయతో**తి పరం ఫన్దన్తం ఫన్దనకాలే సయమ్పి ఫన్దతో పరేమ్పి ఫన్దాపయతో. **పాణమతిపాతయతో**తి పాణం హనన్తస్సపి హనాపేన్తస్సపి. ఏవం సబ్బత్థ కరణకారాపనవసేనేవ అత్థో వేదితబ్బో.

**సన్ధి**న్తి ఘరసన్ధిం. **నిల్లోప**న్తి మహావిలోపం. **ఏకాగారిక**న్తి ఏకమేవ ఘరం పరివారేత్వా విలుమ్పనం. **పరిపన్థే తిట్ఠతో**తి ఆగతాగతానం అచ్ఛిన్దనత్థం మగ్గే తిట్ఠతో. **కరోతో న కరీయతి పాప**న్తి యంకిఞ్చి పాపం కరోమీతి సఞ్ఞాయ కరోతోపి పాపం న కరీయతి, నత్థి పాపం. సత్తా పన కరోమాతి ఏవంసఞ్ఞినో హోన్తీతి దీపేన్తి. **ఖురపరియన్తేనా**తి ఖురనేమినా, ఖురధారసదిసపరియన్తేన వా. **ఏకమంసఖల**న్తి ఏకమంసరాసిం. **పుఞ్జ**న్తి తస్సేవ వేవచనం. **తతోనిదాన**న్తి ఏకమంసఖలకరణనిదానం.

**దక్ఖిణ**న్తి దక్ఖిణతీరే మనుస్సా కక్ఖళా దారుణా, తే సన్ధాయ **హనన్తో**తిఆది వుత్తం. **ఉత్తర**న్తి ఉత్తరతీరే సద్ధా హోన్తి పసన్నా బుద్ధమామకా ధమ్మమామకా సఙ్ఘమామకా, తే సన్ధాయ **దదన్తో**తిఆది వుత్తం. తత్థ **యజన్తో**తి మహాయాగం కరోన్తో. **దమేనా**తి ఇన్ద్రియదమేన ఉపోసథకమ్మేన. **సంయమేనా**తి సీలసంయమేన. **సచ్చవజ్జేనా**తి సచ్చవచనేన. **ఆగమో**తి ఆగమనం, పవత్తీతి అత్థో. సబ్బథాపి పాపపుఞ్ఞానం కిరియమేవ పటిక్ఖిపన్తి.

## ౭. హేతుసుత్తవణ్ణనా

౨౧౨. **నత్థి హేతు నత్థి పచ్చయో**తి ఏత్థ పచ్చయోతి హేతువేవచనమేవ. ఉభయేనాపి విజ్జమానమేవ కాయదుచ్చరితాదీనం సంకిలేసపచ్చయం, కాయసుచరితాదీనఞ్చ విసుద్ధిపచ్చయం పటిక్ఖిపన్తి. **నత్థి బల**న్తి యమ్హి అత్తనో బలే పతిట్ఠితా ఇమే సత్తా దేవత్తమ్పి మారత్తమ్పి బ్రహ్మత్తమ్పి సావకబోధిమ్పి పచ్చేకబోధిమ్పి సబ్బఞ్ఞుతమ్పి పాపుణన్తి,

తం బలం పటిక్ఖిపన్తి. **నత్థి వీరియన్తి**ఆదీని సబ్బాని అఞ్ఞమఞ్ఞవేవచనానేవ. "ఇదం నో వీరియేన, ఇదం పురిసథామేన, ఇదం పురిసపరక్కమేన పత్త"న్తి, ఏవం పవత్తవచనపటిక్ఖేపకరణవసేన పనేతాని విసుం ఆదియన్తి.

**సబ్బే సత్తాతి** ఓట్ఠగోణగద్రభాదయో అనవసేసే పరిగ్గణ్హన్తి. **సబ్బే పాణాతి** ఏకిన్ద్రియో పాణో, ద్విన్ద్రియో పాణోతిఆదివసేన వదన్తి. **సబ్బే భూతాతి** అణ్డకోసవత్థికోసేసు భూతే సన్ధాయ వదన్తి. **సబ్బే జీవాతి** సాలియవగోధుమాదయో సన్ధాయ వదన్తి. తేసు హి తే విరుహనభావేన జీవసఞ్ఞినో. **అవసా అబలా అవీరియాతి** తేసం అత్తనో వసో వా బలం వా వీరియం వా నత్థి. **నియతిసఙ్గతిభావపరిణతాతి** ఏత్థ **నియతీతి** నియతతా. **సఙ్గతీతి** ఛన్నం అభిజాతీనం తత్థ తత్థ గమనం. **భావోతి** సభావోయేవ. ఏవం నియతియా చ సఙ్గతియా చ భావేన చ పరిణతా నానప్పకారతం పత్తా. యేన హి యథా భవితబ్బం, సో తథేవ భవతి. యేన న భవితబ్బం, సో న భవతీతి దస్సేన్తి. **ఛస్వేవాభిజాతీసూతి** ఛసు ఏవ అభిజాతీసు ఠత్వా సుఖఞ్చ దుక్ఖఞ్చ పటిసంవేదేన్తి, అఞ్ఞా సుఖదుక్ఖభూమి నత్థీతి దస్సేన్తి.

## ౮-౧౦. మహాదిట్ఠిసుత్తాదివణ్ణనా

౨౧౩-౨౧౫. **అకటాతి** అకతా. **అకటవిధాతి** అకతవిధానా, "ఏవం కరోహీ"తి కేనచి కారితాపి న హోన్తీతి అత్థో. **అనిమ్మితాతి** ఇద్ధియాపి న నిమ్మితా. **అనిమ్మాతాతి** అనిమ్మాపితా. "అనిమ్మితబ్బా"తిపి పాఠో, న నిమ్మితబ్బాతి అత్థో. **వఞ్ఝాతి** వఞ్ఝపసువఞ్ఝతాలాదయో వియ అఫలా కస్సచి అజనకా. పబ్బతకూటం వియ ఠితాతి **కూటట్ఠా**. ఏసికట్ఠాయినో వియ హుత్వా ఠితాతి **ఏసికట్ఠాయిట్ఠితా,** యథా సునిఖాతో ఏసికత్థమ్భో నిచ్చలో తిట్ఠతి, ఏవం ఠితాతి అత్థో. **న ఇఞ్జన్తీతి** ఏసికత్థమ్భో వియ ఠితత్తా న చలన్తి. **న విపరిణమన్తీతి** పకతిం న విజహన్తి. **న అఞ్ఞమఞ్ఞం బ్యాబాధేన్తీతి** అఞ్ఞమఞ్ఞం న ఉపహనన్తి. **నాలన్తి** న సమత్థా. **పథవీకాయోతి**ఆదీసు పథవీయేవ పథవీకాయో, పథవీసమూహో వా. **సత్తన్నంత్వేవ కాయానన్తి** యథా ముగ్గరాసిఆదీసు పహటం సత్థం ముగ్గరాసిఆదీనం అన్తరేనేవ పవిసతి, ఏవం సత్తన్నం కాయానం అన్తరేన ఛిద్దేన వివరేన సత్థం పవిసతి. తత్థ "అహం ఇమం జీవితా వోరోపేమీ"తి కేవలం సఞ్ఞామత్తమేవ హోతీతి దస్సేన్తి.

**యోనిపముఖసతసహస్సానీతి** పముఖయోనీనం ఉత్తమయోనీనం చుద్దససతసహస్సాని అఞ్ఞాని చ సట్ఠిసతాని అఞ్ఞాని చ ఛసతాని **పఞ్చ చ కమ్మునో సతానీతి** పఞ్చకమ్మసతాని చాతి కేవలం తక్కమత్తకేన నిరత్థకదిట్ఠిం దీపేన్తి. **పఞ్చ చ కమ్మాని తీణి చ కమ్మానీతి**ఆదీసుపి ఏసేవ నయో. కేచి పనాహు "పఞ్చ కమ్మానీతి పఞ్చిన్ద్రియవసేన గణ్హన్తి, తీణీతి కాయకమ్మాదివసేనా"తి. **కమ్మే చ అడ్ఢకమ్మే చాతి** ఏత్థ పనస్స కాయకమ్మవచీకమ్మాని కమ్మన్తి లద్ధి, మనోకమ్మం ఉపడ్ఢకమ్మన్తి. **ద్వట్ఠిపటిపదాతి** ద్వాసట్ఠిపటిపదాతి వదన్తి. **ద్వట్ఠన్తరకప్పాతి** ఏకస్మిం కప్పే చతుసట్ఠి అన్తరకప్పా నామ హోన్తి, అయం పన అఞ్ఞే ద్వే అజానన్తో ఏవమాహ.

**ఛళాభిజాతియోతి** కణ్హాభిజాతి నీలాభిజాతి లోహితాభిజాతి హలిద్దాభిజాతి సుక్కాభిజాతి పరమసుక్కాభిజాతీతి ఇమా ఛ అభిజాతియో వదన్తి. తత్థ ఓరబ్భికా సూకరికా సాకుణికా మాగవికా లుద్దా మచ్ఛఘాతకా చోరా చోరఘాతకా బన్ధనాగారికా, యే వా పనఞ్ఞేపి కేచి కురూరకమ్మన్తా, అయం కణ్హాభిజాతీతి వదన్తి. భిక్ఖూ నీలాభిజాతీతి వదన్తి. తే కిర చతూసు పచ్చయేసు కణ్టకే పక్ఖిపిత్వా ఖాదన్తి, "భిక్ఖూ చ కణ్టకవుత్తికా"తి (అ॰ ని॰ ౬.౫౭) అయం హిస్స పాళి ఏవ. అథ వా కణ్టకవుత్తికా ఏవ నామ ఏకే పబ్బజితాతి వదన్తి. లోహితాభిజాతి నామ నిగణ్ఠా ఏకసాటకాతి వదన్తి. ఇమే కిర పురిమేహి ద్వీహి పణ్డరతరా. గిహీ ఓదాతవసనా అచేలకసావకా హలిద్దాభిజాతీతి వదన్తి. ఏవం అత్తనో పచ్చయదాయకే నిగణ్ఠేహిపి

జేట్ఠకతరే కరోన్తి. ఆజీవకా ఆజీవినియో అయం సుక్కాభిజాతీతి వదన్తి. తే కిర పురిమేహి చతూహి పణ్డరతరా . నన్దో వచ్ఛో, కిసో సంకిచ్చో, మక్ఖలి గోసాలో పరమసుక్కాభిజాతీతి వదన్తి. తే కిర సబ్బేహి పణ్డరతరా.

**అట్ఠ పురిసభూమియోతి** మన్దభూమి ఖిడ్డాభూమి వీమంసకభూమి ఉజుగతభూమి సేఖభూమి సమణభూమి జాననభూమి పన్నభూమీతి ఇమా అట్ఠ పురిసభూమియోతి వదన్తి. తత్థ జాతదివసతో పట్ఠాయ సత్త దివసే సమ్బాధట్ఠానతో నిక్ఖన్తత్తా సత్తా మన్దా హోన్తి మోమూహా, అయం మన్దభూమీతి వదన్తి. యే పన దుగ్గతితో ఆగతా హోన్తి, తే అభిణ్హం రోదన్తి చేవ విరవన్తి చ, సుగతితో ఆగతా తం అనుస్సరిత్వా అనుస్సరిత్వా హసన్తి, అయం ఖిడ్డాభూమి నామ. మాతాపితూనం హత్థం వా పాదం వా మఞ్చం వా పీఠం వా గహేత్వా భూమియం పదనిక్ఖిపనం వీమంసకభూమి నామ. పదసా గన్తుం సమత్థకాలో ఉజుగతభూమి నామ. సిప్పాని సిక్ఖనకాలో సేఖభూమి నామ. ఘరా నిక్ఖమ్మ పబ్బజనకాలో సమణభూమి నామ. ఆచరియం సేవిత్వా జాననకాలో జాననభూమి నామ. “భిక్ఖు చ పన్నకో జినో న కిఞ్చి ఆహా”తి ఏవం అలాభిం సమణం పన్నభూమీతి వదన్తి.

**ఏకూనపఞ్ఞాస ఆజీవకసతేతి** ఏకూనపఞ్ఞాస ఆజీవవుత్తిసతాని. **పరిబ్బాజకసతేతి** పరిబ్బాజకపబ్బజ్జాసతాని. **నాగవాససతేతి** నాగమణ్డలసతాని. **వీసే ఇన్ద్రియసతేతి** వీస ఇన్ద్రియసతాని. **తింసే నిరయసతేతి** తింస నిరయసతాని. **రజోధాతుయోతి** రజఓకిరణట్ఠానాని. హత్థపిట్ఠిపాదపిట్ఠాదీని సన్ధాయ వదతి. **సత్త సఞ్ఞీగబ్భాతి** ఓట్ఠగోణగద్రభఅజపసుమిగమహింసే సన్ధాయ వదతి. **సత్త అసఞ్ఞీగబ్భాతి** సాలియవగోధుమముగ్గకఙ్గువరకకుద్రూసకే సన్ధాయ వదతి. **నిగణ్ఠిగబ్భాతి** గణ్ఠిమ్హి జాతగబ్భా, ఉచ్ఛువేళునళాదయో సన్ధాయ వదతి. **సత్త దేవాతి** బహూ దేవా, నో పన సత్తాతి వదతి. మనుస్సాపి అనన్తా, నో సత్తాతి వదతి. **సత్త పేసాచాతి** పిసాచా మహన్తమహన్తా, సత్తాతి వదతి. **సరాతి** మహాసరా. కణ్ణముణ్డ-రథకార-అనోతత్త-సీహప్పపాత-ఛద్దన్త-ముచలిన్ద-కుణాలదహే గహేత్వా వదతి.

**పవుటాతి** గణ్ఠికా. **పపాతాతి** మహాపపాతా. **పపాతసతానీతి** ఖుద్దకపపాతసతాని. **సుపినాతి** మహాసుపినా. **సుపినసతానీతి** ఖుద్దకసుపినసతాని. **మహాకప్పినోతి** మహాకప్పానం. ఏత్థ ఏకమ్హా మహాసరా వస్ససతే వస్ససతే కుసగ్గేన ఏకం ఉదకబిన్దుం నీహరిత్వా సత్తక్ఖత్తుం తమ్హి సరే నిరుదకే కతే ఏకో మహాకప్పోతి వదతి. ఏవరూపానం మహాకప్పానం చతురాసీతిసతసహస్సాని ఖేపేత్వా బాలే చ పణ్డితే చ దుక్ఖస్సన్తం కరోన్తీతి అయమస్స లద్ధి. పణ్డితోపి కిర అన్తరావిసుజ్ఝితుం న సక్కోతి, బాలోపి తతో ఉద్ధం న గచ్ఛతి.

**సీలేన వాతి** అచేలకసీలేన వా అఞ్ఞేన వా యేన కేనచి. **వతేనాతి** తాదిసేనేవ వతేన. **తపేనాతి** తపోకమ్మేన. **అపరిపక్కం పరిపాచేతి** నామ యో “అహం పణ్డితో”తి అన్తరా విసుజ్ఝతి. **పరిపక్కం ఫుస్స ఫుస్స బ్యన్తీకరోతి** నామ యో “అహం బాలో”తి వుత్తపరిమాణకాలం అతిక్కమిత్వా యాతి. **హేవం నత్థీతి** ఏవం నత్థి. తఞ్హి ఉభయమ్పి న సక్కా కాతున్తి దీపేతి. **దోణమితేతి** దోణేన మితం వియ. **సుఖదుక్ఖేతి** సుఖదుక్ఖం. **పరియన్తకతేతి** వుత్తపరిమాణేన కాలేన కతపరియన్తో. **నత్థి హాయనవడ్ఢనేతి** నత్థి హాయనవడ్ఢనాని, న సంసారో పణ్డితస్స హాయతి, న బాలస్స వడ్ఢతీతి అత్థో. **ఉక్కంసావకంసేతి** ఉక్కంసావకంసా. హాయనవడ్ఢనానమేవేతం వేవచనం. ఇదాని తమత్థం ఉపమాయ సాధేన్తో **సేయ్యథాపి నామాతి**ఆదిమాహ. తత్థ **సుత్తగుళేతి** వేఠేత్వా కతసుత్తగుళే. **నిబ్బేఠియమానమేవ పలేతీతి** పబ్బతే వా రుక్ఖగ్గే వా ఠత్వా ఖిత్తం సుత్తప్పమాణేన నిబ్బేఠియమానమేవ గచ్ఛతి, సుత్తే ఖీణే తత్థేవ తిట్ఠతి, న గచ్ఛతి ఏవమేవ బాలా చ పణ్డితా చ కాలవసేన నిబ్బేఠియమానా సుఖదుక్ఖం పలేన్తి, యథావుత్తేన కాలేన అతిక్కమన్తీతి దస్సేతి.

## ౧౧-౧౮. అన్తవాసుత్తాదివణ్ణనా

**౨౧౬-౨౨౩. అన్తవా లోకోతి** ఏకతో వడ్ఢితనిమిత్తం లోకోతి గాహేన వా తక్కేన వా ఉప్పన్నదిట్ఠి. **అనన్తవాతి** సబ్బతో వడ్ఢితం అప్పమాణనిమిత్తం లోకోతి గాహేన వా తక్కేన వా ఉప్పన్నదిట్ఠి. **తం జీవం తం సరీరన్తి** జీవఞ్చ సరీరఞ్చ ఏకమేవాతి ఉప్పన్నదిట్ఠి. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి. ఇమాని తావ సోతాపత్తిమగ్గవసేన అట్ఠారస వేయ్యాకరణాని ఏకం గమనం.

## ౨. దుతియగమనాదివగ్గవణ్ణనా

**౨౨౪-౩౦౧**. దుతియం గమనం దుక్ఖవసేన వుత్తం. తత్రాపి అట్ఠారసేవ వేయ్యాకరణాని, తతో పరాని "రూపీ అత్తా హోతీ"తిఆదీని అట్ఠ వేయ్యాకరణాని, తేహి సద్ధిం తం దుతియపేయ్యాలోతి వుత్తో.

తత్థ **రూపీతి** ఆరమ్మణమేవ "అత్తా"తి గహితదిట్ఠి. **అరూపీతి** ఝానం "అత్తా"తి గహితదిట్ఠి . **రూపీ చ అరూపీ చాతి** ఆరమ్మణఞ్చ ఝానఞ్చ "అత్తా"తి గహితదిట్ఠి. **నేవ రూపీ నారూపీతి** తక్కమత్తేన గహితదిట్ఠి. **ఏకన్తసుఖీతి** లాభీతక్కీజాతిస్సరానం ఉప్పన్నదిట్ఠి. ఝానలాభినోపి హి అతీతే ఏకన్తసుఖం అత్తభావం మనసికరోతో ఏవం దిట్ఠి ఉప్పజ్జతి. తక్కినోపి "యథా ఏతరహి అహం ఏకన్తసుఖీ, ఏవం సమ్పరాయేపి భవిస్సామీ"తి ఉప్పజ్జతి. జాతిస్సరస్సపి సత్తట్ఠభవే సుఖితభావం పస్సన్తస్స ఏవం ఉప్పజ్జతి, **ఏకన్తదుక్ఖీతిఆదీసుపి** ఏసేవ నయో.

తతియపేయ్యాలో అనిచ్చదుక్ఖవసేన తేహియేవ ఛబ్బీసతియా సుత్తేహి వుత్తో, చతుత్థపేయ్యాలో తిపరివట్టవసేనాతి.

దిట్ఠిసంయుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

# ౪. ఓక్కన్తసంయుత్తం

## ౧-౧౦. చక్ఖుసుత్తాదివణ్ణనా

**౩౦౨-౩౧౧.** ఓక్కన్తసంయుత్తే **అధిముచ్చతీ**తి సద్ధాధిమోక్ఖం పటిలభతి. **ఓక్కన్తో సమ్మత్తనియామ**న్తి పవిట్ఠో అరియమగ్గం. **అభబ్బో చ తావ కాలం కాతు**న్తి ఇమినా ఉప్పన్నే మగ్గే ఫలస్స అనన్తరాయతం దీపేతి. ఉప్పన్నస్మిఞ్హి మగ్గే ఫలస్స అన్తరాయకరణం నామ నత్థి. తేనేవాహ – "అయఞ్చ పుగ్గలో సోతాపత్తిఫలసచ్ఛికిరియాయ పటిపన్నో అస్స, కప్పస్స చ ఉడ్డయ్హనవేలా అస్స, నేవ తావ కప్పో ఉడ్డయ్హేయ్య, యావాయం పుగ్గలో న సోతాపత్తిఫలం సచ్ఛికరోతి, అయం వుచ్చతి పుగ్గలో ఠితకప్పీ"తి (పు॰ ప॰ ౧౭). **మత్తసో నిజ్ఝానం ఖమన్తీ**తి పమాణతో ఓలోకనం ఖమన్తి. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

ఓక్కన్తసంయుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

# ౫. ఉప్పాదసంయుత్తవణ్ణనా

**౩౧౨-౩౨౧.** ఉప్పాదసంయుత్తే సబ్బం పాకటమేవ.

ఉప్పాదసంయుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

# ౬. కిలేససంయుత్తవణ్ణనా

**౩౨౨-౩౩౧.** కిలేససంయుత్తే **చిత్తస్సేసో ఉపక్కిలేసోతి** కతరచిత్తస్స? చతుభూమకచిత్తస్స. తేభూమకచిత్తస్స తావ హోతు, లోకుత్తరస్స కథం ఉపక్కిలేసో హోతీతి? ఉప్పత్తినివారణతో. సో హి తస్స ఉప్పజ్జితుం అప్పదానేన ఉపక్కిలేసోతి వేదితబ్బో. **నేక్ఖమ్మనిన్నన్తి** నవలోకుత్తరధమ్మనిన్నం. **చిత్తన్తి** సమథవిపస్సనాచిత్తం. **అభిఞ్ఞా సచ్ఛికరణీయేసు ధమ్మేసూతి** పచ్చవేక్ఖణఞాణేన అభిజానిత్వా సచ్ఛికాతబ్బేసు ఛళభిఞ్ఞాధమ్మేసు, ఏకం ధమ్మం వా గణ్హన్తేన నేక్ఖమ్మన్తి గహేతబ్బం. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

కిలేససంయుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

# ౭. సారిపుత్తసంయుత్తం

### ౧-౯. వివేకజసుత్తాదివణ్ణనా

**౩౩౨-౩౪౦.** సారిపుత్తసంయుత్తస్స పఠమే **న ఏవం హోతీ**తి అహఙ్కారమమఙ్కారానం పహీనత్తా ఏవం న హోతి. దుతియాదీసుపి ఏసేవ నయో. పఠమాదీని.

### ౧౦. సుచిముఖీసుత్తవణ్ణనా

**౩౪౧.** దసమే **సుచిముఖీ**తి ఏవంనామికా. **ఉపసఙ్కమీ**తి థేరం అభిరూపం దస్సనీయం సువణ్ణవణ్ణం సమన్తపాసాదికం దిస్వా "ఇమినా సద్ధిం పరిహాసం కరిస్సామీ"తి ఉపసఙ్కమి. అథ థేరేన తస్మిం వచనే పటిక్ఖిత్తే "ఇదానిస్స వాదం ఆరోపేస్సామీ"తి మఞ్ఞమానా **తేన హి, సమణ, ఉబ్భముఖో భుఞ్జసీ**తి ఆహ. **దిసాముఖో**తి చతుద్దిసాముఖో, చతస్సో దిసా ఓలోకేన్తోతి అత్థో. **విదిసాముఖో**తి చతస్సో విదిసా ఓలోకేన్తో.

**వత్థువిజ్జాతిరచ్ఛానవిజ్జాయా**తి వత్థువిజ్జాసఙ్ఖాతాయ తిరచ్ఛానవిజ్జాయ. వత్థువిజ్జా నామ లాబువత్థు-కుమ్భణ్డవత్థు-మూలకవత్థు-ఆదీనం వత్థూనం ఫలసమ్పత్తికారణకాలజాననుపాయో. **మిచ్ఛాజీవేన జీవికం కప్పేన్తీ**తి తేసేవ వత్థువిజ్జాతిరచ్ఛానవిజ్జాసఙ్ఖాతేన మిచ్ఛాజీవేన జీవికం కప్పేన్తి, తేసం వత్థూనం సమ్పాదనేన పసన్నేహి మనుస్సేహి దిన్నే పచ్చయే పరిభుఞ్జన్తా జీవన్తీతి అత్థో. **అధోముఖా**తి వత్థుం ఓలోకేత్వా భుఞ్జమానవసేన అధోముఖా భుఞ్జన్తి నామ. ఏవం సబ్బత్థ యోజనా కాతబ్బా. అపి చేత్థ **నక్ఖత్తవిజ్జా**తి "అజ్జ ఇమం నక్ఖత్తం ఇమినా నక్ఖత్తేన గన్తబ్బం, ఇమినా ఇదఞ్చిదఞ్చ కాతబ్బ"న్తి ఏవం జాననవిజ్జా. **దూతేయ్య**న్తి దూతకమ్మం, తేసం తేసం సాసనం గహేత్వా తత్థ తత్థ గమనం. **పహిణగమన**న్తి ఏకగామస్మింయేవ ఏకకులస్స సాసనేన అఞ్ఞకులం ఉపసఙ్కమనం. **అఙ్గవిజ్జా**తి ఇత్థిలక్ఖణపురిసలక్ఖణవసేన అఙ్గసమ్పత్తిం ఞత్వా "తాయ అఙ్గసమ్పత్తియా ఇదం నామ లబ్భతీ"తి ఏవం జాననవిజ్జా. **విదిసాముఖా**తి అఙ్గవిజ్జా హి తం తం సరీరకోట్ఠాసం ఆరబ్భ పవత్తత్తా విదిసాయ పవత్తా నామ, తస్మా తాయ విజ్జాయ జీవికం కప్పేత్వా భుఞ్జన్తా విదిసాముఖా భుఞ్జన్తి నామ. **ఏవమారోచేసీ**తి "ధమ్మికం సమణా"తిఆదీని వదమానా సాసనస్స నియ్యానికం గుణం కథేసి. తఞ్చ పరిబ్బాజికాయ కథం సుత్వా పఞ్చమత్తాని కులసతాని సాసనే ఓతరింసూతి.

సారిపుత్తసంయుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

# ౮. నాగసంయుత్తం

## ౧. సుద్ధికసుత్తవణ్ణనా

**౩౪౨**. నాగసంయుత్తే **అణ్డజాతి** అణ్డే జాతా. **జలాబుజాతి** వత్థికోసే జాతా. **సంసేదజాతి** సంసేదే జాతా. **ఓపపాతికాతి** ఉపపతిత్వా వియ జాతా. ఇదఞ్చ పన సుత్తం అట్ఠుప్పత్తియా వుత్తం. భిక్ఖూనఞ్హి "కతి ను ఖో నాగయోనియో"తి కథా ఉదపాది. అథ భగవా పుగ్గలానం నాగయోనీహి ఉద్ధరణత్థం నాగయోనియో ఆవికరోన్తో ఇమం సుత్తమాహ.

## ౨-౫౦. పణీతతరసుత్తాదివణ్ణనా

**౩౪౩-౩౯౧**. దుతియాదీసు **వోస్సట్ఠకాయాతి** అహితుణ్డికపరిబుద్ధం అగణేత్వా విస్సట్ఠకాయా. **ద్వయకారినోతి** దువిధకారినో, కుసలాకుసలకారినోతి అత్థో. **సచజ్జ మయన్తి** సచే అజ్జ మయం. **సహబ్యతం ఉపపజ్జతీతి** సహభావం ఆపజ్జతి. తత్రస్స అకుసలం ఉపపత్తియా పచ్చయో హోతి, కుసలం ఉపపన్నానం సమ్పత్తియా. **అన్నన్తి** ఖాదనీయభోజనీయం. **పానన్తి** యంకిఞ్చి పానకం. **వత్థన్తి** నివాసనపారుపనం. **యానన్తి** ఛత్తుపాహనం ఆదిం కత్వా యంకిఞ్చి గమనపచ్చయం. **మాలన్తి** యంకిఞ్చి సుమనమాలాదిపుప్ఫం. **గన్ధన్తి** యంకిఞ్చి చన్దనాదిగన్ధం. **విలేపనన్తి** యంకిఞ్చి ఛవిరాగకరణం. **సేయ్యావసథపదీపేయ్యన్తి** మఞ్చపీఠాదిసేయ్యం ఏకభూమికాదిఆవసథం వట్టితేలాదిపదీపూపకరణఞ్చ దేతీతి అత్థో. తేసఞ్హి దీఘాయుకతాయ చ వణ్ణవన్తతాయ చ సుఖబహులతాయ చ పత్థనం కత్వా ఇమం దసవిధం దానవత్థుం దత్వా తం సమ్పత్తిం అనుభవితుం తత్థ నిబ్బత్తన్తి. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

నాగసంయుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

# ౯. సుపణ్ణసంయుత్తవణ్ణనా

**౩౯౨-౪౩౭.** సుపణ్ణసంయుత్తే పత్తానం వణ్ణవన్తతాయ గరుళా **సుపణ్ణా**తి వుత్తా. ఇధాపి పరమసుత్తం పురిమనయేనేవ అట్ఠుప్పత్తియం వుత్తం. **హరన్తీ**తి ఉద్ధరన్తి. ఉద్ధరమానా చ పన తే అత్తనా హీనే వా సమే వా ఉద్ధరితుం సక్కోన్తి, న అత్తనా పణీతతరే. సత్తవిధా హి అనుద్ధరణీయనాగా నామ పణీతతరా కమ్బలస్సతరా ధతరట్ఠా సత్తసీదన్తరవాసినో పథవిట్ఠకా పబ్బతట్ఠకా విమానట్ఠకాతి. తత్ర అణ్డజాదీనం జలాబుజాదయో పణీతతరా , తే తేహి అనుద్ధరణీయా. కమ్బలస్సతరా పన నాగసేనాపతినో, తే యత్థ కత్థచి దిస్వా యో కోచి సుపణ్ణో ఉద్ధరితుం న సక్కోతి. ధతరట్ఠా పన నాగరాజానో, తేపి కోచి ఉద్ధరితుం న సక్కోతి. యే పన సత్తసీదన్తరే మహాసముద్దే వసన్తి, తే యస్మా కత్థచి వికమ్పనం కాతుం న సక్కా, తస్మా కోచి ఉద్ధరితుం న సక్కోతి. పథవిట్ఠకాదీనం నిలీయనోకాసో అత్థి, తస్మా తేపి ఉద్ధరితుం న సక్కోతి. యే పన మహాసముద్దే ఊమిపిట్ఠే వసన్తి, తే యో కోచి సమో వా పణీతతరో వా సుపణ్ణో ఉద్ధరితుం సక్కోతి. సేసం నాగసంయుత్తే వుత్తనయమేవాతి.

సుపణ్ణసంయుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

# ౧౦. గన్ధబ్బకాయసంయుత్తవణ్ణనా

**౪౩౮-౫౪౯**. గన్ధబ్బకాయసంయుత్తే **మూలగన్ధే అధివత్థాతి** యస్స రుక్ఖస్స మూలే గన్ధో అత్థి, తం నిస్సాయ నిబ్బత్తా. సో హి సకలోపి రుక్ఖో తేసం ఉపకప్పతి. సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో. **గన్ధగన్ధేతి** మూలాదిగన్ధానం గన్ధే. యస్స హి రుక్ఖస్స సబ్బేసమ్పి మూలాదీనం గన్ధో అత్థి, సో ఇధ గన్ధో నామ. తస్స గన్ధస్స గన్ధే, తస్మిం అధివత్థా. ఇధ మూలాదీని సబ్బాని తేసంయేవ ఉపకప్పన్తి. **సో దాతా హోతి మూలగన్ధానన్తి** సో కాళానుసారికాదీనం మూలగన్ధానం దాతా హోతి. ఏవం సబ్బపదేసు అత్థో వేదితబ్బో. ఏవఞ్హి సరిక్ఖదానమ్పి దత్వా పత్థనం ఠపేన్తి, అసరిక్ఖదానమ్పి. తం దస్సేతుం **సో అన్నం దేతీ**తిఆది దసవిధం దానవత్థు వుత్తం. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

గన్ధబ్బకాయసంయుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

# ౧౧. వలాహకసంయుత్తవణ్ణనా

**౨౨౦-౬౦౬**. వలాహకసంయుత్తే **వలాహకకాయికా**తి వలాహకనామకే దేవకాయే ఉప్పన్నా ఆకాసచారికదేవా. **సీతవలాహకా**తి సీతకరణవలాహకా. సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో. **చేతోపణిధిమన్వాయా**తి చిత్తట్ఠపనం ఆగమ్మ. **సీతం హోతీ**తి యం వస్సానే వా హేమన్తే వా సీతం హోతి, తం ఉతుసముట్ఠానమేవ. యం పన సీతేపి అతిసీతం, గిమ్హే చ ఉప్పన్నం సీతం, తం దేవతానుభావేన నిబ్బత్తం సీతం నామ. **ఉణ్హం హోతీ**తి యం గిమ్హానే ఉణ్హం, తం ఉతుసముట్ఠానికం పాకతికమేవ. యం పన ఉణ్హేపి అతిఉణ్హం, సీతకాలే చ ఉప్పన్నం ఉణ్హం, తం దేవతానుభావేన నిబ్బత్తం ఉణ్హం నామ. **అబ్భం హోతీ**తి అబ్భమణ్డపో హోతి. ఇధాపి యం వస్సానే చ సిసిరే చ అబ్భం ఉప్పజ్జతి, తం ఉతుసముట్ఠానికం పాకతికమేవ. యం పన అబ్భేయేవ అతిఅబ్భం, సత్తసత్తాహమ్పి చన్దసూరియే ఛాదేత్వా ఏకన్ధకారం కరోతి, యఞ్చ చిత్తవేసాఖమాసేసు అబ్భం, తం దేవతానుభావేన ఉప్పన్నం అబ్భం నామ. **వాతో హోతీ**తి యో తస్మిం తస్మిం ఉతుమ్హి ఉత్తరదక్ఖిణాదిపకతివాతో హోతి, అయం ఉతుసముట్ఠానోవ. యోపి పన రుక్ఖక్ఖన్ధాదిపదాలనో అతివాతో నామ అత్థి, అయఞ్చేవ, యో చ అఞ్ఞోపి అకాలవాతో, అయం దేవతానుభావనిబ్బత్తో నామ. **దేవో వస్సతీ**తి యం వస్సికే చత్తారో మాసే వస్సం, తం ఉతుసముట్ఠానమేవ. యం పన వస్సేయేవ అతివస్సం, యఞ్చ చిత్తవేసాఖమాసేసు వస్సం, తం దేవతానుభావనిబ్బత్తం నామ.

తత్రిదం వత్థు – ఏకో కిర వస్సవలాహకదేవపుత్తో తలకూటకవాసి ఖీణాసవత్థేరస్స సన్తికం గన్త్వా వన్దిత్వా అట్ఠాసి. థేరో “కోసి త్వ”న్తి పుచ్ఛి. “అహం, భన్తే, వస్సవలాహకదేవపుత్తో”తి. “తుమ్హాకం కిర చిత్తేన దేవో వస్సతీ”తి? “ఆమ, భన్తే”తి. “పస్సితుకామా మయ”న్తి . “తేమిస్సథ, భన్తే”తి. “మేఘసీసం వా గజ్జితం వా న పఞ్ఞాయతి, కథం తేమిస్సామా”తి? “భన్తే, అమ్హాకంచిత్తేన దేవో వస్సతి, తుమ్హే పణ్ణసాలం పవిసథా”తి . “సాధు దేవపుత్తా”తి సో పాదే ధోవిత్వా పణ్ణసాలం పావిసి. దేవపుత్తో తస్మిం పవిసన్తేయేవ ఏకం గీతం గాయిత్వా హత్థం ఉక్ఖిపి. సమన్తా తియోజనట్ఠానం ఏకమేఘం అహోసి. థేరో అద్ధతిన్తో పణ్ణసాలం పవిట్ఠోతి. అపిచ దేవో నామేస అట్ఠహి కారణేహి వస్సతి నాగానుభావేన సుపణ్ణానుభావేన దేవతానుభావేన సచ్చకిరియాయ ఉతుసముట్ఠానేన మారావట్టనేన ఇద్ధిబలేన వినాసమేఘేనాతి.

వలాహకసంయుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

# ౧౨. వచ్ఛగోత్తసంయుత్తవణ్ణనా

**౬౦౭-౬౬౧**. వచ్ఛగోత్తసంయుత్తే **అఞ్ఞాణా**తి అఞ్ఞాణేన. ఏవం సబ్బపదేసు కరణవసేనేవ అత్థో వేదితబ్బో. సబ్బాని చేతాని అఞ్ఞమఞ్ఞవేవచనానేవాతి. ఇమస్మిఞ్చ పన సంయుత్తే ఏకాదస సుత్తాని పఞ్చపఞ్ఞాస వేయ్యాకరణానీతి వేదితబ్బాని.

వచ్ఛగోత్తసంయుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

# ౧౩. ఝానసంయుత్తం

## ౧. సమాధిమూలకసమాపత్తిసుత్తవణ్ణనా

**౯౯౨**. ఝానసంయుత్తస్స పఠమే **సమాధికుసలో**తి పఠమం ఝానం పఞ్చఙ్గికం దుతియం తివఙ్గికన్తి ఏవం అఙ్గవవత్థానకుసలో. **న సమాధిస్మిం సమాపత్తికుసలో**తి చిత్తం హాసేత్వా కల్లం కత్వా ఝానం సమాపజ్జితుం న సక్కోతి. ఇమినా నయేన సేసపదానిపి వేదితబ్బాని.

## ౨-౫౫. సమాధిమూలకఠితిసుత్తాదివణ్ణనా

**౯౯౩-౧౦౪౬**. దుతియాదీసు **న సమాధిస్మిం ఠితికుసలో**తి ఝానం ఠపేతుం అకుసలో, సత్తట్ఠఅచ్ఛరామత్తం ఝానం ఠపేతుం న సక్కోతి. **న సమాధిస్మిం వుట్ఠానకుసలో**తి ఝానతో వుట్ఠాతుం అకుసలో, యథాపరిచ్ఛేదేన వుట్ఠాతుం న సక్కోతి. **న సమాధిస్మిం కల్లితకుసలో**తి చిత్తం హాసేత్వా కల్లం కాతుం అకుసలో. **న సమాధిస్మిం ఆరమ్మణకుసలో**తి కసిణారమ్మణేసు అకుసలో. **న సమాధిస్మిం గోచరకుసలో**తి కమ్మట్ఠానగోచరే చేవ భిక్ఖాచారగోచరే చ అకుసలో. **న సమాధిస్మిం అభినీహారకుసలో**తి కమ్మట్ఠానం అభినీహరితుం అకుసలో. **న సమాధిస్మిం సక్కచ్చకారీ**తి ఝానం అప్పేతుం సక్కచ్చకారీ న హోతి. **న సమాధిస్మిం సాతచ్చకారీ**తి ఝానప్పనాయ సతతకారీ న హోతి, కదాచిదేవ కరోతి. **న సమాధిస్మిం సప్పాయకారీ**తి సమాధిస్స సప్పాయే ఉపకారకధమ్మే పూరేతుం న సక్కోతి. తతో పరం సమాపత్తిఆదీహి పదేహి యోజేత్వా చతుక్కా వుత్తా. తేసం అత్థో వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బో. సకలం పనేత్థ ఝానసంయుత్తం లోకియజ్ఝానవసేనేవ కథితన్తి.

ఝానసంయుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

ఇతి సారత్థప్పకాసినియా సంయుత్తనికాయ-అట్ఠకథాయ

ఖన్ధవగ్గవణ్ణనా నిట్ఠితా.

సంయుత్తనికాయ-అట్ఠకథాయ దుతియో భాగో.